

S. AURELII AUGUSTINI

HIPPONENSIS EPISCOPI

IN EPISTOLAM

JOANNIS AD PARTHOS

TRACTATUS DECEM ^(a).

Prologus.

Meminit Sanctitas vestra Evangelium secundum Joannem ex ordine lectionum nos solere tractare : sed quia nunc interposita est solemnitas sanctorum dierum, quibus certas ex Evangelio lectiones oportet in Ecclesia recitari, quæ ita sunt annuæ, ut aliæ esse non possint (b) ; ordo ille quem susceperamus, necessitate paululum intermissus est, non amissus. Cum autem cogitarem quid secundum hilaritatem præsentium dierum per hanc hebdomadam vobiscum de Scripturis agerem, quantum Dominus donare dignatur, quod posset in istis septem vel octo diebus finiri, occurrit mihi Epistola beati Joannis : ut cujus Evangelium paululum intermisimus, ejus Epistolam tractando ab eo non recedamus ; præsertim quia in ipsa Epistola satis dulci omnibus quibus sanum est palatum cordis, ubi sapiat panis Dei, et satis memorabili in sancta Ecclesia Dei, maxime Charitas commendatur. Locutus est multa, et prope omnia de Charitate. Qui habet in se unde audiat, necesse est gaudeat ad quod audit. Sic enim illi erit lectio ista, tanquam oleum in flamma ; si est ibi quod nutriatur, nutritur, et crescit, et permanet. Item quibusdam sic esse debet, tanquam flamma ad fomitem ; ut si non ardebat, accedente sermone accendatur. In quibusdam enim nutritur quod est, in quibusdam accenditur si deest ; ut omnes in una charitate gaudeamus. Ubi autem charitas, ibi pax ; et ubi humilitas,

ibi charitas. Jam ipsum audiamus ; et ad ejus verba, quæ Dominus suggerit, etiam vobis ut bene intelligatis, loquamur.

TRACTATUS I.

De eo quod Joannes scribit, Quod erat ab initio, quod audivimus, et quod vidimus, etc., usque ad id, Quoniam tenebre excæcaverunt oculos ejus. Cap. 1, et cap. 11, §. 1-11.

1. *Quod erat ab initio, quod audivimus, et quod vidimus oculis nostris, et manus nostræ tractaverunt de Verbo vitæ. Quis est qui manibus tractat Verbum, nisi quia Verbum caro factum est, et habitavit in nobis? Illoc autem Verbum quod caro factum est, ut manibus tractaretur, cœpit esse caro ex virgine Maria : sed non tunc cœpit Verbum, quia quod erat ab initio dixit. Videte si non attestatur Epistola sua Evangelio suo, ubi modo audistis, In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum (Joan. 1, 14, 1). Forte de Verbo vitæ sic quisque accipiat quasi locutionem quamdam de Christo, non ipsum corpus Christi quod manibus tractatum est. Videte quid sequatur : Et ipsa vita manifestata est. Christus ergo Verbum vitæ. Et unde manifestata est? Erat enim ab initio ; sed non erat manifestata hominibus : manifestata autem erat Angelis videntibus, et tanquam pane suo cibantibus. Sed quid sit Scriptura? Panem Angelorum manducavit*

ADMONITIO PP. BENEDICTINORUM.

His Tractatibus castigandis subsidio fuerunt codices Mss., e Bigotiana bibliotheca duo, ex Michaelina et Germanensi totidem, ex Remigiana tres, unus ex Theodericensi vetustissimus et optimæ notæ, item unus ex Benigniana, vindocinensi, Floriacensi, Vincentiana, unus Ecclesiæ Laudunensis, unus Abbatie S. Quintini Bellovacensis ; alius Bellovacensis Ecclesiæ, qui ad calcem notatur scriptus anno Clotharii regis duodecimo : tum etiam variantes lectiones, quas ex quinque Belgicis Mss. excerpserunt Lovanienses Doctores. Perlectæ demum fuerunt editiones Am. Bad. Er. et Lov.

Comparavimus præterea eas omnes editiones initio Retr. et Confess. t. 1, memoratas. M.

(a) scripti circiter Christi annum 416.
(b) id nempe etiam in Sermone 232, n. 1, et 239, n. 1, de Tempore, testatur usu receptum fuisse, ut Paschali solemnitate per septem vel octo dies historia Dominice resurrectionis recitaretur secundum omnes Evangelistas : nec eodem semper ordine, sed ita ut Lucae Marcus nonnunquam postponeretur. Et vero Tractatus hic secundus, quem secundæ feriæ Paschæ assignat vetustissimus codex Theodericensis, ex ipsius initio intelligitur habitus ea die qua Lucas de illa duobus discipulis Emmaus euntibus Christi apparitione lectus fuerat. Pascha autem in 2 Aprilis incidebat anno illo 416, cui non temere adscribas hocce Tractatus : quippe quos coepta jam ante in Joannis Evangelium Tracta-

tionem, eademque pauliper intermissa, pronuntiatos a se dicit Augustinus in Prologo. De his nulla mentio in Retractionum opere, quo nimirum solos ex opusculis suis libros recensuit, sperans aliud a se edendum opus in Epistolas et Tractatus populares, ut ad Quodvultdeum, Epist. 224, scribit. At in Possidii Indiculo, cap. 9, notantur his verbis : « De « Epistola Joannis ad Parthos Sermones decem. » In omnibus Mss. tribuuntur Augustino ; sed in paucioribus Tractatus, in aliis Sermones, aut Homiliæ inscribuntur, addito in nonnullis titulo, De Charitate. In Mss. denique Prologus pars est primi Tractatus, nec ab ipso nota ulla vel tituli, ut in Excusis, interpositione disjungitur.

homo (Psal. LXXVII, 25). Ergo manifestata est ipsa vita in carne; quia in manifestatione posita est, ut res quæ solo corde videri potest, videretur et oculis, ut corda sanaret. Solo enim corde videtur Verbum: caro autem et oculis corporalibus videtur. Erat unde videremus carnem, sed non erat unde videremus Verbum: factum est Verbum caro, quam videre possemus, ut sanaretur in nobis unde Verbum videremus.

2. *Et vidimus, et testes sumus.* Forte aliqui fratrum nesciunt, qui græce non norunt, quid sint *testes* græce: et usitatum nomen est omnibus et religiosum; quos enim testes latine dicimus, græce martyres sunt. Quis autem non audit martyres, aut in enjus christiani ore non quotidie habitat nomen martyrum? Atque utinam sic habitet et in corde, ut passiones martyrum imitemur, non eos calcibus persequamur. Ergo hoc dixit, *Vidimus, et testes sumus*: Vidimus, et martyres sumus. Testimonium enim dicendo ex eo quod viderunt, et testimonium dicendo ex eo quod audierunt ab his qui viderunt, cum displiceret ipsum testimonium hominibus adversus quos dicebatur, passi sunt omnia quæ passi sunt martyres. Testes Dei sunt martyres. Deus testes habere voluit homines, ut et homines habeant testem Deum. *Vidimus, inquit, et testes sumus.* Ubi viderunt? In manifestatione. Quid est, in manifestatione? In sole, id est in hac luce. Unde autem potuit videri in sole qui fecit solem, nisi quia in sole posuit tabernaculum suum, et ipse tanquam sponsus procedens de thalamo suo, exultavit ut gignat ad currendam viam (Psal. XVII, 6)? Ille ante solem qui fecit solem¹, ille ante luciferum, ante omnia sidera, ante omnes Angelos, verus creator (quia omnia per ipsum facta sunt, et sine ipso factum est nihil [Joan. I, 3]), ut videretur oculis carnis qui solem vident; ipsum tabernaculum suum in sole posuit, id est carnem suam in manifestatione hujus lucis ostendit: et illius sponsi thalamus fuit uterus Virginis, quia in illo utero virginali conjuncti sunt duo, sponsus et sponsa, sponsus Verbum et sponsa caro; quia scriptum est, *Et erant duo in carne una* (Gen. II, 24); et Dominus dicit in Evangelio, *Igitur jam non duo, sed una caro* (Matth. XIX, 6). Et Isaias optime meminit unum esse ipsos duos: loquitur enim ex persona Christi, et dicit, *Sicut sponso imposuit mihi mitram, et sicut sponsam ornavit me ornamento* (Isai. LXI, 10). Unus videtur loqui, et sponsum se fecit et sponsam se fecit; quia non duo, sed una caro: quia *Verbum caro factum est, et habitavit in nobis.* Illi carni adjungitur Ecclesia, et sit Christus totus, caput et corpus.

3. *Et testes, inquit, sumus; et annuntiamus vobis vitam æternam, quæ erat apud Patrem, et manifestata est in nobis*: hoc est, manifestata est inter nos; quod apertius diceretur, manifestata est nobis. *Quæ ergo vidimus et audimus, nuntiamus vobis.* Intendat Charitas vestra: *Quæ ergo vidimus et audimus, nuntiamus vobis.* Illi viderunt ipsum Dominum præsentem in

¹ Tres Mas.: Ille autem sol qui fecit solem. Alii duo: Jam autem ille sol qui fecit solem.

carne, et audierunt verba ex ore Domini, et annuntiaverunt nobis. Et nos ergo audivimus, sed non vidimus. Minus ergo sumus felices quam illi qui viderunt et audierunt? Et quomodo adjungit, *Ut et vos societatem habeatis nobiscum?* Illi viderunt, nos non vidimus, et tamen socii sumus; quia fidem communem tenemus. Nam et quidam videndo non credidit, et palpate voluit, et sic credere, et ait: *Non credam nisi digitos meos misero in locum clavorum, et cicatrices ejus tetigero.* Et præbuit se ex tempore palpandum manibus hominum, qui semper se præbet videndum aspectibus Angelorum: et palpavit ille discipulus et exclamavit, *Dominus meus et Deus meus.* Quia tetigit hominem, confessus est Deum. Et Dominus consolans nos qui ipsum jam in cælo sedentem manu contrectare non possumus, sed fide contingere, ait illi: *Quia vidisti, credidisti; beati qui non vident et credunt* (Joan. XX, 25-29). Nos descripti sumus, nos designati sumus. Fiat ergo in nobis beatitudo quam Dominus prædixit futuram: firme teneamus quod non videmus; quia illi nuntiant qui viderunt. *Ut et vos, societatem habeatis nobiscum.* Et quid magnum societatem habere cum hominibus? Noli contemnere; vide quid addat: *Et societas nostra sit cum Deo Patre, et Jesu Christo Filio ejus.* Et hæc, inquit, *scribimus vobis, ut gaudium vestrum sit plenum.* Plenum gaudium dicit in ipsa societate, in ipsa charitate, in ipsa unitate.

4. *Et hæc est annuntiatio quam audivimus ab eo, et annuntiamus vobis.* Quid est hoc? Ipsi viderunt, contrectaverunt manibus Verbum vite: ab initio erat. ad tempus visibilis et palpabilis factus est unus Filius Dei. Ad quam rem venit, vel quid nobis novum nuntiavit? Quid docere voluit? Quare fecit hoc quod fecit, ut Verbum caro fieret, ut Deus super omnia indigna ab hominibus pateretur, ut alapas eorum sustineret de manibus quas ipse formavit? Quid voluit docere? quid voluit ostendere? quid voluit annuntiare? Audiamus: nam sine fructu præcepti, additio rei geste, quia natus est Christus, et quia passus est Christus, avocamentum mentis est, non firmitermentum. Quid magnum audis? quo fructu audis¹, vide. Quid voluit docere? quid annuntiare? Audi: *Quia Deus lux est, inquit, et tenebræ in eo non sunt ullæ.* Adhuc lucem quidem nominavit, sed obscura sunt verba: bonum est nobis ut ipsa lux quam nominavit, illustret corda nostra, et videamus quid dixit. Hoc est quod annuntiamus, *quia Deus lux est, et tenebræ in eo non sunt ullæ.* Quis enim auderet dicere quia in Deo sunt tenebræ? Aut quid est ipsa lux? aut quid sunt tenebræ? ne forte talia dicat, quæ ad oculos istos nostros pertineant. *Deus lux est*: ait nescio quis, Et sol lux est, et luna lux est, et lucerna lux est. Aliquid debet esse longe his majus, longe præstantius, longeque supereminens. Quantum Deus a creatura, quantum conditor a conditione, quantum sapientia ab eo quod factum est per sapientiam, longe

¹ Lov., audias. Er.: Quid magnum audis, quo fructu audias? Vide quid. Lugd.: Quid magnum audis, quo fructu audias? Vide, etc. Ven.: Quid magnum audis? quo fructu audias, vide, quid voluit docere? - 21.

omnia debet esse lux ista. Et forte vicini ei erimus, si quæ sit lux ista cognoverimus, et ad eam nos applicaverimus, ut ex ipsa illuminemur; quia in nobis tenebræ sumus, et ab illa illuminati possumus esse lux, et non confundi de illa, quia de nobis confundimur. Quis est qui de se confunditur? Qui se cognoscit peccatorem. Quis de illa non confunditur? Qui ab illa illuminatur. Quid est ab illa illuminari? Qui jam videt se peccatis tenebrari, et cupit ab illa illuminari, accedit ad illam: unde dicit Psalmus, *Accedite ad eum, et illuminamini; et vultus vestri non erubescunt* (Psal. xxxiii, 6). Sed non erubescas de illa¹, si, quando tibi te fœdum ostenderit, displiceat tibi fœditas tua, ut percipias pulchritudinem illius. Hoc est quod vult docere.

5. Et fortasse præpropere illud nos dicimus? Ipse hoc manifestet in consequentibus. Mementote in principio sermonis nostri, quia Epistola ista charitatem commendat: *Deus lux est, inquit, et tenebræ in eo non sunt ullæ*. Et quid superius dixerat? *Ut societatem habeatis nobiscum, et societas nostra sit cum Deo Patre et Filio ejus Jesu Christo*. Porro si Deus lux est, et tenebræ in eo non sunt ullæ, et societatem cum illo habere debemus; et a nobis pellendæ sunt tenebræ, ut fiat in nobis lux; nam tenebræ cum luce societatem habere non possunt: ideo vide quid sequatur: *Quod si dixerimus quia societatem habemus cum eo, et in tenebris ambulamus, mentimur*. Habes et apostolum Paulum dicentem, *Aut quæ societas luci ad tenebras* (II Cor. vi, 14)? Dicis te societatem habere cum Deo, et in tenebris ambulas; et *Deus lux est, et tenebræ in eo non sunt ullæ*: quomodo ergo est societas luci et tenebris? Jam ergo dicat sibi homo, Quid faciam? unde ero lux? In peccatis et in iniquitatibus vivo. Quasi subrepat quædam desperatio et tristitia. Salus nulla est, nisi in societate Dei. *Deus lux est, et tenebræ in eo non sunt ullæ*. Peccata autem tenebræ sunt, sicut dicit Apostolus diabolum et angelos ejus rectores tenebrarum harum esse (Ephes. vi, 12). Non diceres rectores tenebrarum, nisi rectores peccatorum, dominatores iniquorum. Quid ergo facimus, fratres mei? Societas cum Deo habenda est, alia spes vitæ æternæ nulla est; *Deus autem lux est, et tenebræ in eo non sunt ullæ*: iniquitates autem tenebræ sunt; iniquitatibus premimur, ne societatem cum Deo habere possimus: quæ ergo spes? Nonne promiseram me aliquid locuturum istis diebus quod gaudium faciat? Quod si non exhibeo, tristitia est ista. *Deus lux est, et tenebræ in eo non sunt ullæ*; peccata tenebræ sunt: quid erit nobis? Audiamus ne forte consoletur, erigat, det spem, ne deficiamus in via. Currimus enim, et ad patriam currimus; et si nos perventuros desperamus, ipsa desperatione deficiamus. Ille autem qui nos vult pervenire, ut conservet in patria, pascit in via. Audiamus ergo: *Quod si dixerimus quia societatem habemus cum eo, et in tenebris ambulamus; mentimur, et non facimus veritatem*. Non dicamus quia

societatem cum illo habemus, si in tenebris ambulamus. *Quod si in lumine ambulamus, sicut et ipse est in lumine; societatem habemus cum invicem*. In lumine ambulemus, sicut et ipse est in lumine, ut possimus societatem habere cum illo. Et quid facimus de peccatis? Audi quid sequitur: *Et sanguis Jesu Christi Filii ejus purgabit nos ab omni delicto*. Magnam securitatem dedit Deus. Merito Pascha celebramus, ubi fusus est sanguis Domini, quo purgamur ab omni delicto. Sinus securi: cautionem contra nos servitutis diabolus tenebat, sed sanguine Christi deleta est. *Sanguis, inquit, Filii ejus purgabit nos ab omni delicto*. Quid est, ab omni delicto? Attendite: ecce jam in nomine Christi per sanguinem ejus¹, quem nunc confessi sunt isti qui appellantur infantes, mundata sunt omnia peccata ipsorum. Veteres intraverunt, novi exierunt. Quid est, veteres intraverunt, novi exierunt? Scenes intraverunt, infantes exierunt. Senectus enim veteriosa, vetusta vita: infantia autem regenerationis, nova vita. Sed quid facimus? Præterita peccata donata sunt, non tantum ipsis, sed et nobis; et post donationem et abolitionem omnium peccatorum vivendo in hoc sæculo inter tentationes, quædam forte contracta sunt. Ideo quod potest homo faciat; ipse confiteatur quod est, ut ab illo curetur qui semper est quod est: ipse enim semper erat et est²; nos non eramus et sumus.

6. Vide enim quid dicat: *Quod si dixerimus quia peccatum non habemus, nosmetipsos seducimus, et veritas in nobis non est*. Ergo si te confessus fueris peccatorum, est in te veritas: nam ipsa veritas lux est. Nondum perfecte splenduit vita tua, quia insunt peccata; sed tamen jam illuminari cœpisti, quia inest confessio peccatorum. Vide enim quid sequatur: *Quod si confessi fuerimus delicta nostra, fidelis est et justus, ut dimittat nobis delicta nostra, et purget nos ex omni iniquitate*. Non tantum præterita, sed et si qua forte contraximus ex hac vita; quia non potest homo quamdiu carnem portat, nisi habere vel levia peccata. Sed ista levia quæ dicimus, noli contemnere. Si contemnis, quando appendis; expavesce, quando numeras. Levia multa faciunt unum grande: multæ guttæ implent flumen; multa grana faciunt massam. Et quæ spes est? Auto omnia confessio: ne quisquam se justum putet, et ante oculos Dei qui videt quod est, erigat cervicem homo qui non erat et est. Ante omnia ergo confessio, deinde dilectio: quia de charitate quid dictum est? *Charitas cooperit multitudinem peccatorum* (I Petr. iv, 8). Jam videamus si ipsam charitatem commendat, propter subreptia delicta: quia sola charitas exstinguit delicta. Superbia exstinguit charitatem: humilitas ergo roborat charitatem; charitas exstinguit delicta. Humilitas pertinet ad confessionem, qua confitemur nos peccatores esse: ipsa est humilitas, non ut dicamus illud lingua; quasi

¹ Editi, per sanguinem crucis Domini, quem nunc confessi. Nos cum aliquot Mss., per sanguinem ejus, quem, etc.

² Apud Lov., ipse enim est et est. In cæteris libris, ipse enim semper erat et est.

¹ Lov.: Sed erubescas de illa. At plures Mss., suffragante editione Bad.: Sed non erubescas.

propter arrogantiam ne displiceamus hominibus, si nos justos esse dixerimus. Faciunt hoc impii et insani: Scio quidem quia justus sum, sed quid dicturus sum ante homines? si me justum dixerō, quis ferat, quis toleret? apud Deum nota sit justitia mea: ego tamen dicam me peccatorem; non quia sum, sed ne arrogantia odiosus inveniar. Dic hominibus quod es, dic Deo quod es. Quia si non dixeris Deo quod es, damnat Deus quod in te invenit. Non vis ut ille damnet? tu damna. Vis ut ille ignoscat? tu agnosce, ut possis Deo dicere, *Averte faciem tuam a peccatis meis*. Dic illi etiam illa verba in ipso Psalmo, *Quoniam iniquitatem meam ego agnosco (Psal. l, 11, 5). Quod si confessi fuerimus delicta nostra, fidelis est et justus, qui dimittat nobis delicta nostra, et purget nos ex omni iniquitate. Quod si dixerimus quia non peccavimus, mendacem facimus eum, et verbum ejus non est in nobis*. Si dixeris, Non peccavi; illum facis mendacem, cum te vis facere veracem. Unde fieri potest ut Deus mendax sit, et homo verax; cum contradicat Scriptura: *Omnis homo mendax, Deus solus verax (Rom. iii, 4)? Ergo Deus per seipsum verax, tu per Deum verax; nam per te mendax*.

7. Et ne forte impunitatem videretur dedisse peccatis, quia dixit, *Fidelis est et justus, qui mundet nos ab omni iniquitate*; et dicerent jam sibi homines, Peccemus, securi faciamus quod volumus, purgat nos Christus, fidelis est et justus, purgat nos ab omni iniquitate: tollit tibi malam securitatem, et inserit utilem timorem. Male vis esse securus, sollicitus esto. Fidelis enim est et justus, ut dimittat nobis delicta nostra, si semper tibi displiceas, ut materis donec perficiaris. Ideo quid sequitur? *Filioli mei, hæc scribo vobis, ut non peccetis*. Sed forte subrepat de vita humana peccatum: quid ergo fiet? Quid? jam desperatio erit? Audi: *Et si quis, inquit, peccaverit, advocatum habemus ad Patrem, Jesum Christum justum; et ipse propitiator est peccatorum nostrorum*. Ille est ergo advocatus; da operam tu ne pecces: si de infirmitate vitæ subreperit peccatum, continuo vide, continuo displiceat, continuo damna; et cum damnaveris, securus ad judicem venies. Ibi habes advocatum; noli timere ne perdas causam confessionis tuæ. Si enim aliquando in hac vita committit se homo disertæ linguæ, et non perit; committis te Verbo, et periturus es? *Clama, Advocatum habemus ad Patrem*.

8. Videte ipsum Joannem servantem humilitatem. Certo vir justus erat et magnus, qui de pectore Domini mysteriorum secreta bibebat; ille, ille qui bibendo de pectore Domini divinitatem ructavit, *In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum (Joan. i, 1)*: ille talis vir non dixit, *Advocatum habetis apud Patrem*; sed, *Si quis peccaverit, advocatum, inquit, habemus*. Non dixit, habetis; nec, me habetis, dixit; nec, ipsum Christum habetis, dixit: sed et Christum posuit, non se; et habemus dixit, non, habetis. Maluit se ponere in numero peccatorum, ut haberet advocatum Christum, quam ponere se pro

Christo advocatum, et inveniri inter damnandos superbos. Fratres, Jesum Christum justum, ipsum habemus advocatum ad Patrem; ipse propitiatio est peccatorum nostrorum. Hoc qui tenuit, hæresim non fecit; hoc qui tenuit, schisma non fecit. Unde enim facta sunt schismata? Cum dicunt homines, Nos justus sumus; cum dicunt homines, Nos sanctificamus immundos, nos justificamus impios, nos petimus, nos impetramus. Joannes autem quid dixit? *Et si quis peccaverit, advocatum habemus ad Patrem, Jesum Christum justum*. Sed dicet aliquis: Ergo sancti non petunt pro nobis? ergo episcopi et præpositi non petunt pro populo? Sed attendite Scripturas, et videte quia et præpositi commendant se populo. Nam Apostolus dicit plebi, *Orantes simul et pro nobis (Coloss. iv, 3)*. Orat Apostolus pro plebe, orat plebs pro Apostolo. Oramus pro vobis, fratres: sed et vos orate pro nobis. Invicem pro se omnia membra orent, caput pro omnibus interpellat. Propterea non mirum quia sequitur hic, et claudit ora dividendibus Ecclesiam Dei. Qui enim dixit¹, *Jesum Christum habemus justum, et ipse propitiatio est peccatorum nostrorum*: propter illos qui se divisuri erant, et dicturi, *Ecce hic est Christus, ecce illic (Math. xxiv, 23)*; et vellent ostendere eum in parte qui emit totum, et possidet totum; continuo secutus est, *Non tantum nostrorum, sed et totius mundi*. Quid est hoc, fratres? Certe invenimus eam in campis² saluum (Psal. cxxxi, 6), invenimus Ecclesiam in omnibus gentibus. Ecce Christus propitiatio est peccatorum nostrorum; non tantum nostrorum, sed et totius mundi. Ecce habes Ecclesiam per totum mundum; noli sequi falsos justificatores, et veros præcisores³. In illo monte esto qui implevit orbem terrarum (Dan. ii, 35): quia Christus propitiatio est peccatorum nostrorum; non tantum nostrorum, sed et totius mundi, quem suo sanguine comparavit.

9. Et in hoc, inquit, cognoscimus eum, si mandata ejus servaverimus. Quæ mandata? Qui dicit quia cognovit eum, et mandata ejus non servat; mendax est, et in hoc veritas non est. Sed adhuc quæris, Quæ mandata? Qui autem, inquit, servaverit verbum ejus, vere in hoc perfecta est dilectio Dei. Videamus ne ipsum mandatum dilectio vocetur. Quærebamus enim, quæ mandata, et ait, *Qui autem servaverit verbum ejus, vere in hoc perfecta est dilectio Dei*. Attende Evangelium, si non est hoc mandatum: *Mandatum, inquit, novum do vobis, ut vos invicem diligatis (Joan. xiii, 34)*. In hoc cognoscimus quia in ipso sumus, si in ipso perfecti fuerimus⁴. Perfectos in dilectione vocat: quæ est perfectio dilectionis? Et inimicos diligere, et ad hoc diligere, ut sint fratres. Non enim dilectio nostra carnalis esse debet. Optare alicui salutem temporalem, bonum est; sed et si desit, anima tuta sit. Optas alicui amico tuo vitam? bene facis. Gaudes de morte

¹ Er. Lugd. Ven. Lov., quia dixit. N.

² Quatuor MSS.: Quid est hoc? Psalmum attende, invenimus eam in campis.

³ Fditi, præcisitatores. MSS., vero, præcisores.

⁴ Istud, si in ipso perfecti fuerimus, habetur hæc in omnibus codicibus: sed abest a sacris Bibliis.

inimici tui? male facis. Sed forte et amico tuo vita illa quam optas inutilis est, et inimico tuo mors de qua gaudes utilis fuit. Incertum est utrum alicui sit utilis vita ista, an inutilis; vita vero quæ est apud Deum, sine dubio utilis est. Sic dilige inimicos tuos, ut fratres optes; sic dilige inimicos tuos, ut in societatem tuam vorentur. Sic enim dilexit ille qui in cruce pendens ait: *Pater, ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt* (Luc. xxiii, 34). Neque enim dixit, Pater, vivant isti multo tempore; me quidem occidunt, sed ipsi vivant. Sed quid ait? *Ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt*. Mortem sempiternam ab eis expellebat, prece misericordissima, et potentia præstantissima. Multi ex eis crediderunt, et dimissus est eis fusus sanguis Christi. Primo fuderunt cum sævirent, nunc biberunt cum crederent. *In hoc cognoscimus quia in ipso sumus, si in ipso perfecti fuerimus*. De ipsa perfectione diligendorum inimicorum Dominus admonens ait: *Estote ergo vos perfecti, sicut et Pater vester caelestis perfectus est* (Matth. v, 48). *Qui ergo dicit se in ipso manere, debet sicut ipse ambulavit et ipse ambulare*. Quomodo, fratres? Quid nos monet? *Qui dicit se in ipso manere, id est in Christo, debet sicut ille ambulavit et ipse ambulare*. Forte hoc nos monet, ut ambulemus in mari? Absit. Hoc ergo, ut ambulemus in via iustitiae. In qua via? Jam commemoravi. Fixus in cruce erat, et in ipsa via ambulabat: ipsa est via charitatis¹, *Pater, ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt*. Sic ergo, si didiceris orare pro inimico tuo, ambulas viam Domini.

10. *Dilectissimi, non mandatum novum scribo vobis, sed mandatum vetus quod habebatis ab initio*. Quod mandatum vetus dixit? *Quod habebatis*, inquit, *ab initio*. Ideo ergo vetus, quia iam illud audistis: alioquin contrarius erit Domino, ubi ait, *Mandatum novum do vobis, ut vos invicem diligatis*. Sed mandatum vetus quare? Non quia ad veterem hominem pertinet. Sed quare? *Quod habebatis ab initio. Mandatum vetus, est verbum quod audistis*. Ideo ergo vetus, quia iam audistis. Et id ipsum novum ostendit dicens, *Iterum mandatum novum scribo vobis*. Non alterum, sed idem ipsam quod dixit vetus, idem est et novum. Quare? *Quod est verum in ipso et in vobis*. Jam quare vetus, audistis; quia iam illud noveratis. Quare autem novum? *Quia tenebrae transierunt, et lux vera jam lucet*. Ecce unde novum: quia tenebrae ad veterem hominem, lux vero ad novum pertinet. Quid dicit apostolus Paulus? *Exiite vos veterem hominem, et induite novum* (Coloss. iii, 9, 10). Et iterum quid dicit? *Fuistis aliquando tenebrae; nunc autem lux in Domino* (Ephes. v, 8).

11. *Qui dicit se esse in lumine; modo manifestat totum quod dixit: Qui dicit se esse in lumine, et fratrem suum odit, in tenebris est usque adhuc*. Eia, fratres mei, quamdiu dicemus vobis, *Diligite inimicos* (Matth. v, 44)? Videte, quod pejus est, ne adhuc fratres oderitis. Si fratres solum amaretis, nondum esse-

tis perfecti: si autem fratres oditis¹, quid estis? ubi estis? Respiciat unusquisque cor suum: non teneat odium contra fratrem pro aliquo verbo duro; pro contentione terræ, ne fiat terra. Quisquis enim odit fratrem suum, non dicat quia in lumine ambulat. Quid dixi? non dicat quia in Christo ambulat. *Qui dicit se esse in luce, et odit fratrem suum, in tenebris est usque adhuc*. Nescio quis enim ex pagano factus est christianus; intendite: ecce in tenebris erat, quando paganus erat; modo iam christianus factus est; Deo gratias, omnes gratulantur: recitatur Apostolus gratulans. *Fuistis enim aliquando tenebrae; nunc autem lux in Domino*. Adorabat idola, adorabat Deum; adorabat quæ fecit, adorabat qui eum fecit. Mutatus est; Deo gratias, omnes gratulantur Christiani. Quare? Quia iam adorator Patris et Filii et Spiritus sancti, et detestator dæmoniorum et idolorum est. Adhuc de isto Joannes sollicitus est, multis gratulantibus adhuc suspectus est. Fratres, maternam sollicitudinem libenter amplectamur. Non sine causa mater sollicita est de nobis, cum alii gaudent: matrem dico charitatem; ipsa enim habitabat in corde Joannis, cum ista diceret. Quare, nisi quia aliquid timet in nobis, et cum jam nobis homines gratulantur? Quid est quod timet? *Qui dicit se esse in lumine*. Quid est hoc? Qui jam dicit se esse christianum: *et fratrem suum odit, in tenebris est usque adhuc*. Quod exponere non est; sed quod gaudere si non fiat, aut quod plangere si fiat.

12. *Qui diligit fratrem suum, in lumine manet, et scandalum in eo non est*. Obsecro per Christum; pascit nos Deus, refecturi sumus corpora in nomine Christi, et aliquantum refecta sunt, et reficienda sunt; mens nostra pascatur. Non quia diu dicturus sum, dico; nam ecce iam finitur lectio: sed ne forte ex tædio minus attente audiamus quod maxime necessarium est. *Qui diligit fratrem suum, in lumine manet, et scandalum in eo non est*. Qui sunt qui patiuntur scandalum, aut faciunt? Qui scandalizantur in Christo et in Ecclesia. Qui in Christo scandalizantur, tanquam a sole uruntur; qui in Ecclesia, tanquam a luna. Dicit autem Psalmus. *Per diem sol non uret te, neque luna per noctem* (Psal. cxx, 6): id est, Si tenueris charitatem, nec in Christo scandalum patieris, nec in Ecclesia; nec Christum relinques, nec Ecclesiam. Qui enim Ecclesiam relinquit, quomodo est in Christo, qui in membris Christi non est? quomodo est in Christo, qui in corpore Christi non est? Illi ergo patiuntur scandalum, qui relinquunt aut Christum aut Ecclesiam. Unde intelligimus quia inde dicit Psalmus, *Per diem sol non uret te, neque luna per noctem*, quia ipsam unctionem scandalum vult intelligi? Primo ipsam similitudinem attende. Quomodo qui uritur dicit, Non tolero, non fero, et subducit se: sic qui quædam non ferunt in Ecclesia, et subtrahunt se vel nomini Christi vel Ecclesie, scandalum

¹ Editi hic et in variis locis tractatum, nunc *oditis*, nunc *oderitis* ferunt. Er., hic, *oditis*. Lov., *oderitis*, sed quatuor apud ipsos *Miss.*, *oditis*, et unus *Ms.*, *odistis*. Lugd. et Ven. *si autem auditis*. M.

¹ In quatuor *Miss.*, *ipsa via est charitas*.

patiuntur. Videte enim quomodo passi sunt scandalum tanquam a sole illi carnales, quibus prædicabat carnem suam Christus, et dicebat: *Qui non manducaverit carnem Filii hominis, et biberit ejus sanguinem, non habebit in se vitam*. Septuaginta ferme homines dixerunt, *Durus est hic sermo*; et recesserunt ab eo: et remanserunt duodecim. Omnes illos ussit sol, et recesserunt, non valentes ferre vim verbi. Remanserunt ergo duodecim. Et ne forte putarent homines quia ipsi præstant Christo credendo in Christum, et non ab ipso illis præstatur beneficium; cum duodecim remansissent, ait illis Dominus: *Numquid et vos vultis ire*? Ut noveritis quia vobis necessarius ego sum, non vos mihi. Illi autem quos non usserat sol, responderunt ex voce Petri: *Domine, verbum vitæ æternæ habes; quo ibimus* (Joan. vi, 54-69)? Quos autem urit Ecclesia tanquam luna per noctem? Qui schisma fecerunt. Audi ipsum verbum positum in Apostolo: *Quis infirmatur, et ego non infirmor? quis scandalizatur, et ego non uror* (II Cor. xi, 29)? Quomodo ergo non est scandalum in eo qui diligit fratrem? Quia qui diligit fratrem, tolerat omnia propter unitatem; quia in unitate charitatis est fraterna dilectio. Offendit te nescio quis, sive malus, sive ut tu putas malus, sive ut tu fingis malus, et deseris tot bonos? Qualis dilectio fraterna est, qualis apparuit in istis (a)? Cum accusant Afros, deseruerunt orbem terrarum. Numquid in orbe terrarum sancti non erant? Aut inauditum a vobis damnari potuerunt? Sed o si diligeretis fratres, scandalum in vobis non esset. Audi Psalmum, quid dicat: *Pax multa diligentibus legem tuam, et non est eis scandalum* (Psal. cxviii, 165). Pacem multam dixit eis qui diligant legem Dei, et ideo non eis esse scandalum. Illi ergo qui scandalum patiuntur, pacem perdunt. Et quos dixit non pati scandalum, aut non facere? Diligentes legem Dei. Ergo in charitate positi sunt. Sed dicit aliquis, *Legem Dei dixit diligentibus, non fratres*. Audi quid Dominus dicat: *Mandatum novum do vobis, ut vos invicem diligatis*. Quid est lex, nisi mandatum? Quomodo autem non patiuntur scandalum, nisi dum sufferunt invicem? Sicut Paulus dicit, *Sufferentes invicem in dilectione, studentes servare unitatem spiritus in vinculo pacis* (Ephes. iv, 2, 3). Et quia ipsa est lex Christi, eundem audi apostolum commendantem ipsam legem: *Invicem, inquit, onera vestra portate, et sic adimplebitis legem Christi* (Gulat. vi, 2).

13. *Nam qui odit fratrem suum, in tenebris est, et in tenebris ambulat, et nescit quo eat*. Magna res, fratres; attendite, rogamus vos. *Qui odit fratrem suum, in tenebris ambulat, et nescit quo eat; quoniam tenebræ excæcaverunt oculos ejus*. Quid tam cæcum, quam isti qui oderunt fratres? Nam ut noveritis quia cæci sunt, in montem offenderunt. Eadem dico, ne vobis excidant. Nonne lapis iste qui præcisus est de monte sine manibus, Christus est de regno Judæorum sine opere maritali? Nonne ille lapis confregit omnia regna terrarum, id est, omnes dominationes idolorum et dæmo-

(a) Donatistis.

niorum? Nonne ille lapis crevit, et factus est mons magnus, et implevit universum orbem terrarum (Dan. ii, 34, 35)? Numquid digito ostendimus istum montem, quomodo ostenditur hominibus tertia luna (a)? Verbi gratia, quando volunt homines videre lunam novam, dicant, *Ecce luna*¹, *ecce ubi est*: et si sunt ibi qui non valeant intendere aciem, et dicant, *Ubi?* intenditur illis digito ut videant. Aliquando dum erubescunt ne cæci putentur, dicunt se vidisse quod non viderunt. Numquid sic ostenditur Ecclesiam, fratres mei? Nonne aperta est? nonne manifesta? nonne tenuit omnes gentes? Nonne impletur quod ante tot annos promissum est Abramæ, in semine ejus benedici omnes gentes (Gen. xxii, 18)? Uni fidei promissum est, et millibus fidelium mundus impletus est. Ecce mons implens universam faciem terræ: ecce civitas de qua dictum est, *Non potest civitas abscondi super montem constituta* (Matth. v, 14). Illi autem offendunt in montem. Et cum eis dicitur, *Ascendite*; Non est mons, dicunt; et facilius illic faciem impingunt, quam illic habitaculum quaerunt. Isaias hesternam die lectus est; quisquis vestrum vigilabat, non oculis tantam, sed aure, nec aure corporis, sed aure cordis, advertit, *Erit in novissimis diebus manifestus mons domus Domini, paratus in cacumine montium*. Quid tam manifestum quam mons? Sed sunt et montes ignoti, quia in una parte terrarum positi sunt. Quis vestrum novit Olympum montem? quomodo ibi qui habitant, Giddabam² nostrum non norunt. In partibus sunt isti montes. Ille autem mons non sic, quia implevit universam faciem terræ; et de illo dicitur, *Paratus in cacumine montium*. Mons est super cacumina omnium montium. *Et congregabuntur, inquit, ad eum omnes gentes* (Isai. ii, 2). Quis errat in hoc monte? Quis frangit faciem offendendo in illum? Quis ignorat civitatem super montem constitutam? Sed nolite mirari quia ignoratur ab istis qui oderunt fratres: quia in tenebris ambulant, et nesciunt quo eant; quia tenebræ excæcaverunt oculos eorum. Montem non vident: nolo mireris, oculos non habent. Unde oculos non habent? Quia tenebræ excæcaverunt eos. Unde probamus? Quia fratres oderunt, quia cum offenduntur in Afros, separant se ab orbe terrarum quia non tolerant pro pace Christi quos infamant (b), et tolerant pro parte Donati quos damnant (c).

TRACTATUS II.

Ab eo versiculo, Scribo vobis, filioli, quia remittuntur vobis peccata per nomen ejus; usque ad istum, Qui autem fecerit voluntatem Dei, manet in æternum, sicut et ipse manet in æternum. Cap. ii, ̄. 12-17.

1. Omnia quæ leguntur de Scripturis sanctis, ad instructionem et salutem nostram, intente oportet audire. Maxime tamen memoriæ commendanda sunt, quæ adversus hæreticos valent plurimum; quorum

¹ Omnes fere Mss., *videre lunam novam*: *Ecce luna*. Nec habent, *dicitur*.

² Sex Mss., *Gibbam*. Duo, *Gibam*. Tres, *Giblam*.

(a) Vid. in Joan. Evang. Tract. 4, n. 4.

(b) Scilicet Cæcilianum ejusque ordinatorum. — (c) Scilicet Maximianistas. Vid. Epistolas 51, 108, etc.

insidiæ infirmiores quosque et negligentiores circumvenire non cessant. Mementote Dominum nostrum et salvatorem Jesum Christum, et mortuum esse pro nobis et resurrexisse; mortuum scilicet propter delicta nostra, resurrexisse propter justificationem nostram (Rom. iv, 25). Sicut modo audistis quia discipulorum duorum quos invenit in via, tenebantur oculi ne eum agnoscerent: et invenit eos desperantes de redemptione quæ erat in Christo, et existimantes jam illum passum et mortuum fuisse, sicut hominem, nec tanquam Filium Dei putantes semper vivere; et in carne ita mortuum ut non movisceret, sed tanquam unum ex Prophetis: sicut verba eorum paulo ante qui intenti eratis, audistis. Tunc aperuit illis Scripturas, incipiens a Moyse per omnes Prophetas, ostendens eis omnia quæ passus erat prædicta fuisse; ne illi magis moverentur, si resurrexisset Dominus, et magis ei non crederent, si de illo ista ante dicta non essent. Firmitas enim fidei in eo est, quod omnia quæ evenerunt in Christo, prædicta sunt. Discipuli ergo eum non agnoverunt, nisi in fractione panis. Et vere qui non sibi iudicium manducat et bibit (1 Cor. xi, 29), in fractione panis Christum agnoscit. Postea et illi undecim putabant se spiritum videre. Præbuit se palpandum, qui se præbuit crucifigendum; crucifigendum inimicis, palpandum amicis: medicus tamen omnium, et illorum impietatis, et istorum incredulitatis¹. Namque audistis cum Actus Apostolorum legerentur, quot milia crediderunt ex interfecto Christi (Act. ii, 41). Si crediderunt postea qui occiderant, non erant credituri qui paululum dubitabant? Et ipsis tamen (quod maxime debetis animadvertere, et memoriæ vestræ mandare, quia contra insidiosos errores Deus voluit povere firmamentum in Scripturis, contra quas nullus audeat loqui, qui quoquo modo se vult videri christianum) cum se palpandum præbuisset, non illi suffecit, nisi de Scripturis confirmaret cor credentium: prospiciebat enim nos futuros; in quo quod palpeamus nos non habemus, sed quod legamus habemus. Si enim propterea illi crediderunt, quia tenuerunt et palpaverunt; nos quid faciemus? Jam Christus ascendit in cælum, non est venturus nisi in fine, ut iudicet de vivis et mortuis: unde credituri sumus, nisi unde et ipsos palpantes voluit confirmari? Aperuit enim illis Scripturas, et ostendit eis quia oportebat pati Christum, et impleri omnia quæ de illo scripta sunt in lege Moysi, et Prophetis, et Psalmis. Omnem veterem textum Scripturarum circumplexus est. Quicquid illarum Scripturarum est, Christum sonat; sed si aures inveniat. Et aperuit eis sensum, ut intelligerent Scripturas. Unde et nobis hoc orandum est, ut ipse sensum nostrum aperiat.

2. Quid autem ostendit Dominus scriptum de se in lege Moysi, et Prophetis, et Psalmis? quid ostendit? Ipse dicat. Breviter hoc Evangelista posuit, ut nos nossemus quid in tanta latitudine Scripturarum credere et intelligere debeamus. Certe multæ sunt pagi-

næ, et multi libri, hoc habent omnes quod dixit Dominus breviter discipulis suis. Quid est hoc? Quia oportebat pati Christum, et resurgere tertia die. Habes jam de sponso, quia oportebat Christum pati et resurgere. Commendatus est nobis sponsus. De sponsa videamus quid dicat; ut tu cum cognoveris sponsum et sponsam, non sine causa ad nuptias venias. Celebratio enim nuptiarum omnis celebratio: Ecclesiæ nuptiæ celebrantur. Ducturus est uxorem filius regis, et ipse filius regis rex: et qui frequentant, ipsi sunt sponsa. Non quomodo in nuptiis carnalibus alii frequentant nuptias, et alia nubit, in Ecclesia qui frequentant, si bene frequentant, sponsa fiunt. Omnis enim Ecclesia sponsa Christi est, cujus principium et primitiæ caro Christi est: ibi juncta est sponsa sponso in carne. Merito carnem ipsam cum commendaret¹, panem fregit; et merito in fractione panis aperti sunt oculi discipulorum, et agnoverunt eum. Quid ergo dixit Dominus scriptum esse de se in Lege, et Prophetis, et Psalmis? Quia oportebat pati Christum. Si non adderet, et resurgere, recte illi plangerent, quorum oculi tenebantur; sed et resurgere prædictum est. Et ut quid hoc? quare oportebat pati Christum et resurgere? Propter illum psalmum quem vobis maxime commendavimus, quarta sabbati, statione prima novissimæ hebdomadis. Quare oportebat Christum pati et resurgere? Propterea²: *Commemorabuntur et convertentur ad Dominum universi fines terræ, et adorabunt in conspectu ejus universæ patriæ gentium* (Psal. xxi, 28). Nam ut noveritis quia oportebat pati Christum et resurgere; et hic quid addidit, ut post commendationem sponsi commendaret et sponsam? *Et prædicari, inquit, in nomine ejus penitentiam et remissionem peccatorum per omnes gentes, incipiens ab Jerusalem*³. Audistis, fratres, tenete. Nemo dubitet de Ecclesia, quia per omnes gentes est; nemo dubitet, quia ab Jerusalem cæpit, et omnes gentes implevit. Agnoscimus agrum ubi vitis plantata est: cum autem creverit, non agnoscimus, quia totum occupavit. Unde cæpit? *Ab Jerusalem*. Quo pervenit? *Ad omnes gentes*. Pauca remanserunt, omnes tenebit. Interea dum omnes tenet, aliqua sarmenta inutilia visa sunt agricolæ præcidenda; et fecerunt hæreses et schismata. Non vos inducant præcisa, ut præcidamini; hortamini magis quæ præcisa sunt, ut iterum inserantur. Manifestum est Christum passum, resurrexisse, et ascendisse in cælum: manifestata est et Ecclesia, quia prædicatur in nomine ejus penitentia et remissio peccatorum per omnes gentes. Unde cæpit? *Incipiens ab Jerusalem*. Audit stultus, vanus, et quid amplius dicturus sum quam cæcus, qui tam magnum montem non videt; qui contra lucernam in candelabro positam oculos claudit?

3. Cum eis dicimus, Si christiani catholici estis, communicate illi Ecclesiæ unde Evangelium toto orbe diffunditur; illi Jerusalem communicate, quando eis dicimus, respondet nobis, Non communicamus illi

¹ Sex Mas.: Merito in carnem ipsam commendaret

² Er. Lugd. et Ven., propter psalmum. M.

³ Er. Lugd., incipientes. M.

¹ Quatuor Mas., et illorum impietates, et istorum incredulitates sumavit.

civitati ubi occisus est rex noster, ubi occisus est Dominus noster : quasi oderint civitatem ubi occisus est Dominus noster. Occiderunt Judæi quem invenerunt in terra, exsufflant isti eum qui sedet in cælo. Qui sunt pejores, qui contempserunt quia hominem putabant, an qui Sacramenta ejus exsufflant, quem jam Deum confitentur? Sed oderunt videlicet civitatem in qua occisus est Dominus ipsorum. Pii homines et misericordes, multum dolent occisum esse Christum, et occidunt in hominibus Christum! At ille dilexit illam civitatem, et misertus est ejus: inde dixit incipere prædicationem suam, *Incipiens ab Jerusalem*. Ille ibi principium fecit prædicationis nominis sui: et tu exhorrescis communionem illius civitatis¹? Non est mirum si præcisus odisti radicem. Quid ait ille discipulis suis? *Estote sedentes in civitate, quia ego mitto promissionem meam in vos* (Luc. xxiv, 43-49). Ecce quam civitatem oderunt. Forte amarent, si Judæi interfectores Christi in illa habitarent. Manifestum est enim omnes interfectores Christi, id est Judæos, expulsos esse de illa civitate. Quæ habebat savientes in Christum, habet adorantes Christum. Propterea illam isti oderunt, quia Christiani in illa sunt. Ibi voluit sedere discipulos suos, et ibi illis mittere Spiritum sanctum. Ubi inchoata est Ecclesia, nisi ubi venit de cælo Spiritus sanctus, et implevit uno loco sedentes centum viginti? Duodenarius ille numerus decuplatus erat. Sedebant centum viginti homines, et venit Spiritus sanctus, et implevit totum locum, et factus est sonus, quasi ferretur flatus vehemens. et linguæ divisæ sunt velut ignis. Audistis Actus Apostolorum, hodie lecta est ipsa lectio (a) : *Cæperunt linguis loqui quomodo Spiritus dabat eis pronuntiare*. Et omnes qui aderant illic, de diversis gentibus venientes Judæi, agnoscebant unusquisque linguam suam; et mirabantur illos idiotas et imperitos subito didicisse non unam aut duas linguas, sed omnium omnino gentium (Act. 1, 15, et 11, 1, 12). Ubi ergo jam omnes linguæ sonabant, omnes linguæ credituræ ostendebantur. Isti autem qui multum amant Christum, et ideo nolunt communicare civitati quæ interfecit Christum, sic honorant Christum, ut dicant illum remansisse ad duas linguas, latinam, et punicam, id est, afram. Solas duas linguas tenet Christus? Istæ enim duæ linguæ solæ sunt in parte Donati, plus non habent. Evigilemus, fratres, videamus potius donum Spiritus Dei, et credamus ante dictis de illo, et videamus impleta quæ ante dicta sunt in Psalmo : *Non sunt loquelæ neque sermones, quorum non audiantur voces eorum*. Et ne forte ipsæ linguæ venerunt ad unum locum, et non potius donum Christi venit ad omnes linguas, audi quid sequitur : *In omnem terram exiit sonus eorum, et in fines orbis terræ verba eorum*. Quare hoc? *Quia in cælo posuit tabernaculum suum* (Psal. xviii, 46), id est, in manifesto. Tabernaculum ejus, caro ejus; ta-

¹ Editi : *exhorrescis communicationem illius civitatis*. Mss., *communicationem*.

(a) Liber Act. Apost. anniversaria solemnitate post Passionem Domini recitabatur, ex Tract. 6 in Evang. Joan., n. 18.

bernaculum ejus, Ecclesia ejus : in sole posita est, non est in nocte, sed in die. Sed quare illi non agnoscunt? Redite ad lectionem, ad quam heri finis factus est, et videte quare non agnoscunt : *Qui odit fratrem suum, in tenebris ambulat, et nescit quo eat; quoniam tenebræ excæcaverunt oculos ejus*. Nos ergo sequentia videamus, et non simus in tenebris. Unde non erimus in tenebris? Si amemus fratres. Unde probatur quia amamus fraternitatem? Quia non scindimus unitatem, quia tenemus charitatem.

4. *Scribo vobis, filioli, quia remittuntur vobis peccata per nomen ejus*. Ideo filioli, quia dimissis peccatis nascimini. Sed per cujus nomen remittuntur peccata? Numquid per Augustini? Ergo nec per nomen Donati. Videris quis Augustinus, aut quis Donatus : nec per nomen Pauli, nec per nomen Petri. Nam dividētibus, sibi Ecclesiam, et partes facere de unitate conantibus parturiens parvulos mater charitas in Apostolo, exponit viscera sua, conscindit quodammodo verbis ubera sua, plorat filios quos videt efferrī, revocat ad unum nomen eos qui multa nomina sibi facere volebant, repellit ab amore suo ut Christus ametur, et dicit : *Numquid Paulus pro vobis crucifixus est? aut in nomine Pauli baptizati estis* (1 Cor. 1, 13)? Quid dicit? Nolo mei sitis, ut necum sitis¹ : necum estote; omnes illius sumus qui pro nobis mortuus est, qui pro nobis crucifixus est : unde et hic, *Dimittuntur vobis peccata per nomen ejus*, non per hominis alicujus.

5. *Scribo vobis, patres*. Quare primo filii? *Quia remittuntur vobis peccata per nomen ejus*, et regeneramini in novam vitam, ideo filii. Patres quare? *Quia cognovistis eum qui a principio est* : principium enim ad paternitatem pertinet. Novus Christus in carne, sed antiquus in divinitate. Quam antiquus putamus? quot annorum? Putamusne major quam mater sua? Major plane quam mater : omnia enim per ipsum facta sunt (Joan. 1, 3). Si omnia, et ipsam matrem antiquus fecit, de qua nasceretur novus. Putamusne ante matrem solam? Et ante avos matris antiquus. Avus matris ipsius Abraham; et Dominus dicit, *Ante Abraham ego sum* (Id. viii, 58). Ante Abraham dicimus? Cælum et terra, antequam esset homo, facta sunt. Ante ista fuit Dominus, imo et iste. Optime enim non ait, *Ante Abraham ego fui*; sed, *Ante Abraham ego sum*. Quod enim dicitur quia fuit, non est; et quod dicitur quia erit, nondum est : ille non novit nisi esse. Secundum quod Deus est, esse novit; fuisse et futurum esse non novit. Dies est ibi unus, sed sempiternus. Non ponunt illum diem in medio hesternus et crastinus : hesterno enim die finito, incipiens hodiernus venturo crastino finiatur. Ille unus dies ibi est sine tenebris, sine nocte, sine spatiis, sine mensura, sine horis. Quod vis illum dic : si vis, dies est; si vis, annus est; si vis, anni sunt. Dictum est enim de ipso², *Et anni tui non deficient* (Psal. ci, 28). Quando autem dictus est dies? Quando dictum est Domino, *Ego hodie genui te* (Psal. 11, 7). Ab æterno Patre genitus, ex

¹ Er., *sed necum sitis*. Lugd. et Ven., *sed ut necum sitis*. M.

² In B., *de ipso die*; at Er. Lugd. Ven. et Lov. *carere verbo, die, et merito*. M.

æternitate genitus, in æternitate genitus: nullo initio, nullo termino, nullo spatio latitudinis; quia est quod est, quia ipse est qui est. Hoc nomen suum dixit Moysi: *Dices eis, Qui est, misit me ad vos (Exod. iii, 14)*. Quid ergo ante Abraham? quid ante Noe? quid ante Adam? Audi Scripturam: *Ante luciferum genui te (Psal. cix, 3)*. Postremo ante cælum et terram. Quare? Quia *omnia per ipsum facta sunt, et sine ipso factum est nihil (Joan. 1, 3)*. Ideo patres agnoscite: patres enim fiunt agnoscendo quod est ab initio.

6. *Scribo vobis, juvenes*. Filii sunt, patres sunt, juvenes sunt; filii, quia nascuntur; patres, quia principium agnoscunt: juvenes quare? *Quia viciatis malignum*. In filiis nativitas, in patribus antiquitas, in juvenibus fortitudo. Si malignus a juvenibus vincitur, pugnat nobiscum. Pugnât, sed non expugnat. Quare? Qui nos sumus fortes, an quia ille est fortis in nobis, qui inter manus persequentium infirmus inventus est? Ille nos fortes fecit, qui persequentibus non restitit. Crucifixus est enim ex infirmitate, sed vivit ex virtute Dei (II Cor. xiii, 4).

7. *Scribo vobis, pueri*. Unde pueri? *Quia cognovistis Patrem*. *Scribo vobis, patres*: commendat hoc, et repetit (a), *Quia cognovistis eum qui a principio est*. Mementote vos patres esse: si obliviscimini eum qui a principio est, perdidistis paternitatem. *Scribo vobis, juvenes*. Etiam atque etiam considerate, quia juvenes estis: pugnate, ut vincatis; vincite, ut coronemini; humiles estote, ne cadatis in pugna. *Scribo vobis, juvenes, quia fortes estis, et verbum Dei in vobis manet, et viciatis malignum*.

8. Hæc omnia, fratres, quia cognovimus id quod a principio est, quia fortes sumus, quia cognovimus Patrem: omnia ista quasi cognitionem commendant, charitatem non commendant? Si cognovimus, amemus: nam cognitio sine charitate non salvos facit. Scientia inflat, charitas ædificat (I Cor. viii, 1). Si confiteri vultis et non amare, incipitis dæmonibus similes esse. Confitebantur dæmones Filium Dei, et dicebant, *Quid nobis et tibi (Matth. viii, 29)*? et repellabantur. Confitemini, et amplectimini. Illi enim timebant de iniquitatibus suis; vos amate dimissorem iniquitatum vestrarum. Sed quomodo poterimus amare Deum, si amamus mundum? Parat nos ergo inhabitari charitate¹. Duo sunt amores, mundi et Dei: si mundi amor habitet, non est qua intret amor Dei: recedat amor mundi, et habitet Dei; melior accipiat locum. Amabas mundum, noli amare mundum: cum exhauseris cor tuum amore terreno, hauries amorem divinum; et incipit habitare jam charitas, de qua nihil mali potest procedere. Audite ergo verba purgantis modo. Quasi agrum invenit corda hominum: sed quomodo invenit? Si silvam invenit, extirpat; si agrum purgatum invenit, plantat. Plantare ibi vult arborem, charitatem. Et quam silvam vult extirpare? Amorem mundi. Audi

extirpatorem silvæ. *Nolite diligere mundum*, hoc enim sequitur, *neque ea quæ sunt in mundo*. *Si quis dilexerit mundum, dilectio Patris non est in ipso*.

9. Audistis quia *si quis dilexerit mundum, dilectio Patris non est in ipso*. Ne quis dicat in corde suo *sum esse hoc, fratres: Deus dicit, per Apostolum Spiritus sanctus locutus est, nihil verius, Si quis dilexerit mundum, dilectio Patris non est in ipso*. Vis habere dilectionem Patris, ut sis cohæres Filii? Noli diligere mundum. Exclue malum amorem mundi, ut implearis amore Dei. Vas es, sed adhuc plenus es; funde quod habes, ut accipias quod non habes. Certe jam renati sunt ex aqua et Spiritu fratres nostri; et nos ante aliquot annos renati sumus ex aqua et Spiritu. Bonum est nobis ut non diligamus mundum, ne remaneant in nobis Sacramenta ad damnationem, non firmamenta ad salutem. Firmamentum salutis est, habere radicem charitatis, habere virtutem pietatis, non formam solam. Boua forma, sancta forma: sed quid valet forma, si non teneat radicem? Sarcinamentum præcisum nomine in ignem mittitur? Habe formam, sed in radice. Quomodo autem radicamini, ut non eradicemini? Teneo charitatem, sicut dicit apostolus Paulus, *In charitate radicati et fundati (Ephes. iii, 17)*. Quomodo ibi radicabitur charitas, inter tanta silvosa amoris mundi? Extirpate silvas. Magnum semen posituri estis; non sit in agro quod effocet semen. Hæc sunt verba extirpantia quæ dixit: *Nolite diligere mundum, neque ea quæ sunt in mundo*. *Si quis dilexerit mundum, non est charitas Patris in eo*.

10. *Quia omne quod in mundo est, desiderium est carnis, et desiderium oculorum, et ambitio sæculi, tria dixit, quæ non sunt ex Patre, sed ex mundo sunt*. *Et mundus transit et desideria ejus: qui autem fecerit voluntatem Dei, manet in æternum, sicut et ipse manet in æternum*. Quare non amem quod fecit Deus? Quid vis? utrum amare temporalia, et transire cum tempore; an mundum non amare, et in æternum vivere cum Deo? Rerum temporalium fluvius trahit: sed tanquam circa fluvium arbor nata est Dominus noster Jesus Christus. Assumpsit carnem, mortuus est, resurrexit, ascendit in cælum. Voluit se quodammodo circa fluvium temporalium plantare. Raperis in præceps? tene lignum. Volvit te amor mundi? tene Christum. Propter te factus est temporalis, ut tu sis æternus; quia et ille sic factus est temporalis, ut maneret æternus. Accessit illi aliquid ex tempore, non decessit ex æternitate. Tu autem temporalis natus es, et per peccatum temporalis factus es: tu factus es temporalis per peccatum, ille factus est temporalis per misericordiam dimittendi peccata. Quantum interest, cum duo sunt in carcere, inter reum et visitatorem ipsius? Homo enim aliquando venit ad amicum suum, et intrat visitare eum, et ambo in carcere videntur; sed multum distant et distincti sunt. Illum causa premit, illum humanitas adduxit. Sic in ista mortalitate, nos reatu tenebamur; ille misericordia descendit: intravit ad captivum redemptor, non op-

¹ Ex.: *Sed quomodo poterimus amare Deum, si amamus mundum? si amamus mundum, separatur nos a charitate Dei. Lugd., si amamus mundum? si amamus mundum, separatur nos a charitate Dei. Parat nos ergo inhabitare charitatem.* s.

(a) Non repetit in vulgata, nec in græco.

¹ Arn. Bad. et novem Mss. carent his verbis, *Quare non amem quod fecit Deus?*

pressor. Domians pro nobis sanguinem suum fudit, redemit nos, mutavit spem nostram. Adhuc portamus mortalitatem carnis, et de futura immortalitate praesumimus: et in mari fluctuamus, sed anchoram spei in terra jam fiximus.

11. Sed non diligamus mundum, neque ea quae in mundo sunt. Quae enim in mundo sunt, *desiderium carnis est, et desiderium oculorum, et ambitio saeculi*. Tria sunt ista: ne quis forte dicat, Quae in mundo sunt, Deus fecit, id est, caelum et terram, mare, solem, lunam, stellas, omnia ornamenta caelorum. Quae sunt ornamenta maris? Omnia repentia. Quae terrae? Animalia, arbores, volatilia. Ista sunt in mundo, Deus illa fecit. Quare ergo non amem quod Deus fecit? Spiritus Dei sit in te, ut videas quia haec omnia bona sunt: sed vae tibi si amaveris condita, et deserueris conditorem. Pulchra sunt tibi; sed quanto est ille pulchrior qui ista formavit? Intendat Charitas vestra. Similitudinibus enim potestis instrui: ne subrepat vobis satanas, dicens quod solet dicere, Bene vobis sit in creatura Dei; quare illa fecit, nisi ut bene vobis sit? Et inebriantur, et pereunt, et obliviscuntur Creatorem suum: dum non temperanter, sed cupide utuntur creatis, Creator contemnitur. De talibus dicit Apostolus: *Conlucunt et servierunt creaturae potius quam Creatori, qui est benedictus in saecula (Rom. 1, 25)*. Non te prohibet Deus amare ista, sed non diligere ad beatitudinem; sed approbare et laudare ut ames Creatorem. Quem admodum, fratres, si sponsus faceret sponsae suae anulum, et illa acceptum anulum plus diligeret quam sponsum qui illi fecit anulum; nonne in ipso dono sponsi adultera anima deprehenderetur, quamvis haec amaret quod dedit sponsus? Certe hoc amaret quod dedit sponsus: tamen si diceret, Sufficit mihi annulus iste, jam illius faciem nolo videre; qualis esset? Quis non detestaretur hanc amentiam? quis non adulterinum animum convinceret? Amas aurum pro viro, amas anulum pro sponso: si hoc est in te, ut ames anulum pro sponso tuo, et nolis videre sponsum tuum; ad hoc tibi arrham dedit, ut non te oppigneraret, sed averteret. Ad hoc utique arrham dat sponsus, ut in arrha sua ipse ametur. Ergo dedit tibi Deus omnia ista; ama illum qui fecit. Plus est quod tibi vult dare, id est, seipsum, qui ista fecit. Si autem amaveris haec, quamvis illa Deus fecerit, et neglexeris Creatorem, et amaveris mundum; nonne tuus amor adulterinus deputabitur?

12. Mundus enim appellatur non solum ista fabrica quam fecit Deus, caelum et terra, mare, visibilia et invisibilia: sed habitatores mundi mundus vocatur, quomodo domus vocatur et parietes et inhabitantes. Et aliquando laudamus domum, et vituperamus inhabitantes. Dicimus enim, Bona domus; quia marmorata est et pulchre laqueata: et aliter dicimus, Bona domus; nemo ibi patitur injuriam, nulla rapinae, nulla oppressiones ibi sunt. Modo non parietes laudamus, sed inhabitatores parietum: domus tamen

¹ *non, et amaveris mundum, delinquis.* Am. Bad. Fr., et amaveris mundum, amillis Creatorem qui fecit mundum.

vocatur, sive illa, sive illa. Omnes enim dilectores mundi, quia dilectione inhabitant mundum; sicut caelum inhabitant quorum sursum est cor, et ambulat carne in terra: omnes ergo dilectores mundi mundus vocantur. Ipsi non habent nisi ista tria, desiderium carnis, desiderium oculorum, et ambitionem saeculi. Desiderant enim manducare, bibere, concubere, uti voluptatibus istis. Numquid non est in his modus? Aut quando dicitur, Nolite ista diligere, hoc dicitur, ut non manducetis, aut non bibatis, aut filias non procreetis? Non hoc dicitur. Sed sit modus propter Creatorem, ut non vos illigent ista dilectione; ne ad fruendum hoc ametis, quod ad utendum habere debetis. Non autem probamini, nisi quando vobis proponuntur duo, hoc aut illud: Justitiam vis, an lucra? Non habeo unde vivam, non habeo unde manducem, non habeo unde bibam. Sed quid, si non potes habere ista nisi per iniquitatem? Nonne melius amas quod non amittis, quam iniquitatem committis? Lucrum auri vides, damnium fidei non vides. Hoc ergo, ait nobis, *desiderium carnis est*, id est, desiderium earum rerum quae pertinent ad carnem, sicut cibus et concubitus, et caetera hujusmodi.

13. *Et desiderium oculorum*: desiderium oculorum dicit omnem curiositatem. Jam quam late patet curiositas? Ipsa in spectaculis, in theatris, in sacramentis diaboli, in magicis artibus, in maleficiis ipsa est curiositas. Aliquando tentat etiam servos Dei, ut velint quasi miraculum facere, tentare utrum exaudiat illos Deus in miraculis; curiositas est, hoc est desiderium oculorum; non est a Patre. Si dedit Deus, fac; obtulit enim ut facias: non enim qui non fecerunt, ad regnum Dei non pertinebunt. Cum gauderent Apostoli quia daemonia eis subjecta erant, quid eis dixit Dominus? *Nolite in hoc gaudere; sed gaudete quoniam nomina vestra scripta sunt in caelo (Luc. x, 20)*. Inde voluit gaudere Apostolos, unde gaudes et tu. Vae tibi enim, si nomen tuum non est scriptum in caelo. Numquid vae tibi, si non suscitaveris mortuos? numquid vae tibi, si non ambulaveris in mari? numquid vae tibi, si non excluseris daemonia? Si accepisti unde facias, utere humiliter, non superbe. Nam et de quibusdam pseudoprophetais dixit Dominus, quia facturi sunt signa et prodigia (*Matth. xxiv, 24*). Ergo non sit ambitio saeculi. Ambitio saeculi superbia est. Jactare se vult in honoribus; magnus sibi videtur homo, sive de divitiis, sive de aliqua potentia.

14. Tria sunt ista, et nihil invenis unde tentetur cupiditas humana, nisi aut desiderio carnis, aut desiderio oculorum, aut ambitione saeculi. Per ista tentatus est Dominus a diabolo. Desiderio carnis tentatus est, quando dictum est ei, *Si Filius Dei es, dic lapidibus istis ut panes fiant*; quando esurivit post jejunium. Sed quomodo repulit tentatorem, et docuit pugnare militem? Attende quid illi ait: *Non in solo pane vivit homo, sed in omni verbo Dei*. Tentatus est et desiderio oculorum de miraculo, quando ei dixit: *Mitte te deorsum, quia scriptum est, Angelis suis mandavit de te, ut suscipiant te, ne quando offendas ad laudem pedem*

tuum. Ille restitit tentatori : si enim faceret miraculum , non videretur nisi aut cessisse , aut curiositate fecisse : fecit enim quando voluit tanquam Deus , sed tanquam infirmus curans. Nam si tunc faceret , quasi tantummodo miraculum voluisse facere putaretur. Sed ne hoc homines sentirent , attende quid respondit ; et quando tibi talis tentatio evenerit , dic illud et tu , *Redi post me , satanas ; scriptum est enim , Non tentabis Dominum Deum tuum* : id est , Si hoc fecero , tentabo Deum. Hoc dixit , quod te voluit dicere. Quando tibi suggerit inimicus , Qualis homo , qualis christianus ? modo vel unum miraculum fecisti , aut orationibus tuis mortui surrexerunt , aut febrientes sanasti ? si vere esses alicujus momenti ¹ , faceres aliquid miraculum : responde et dic , *Scriptum est , Non tentabis Dominum Deum tuum* : non ergo tentabo Deum , quasi tunc pertineam ad Deum si fecero miraculum , et non pertineam si non fecero. Et ubi sunt verba ejus , *Gaudete quia nomina vestra scripta sunt in celo* ? De ambitione sæculi quomodo tentatus est Dominus ? Quando elevavit eum in excelsum , et dixit ei : *Hæc omnia tibi dabo , si prostratus adoraveris me*. De elatione regni terreni voluit tentare regem sæculorum ² : sed Dominus qui fecit cælum et terram , diabolum calcabat. Quid magnum , a Domino diabolum vinci ? Quid ergo respondit diabolo , nisi quod te docuit ut respondeas ? *Scriptum est , Dominum Deum tuum adorabis , et illi soli servies* (Matth. iv. 1-10). Tenentes ista , non habebitis concupiscentiam mundi : non habendo concupiscentiam mundi , non vos subjugabit nec desiderium carnis , nec desiderium oculorum , nec ambitio sæculi ; et facietis locum charitati venienti , ut diligatis Deum. Quia si fuerit ibi dilectio mundi , non ibi erit dilectio Dei. Tenete potius dilectionem Dei , ut quomodo Deus est æternus , sic et vos maneatis in æternum : quia talis est quisque , qualis ejus dilectio est. Terram diligis ? terra eris. Deum diligis ? quid dicam ? deus eris ? Non audio dicere ex me , Scripturas audiamus : *Ego dixi , Dii estis , et filii Altissimi omnes* (Psal. lxxxii, 6). Si ergo vultis esse dii et filii Altissimi , nolite diligere mundum , nec ea quæ sunt in mundo. Si quis dilixerit mundum , non est charitas Patris in illo. Quia omnia quæ sunt in mundo , desiderium carnis est , et desiderium oculorum , et ambitio sæculi quæ non est ex Patre , sed ex mundo : id est , ab hominibus dilectoribus mundi. Et mundus transiit , et desideria ejus : qui autem facit voluntatem Dei , manet in æternum , sicut et Deus manet in æternum.

TRACTATUS III.

De eo quod sequitur , Pueri , novissima hora est ; usque ad id , Unctio ipsius docet vos de omnibus. Cap. II , §. 18-27.

1. Pueri , novissima hora est. In hac lectione pueros alloquitur , ut festinent crescere , quia novissima hora est. Ætas corporis non est in voluntate. Ita nullus secundum carnem crescit quando vult ; sicut nullus quando vult nascitur : ubi autem nati itas in voluntate est , et crementum in voluntate est. Nemo ex

¹ Theodericensis vetus codex , *merit*.

² Tres Mss. , *calorum*.

aqua et Spiritu nascitur nisi volens. Ergo si vult , crescit : si vult , decrescit. Quid est crescere ? Proficere. Quid est decrescere ? Delicere. Quisquis novit natum se esse , audjat quia puer est et infans ; avidè inhiat uberibus matris , et cito crescit. Est autem mater Ecclesia ; et ubera ejus duo Testamenta Scripturarum divinarum. Hinc sugatur lac omnium sacramentorum temporaliter pro æterna salute nostrorum , ut nutrius atque roboratus perveniat ad manducandum cibum , quod est , *In principio erat Verbum , et Verbum erat apud Deum , et Deus erat Verbum* (Joan. i , 1). Lac nostrum Christus humilis est ; cibus noster , idem ipse Christus æqualis Patri. Lacte te nutrit , ut pane pascat : nam corde contingere Jesum spiritualiter , hoc est cognoscere quia æqualis est Patri.

2. Propterea et Mariam prohibebat se tangere , et dicebat ei : *Noli me tangere ; nondum enim ascendi ad Patrem*. Quid est hoc ? Discipulis se palpatum præbuit , et Mariæ contactum vitavit ? Nonne ipse est qui dubitanti discipulo dixit , *Mitte digitos , et pulpæ cicatrices* (Id. xx , 17 , 27) ? Numquid jam ad Patrem ascenderat ? Quare ergo Mariam prohibet , et dicit , *Noli me tangere ; nondum enim ascendi ad Patrem* ? An hoc dicturi sumus , quod a viris se tangi non timuit , et a mulieribus tangi timuit ? Contactus illius omnem carnem mundat. Quibus primo voluit manifestari , ab his se timuit contractari ? Nonne viris resurrectio ejus per feminas nuntiata est , ut contraria arte serpentes vinceretur ? Quia enim ille mortem primo homini per feminam nuntiavit ; et viris vita per feminam nuntiata est. Quare ergo se tangi noluit , nisi quia contactum illum spiritualem intelligi voluit ? Contactus spiritualis est de corde mundo. Ille attingit de corde mundo Christum , qui eum intelligit Patri cœqualem. Qui autem nondum intelligit divinitatem Christi , usque ad carnem venit , usque ad divinitatem non venit. Quid autem magnum est , usque illic attingere , usque quo persecutores qui crucifixerunt ? Illud est magnum , intelligere Verbum Deum apud Deum in principio , per quod facta sunt omnia ; qualem se cognosci volebat , quando ait Philippe : *Tanto tempore vobiscum sum , et non cognovistis me , Philippe ? Qui videt me , videt et Patrem* (Joan. xiv , 9).

3. Sed ne quis piger sit ad proficiendum , audiat : *Pueri , novissima hora est*. Proficite , currite , crescite , novissima hora est. Ipsa novissima hora diuturna est ; tamen novissima est. Horam enim pro tempore posuit novissimo ; quia in novissimis temporibus veniet Dominus noster Jesus Christus. Sed dicturi sunt aliqui : Quomodo novissimum tempus ? quomodo novissima hora ? certe prius veniet Antichristus , et tunc veniet dies judicii. Vidit Joannes cogitationes istas : ne quasi securi fierent , et ideo non esse horam novissimam putarent , quod venturus esset Antichristus , ait illis , *Et sicut audistis quod Antichristus sit venturus , nunc Antichristi nulli facti sunt*. Numquid posset habere multos antichristos , nisi hora novissima ?

4. Quos dixit antichristos ? Sequitur , et exponit *Unde cognoscimus quod novissima sit hora. Unde ? Quia*

antichristi multi facti sunt. Ex nobis exierunt : videte antichristos. *Ex nobis exierunt* : ergo plangimus damnum. Audi consolationem : *Sed non erant ex nobis*. Omnes hæretici, omnes schismatici ex nobis exierunt, id est, ex Ecclesia exeunt; sed non exirent, si ex nobis essent. Antequam exirent ergo, non erant ex nobis. Si antequam exirent, non erant ex nobis; multi intus sunt, non exierunt, sed tamen antichristi sunt. Audeamus hoc dicere : ut quid, nisi ut unusquisque cum intus est, non sit antichristus? Descripturus enim et designaturus est antichristos; et videbimus eos nunc. Et interrogare debet unusquisque conscientiam suam, an sit antichristus. Latine enim Antichristus, contrarius est Christo. Non quomodo nonnulli intelligunt Antichristum ideo dictum, quod ante Christum venturus sit, id est, post eum venturus sit Christus : non sic dicitur, nec sic scribitur; sed Antichristus, id est, contrarius Christo. Jam quis sit contrarius Christo, nunc advertitis ipso exponente, et intelligitis non posse exire foras nisi antichristos; eos autem qui non sunt Christo contrarii, foras exire nullo modo posse. Qui enim non est Christo contrarius, in corpore ipsius hæret, et membrum computatur. Nunquam sibi sunt membra contraria. Corporis integritas universis membris constat. Et quid de concordia membrorum dicit Apostolus? *Si patitur unum membrum, compatiuntur omnia membra; et si glorificatur unum membrum, congaudent omnia membra* (1 Cor. xii, 26). Si ergo in glorificatione membri cætera membra congaudent, et in passione omnia membra patiuntur; concordia membrorum non habet antichristum. Et sunt qui intus sic sunt in corpore Domini nostri Jesu Christi; quandoquidem adhuc curatur corpus ipsius, et sanitas perfecta non erit nisi in resurrectione mortuorum : sic sunt in corpore Christi, quomodo humores mali. Quando evomuntur, tunc relevatur corpus : sic et mali quando exeunt, tunc Ecclesia relevatur. Et dicit quando eos evomit atque projicit corpus : *Ex me exierunt humores isti, sed non erant ex me. Quid est, non erant ex me? Non de carne mea præcisi sunt, sed peccata mihi premebant cum inessent.*

5. *Ex nobis exierunt; sed, nolite tristes esse, non erant ex nobis.* Unde probas? *Quod si fuissent ex nobis, permansissent utique nobiscum.* Hinc ergo videt Charitas vestra, quia multi qui non sunt ex nobis, accipiunt nobiscum Sacramenta, accipiunt nobiscum Baptismum, accipiunt nobiscum quod norunt fideles se accipere, Benedictionem, Eucharistiam¹, et quicquid in Sacramentis sanctis est; ipsius altaris communicationem accipiunt nobiscum, et non sunt ex nobis. Tentatio probat quia non sunt ex nobis. Quando illi tentatio venerit, velut occasione venti, volant foras, quia grana non erant. Omnes autem tunc volabunt, quod sæpe dicendum est, cum area Dominica cœperit ventilari in die judicii. *Ex nobis exierunt, sed non erant ex nobis : quod si fuissent ex nobis, permansissent utique nobiscum.* Nam vultis nosse, charissimi, quam certissime dicatur hoc, ut qui forte exierunt et redeunt, non sint antichristi, non sint contrarii Christo? Qui

¹ In duobus Mss. : *Benedictionem Eucharistiarum.*

non sunt antichristi¹, non potest fieri ut remaneant foris. Sed de voluntate sua quisque aut antichristus, aut in Christo est. Aut in membris sumus, aut in humoribus malis. Qui se in melius commutat, in corpore membrum est : qui autem in malitia permanet, humor malus est ; et quando exierit, relevabuntur qui premebantur. *Ex nobis exierunt, sed non erant ex nobis : quod si fuissent ex nobis, permansissent utique nobiscum : sed ut manifestarentur, quod non omnes erant ex nobis.* Ideo addidit, *ut manifestarentur*, quia et intus cum sunt, non ex nobis sunt ; non tamen manifesti sunt, sed ex eundo manifestantur. *Et vos unctionem habetis a sancto, ut ipsi vobis manifesti sitis.* Unctio spiritualis ipse Spiritus sanctus est, cujus sacramentum est in unctione visibili. Hanc unctionem Christi dicit omnes qui habent, cognoscere malos et bonos; nec opus esse ut doceantur, quia ipsa unctio docet eos.

6. *Scribo vobis, non quod nescieritis veritatem; sed quia notis eam, et quia omne mendacium non est ex veritate.* Ecce admoniti sumus quomodo cognoscamus Antichristum. Quid est Christus? Veritas. Ipse dixit, *Ego sum veritas* (Joan. xiv, 6). *Omne autem mendacium non est ex veritate* : omnes igitur qui mentiuntur, nondum sunt ex Christo. Non dixit quoddam mendacium ex veritate, et quoddam mendacium non ex veritate. Sententiam attendite; ne vos palpetis, ne vos aduletis, ne vos decipiatis, ne vos illudatis : *Omne mendacium non est ex veritate.* Videamus ergo quomodo antichristi mentiuntur quia non est unum genus mendacii. *Quis est mendax, nisi is qui negat quod Jesus non est Christus?* Aliam significationem habet Jesus, aliam habet Christus : cum sit unus Jesus Christus salvator noster, Jesus tamen proprium nomen est illi. Quomodo Moyses proprio nomine appellatus est, quomodo Elias, quomodo Abraham; sic tanquam proprium nomen habet Dominus noster Jesus : Christus autem sacramenti nomen est. Quomodo si dicatur propheta, quomodo si dicatur sacerdos; sic Christus commendatur unctus, in quo esset redemptio totius populi Israel. Iste Christus sperabatur venturus a populo Judæorum; et quia humilis venit, non est agnitus; quia lapis parvus erat, offenderant in illum, et fracti sunt. Sed crevit lapis, et factus est mons magnus (Dan. ii, 35); et quid ait Scriptura? *Quicumque offenderit in lapidem istum, conquassabitur; et super quem venerit lapis iste, conteret eum* (Luc. xx, 18). Discernenda sunt verba : offendentem dixit conquassari; super quem autem venerit, conteret. Primo quia humilis venit, offenderunt in illum homines : quia excelsus venturus est ad iudicium, super quem venerit, conteret eum. Sed illum non conteret venturus, quem non conquassavit cum venit. Qui in humilem non offendit, non formidabit excelsum. Breviter audistis, fratres : qui in humilem non offendit, non formidabit excelsum. Omnibus enim malis lapis offensionis est Christus; quidquid dicit Christus, amarum est illis.

7. Etiam audite, et videte. Omnes certe qui exeunt

¹ In plerisque Mss., *ut qui forte exierunt, non sint antichristi. Redeant, et non sint contrarii Christo : hoc sum enim antichristi. Non potest fieri ut remaneant, etc.*

de Ecclesia, et ab unitate Ecclesie præciduntur, antichristi sunt: nemo dubitet; ipse enim designavit, *Ex nobis exierunt, sed non erant ex nobis: nam si fuissent ex nobis, permansissent utique nobiscum*. Quicumque ergo non manent nobiscum, sed exennt ex nobis, manifestum est quod antichristi sunt. Et quomodo probantur antichristi? Ex mendacio. Et quis est mendax, nisi qui negat quod Jesus non est Christus? Interrogemus hæreticos: quem invenis hæreticum, qui negat quia Jesus non est Christus? Videat Charitas vestra magnum sacramentum. Attendite quid inspiraverit nobis Dominus Deus, et quid insinuare vobis velim. Ecce exierunt a nobis, et facti sunt Donatistæ: interrogamus eos utrum Jesus sit Christus: *Non confitentur quia Jesus Christus est*. Si ergo ille est antichristus qui negat Jesum esse Christum, nec nos possunt illi dicere antichristos, nec nos illos; quia et nos confitemur, et illi. Si ergo nec illi nos dicunt, nec nos illos; ergo nec illi a nobis exierunt, nec nos ab ipsis. Si ergo non a nobis exivimus, in unitate sumus: si in unitate sumus, quid faciunt in hac civitate duo altaria? quid faciunt divisæ domus, divisa conjugia? quid facit communis lectus, et divisus Christus? Admonet nos, vult nos fateri quod verum est. Aut ipsi a nobis exierunt, aut nos ab ipsis. Sed absit ut nos ab ipsis: habemus enim testamentam dominicæ hæreditatis, recitamus, et ibi nos invenimus, *Dabo tibi gentes hæreditatem tuam, et possessionem tuam terminos terræ* (Psal. n, 8). Tenemus hæreditatem Christi: illi eam non tenent; non communicant orbi terrarum, non communicant universitati redemptæ sanguine Domini. Habemus ipsum Dominum resurgentem a mortuis, qui se dubitantium manibus discipulorum præbuit palpandum. Et cum adhuc illi dubitarent, ait illis: *Oportebat Christum pati, et resurgere tertio die, et prædicari in nomine ejus penitentiam et remissionem peccatorum*. Ubi? qua? quibus? *Per omnes gentes, incipiens ab Jerusalem* (Luc. xxiv, 46 et 47). Securi sumus de unitate hæreditatis. Quisquis huic hæreditati non communicat, foras exiit.

8. Sed non contristemur: *Ex nobis exierunt, sed non erant ex nobis: nam si fuissent ex nobis, permansissent utique nobiscum*. Si ergo ex nobis exierunt, antichristi sunt; si antichristi sunt, mendaces sunt; si mendaces sunt, negant Jesum esse Christum. Iterum redimus ad difficultatem quæstionis. Singulos interroga, confitentur Jesum esse Christum. Coarctat nos angustus intellectus in hac Epistola. Videtis certe quæstionem; hæc quæstio et nos et ipsos turbat, si non intelligatur. Aut nos sumus antichristi, aut illi sunt antichristi: illi nos antichristos vocant, et dicunt quod exivimus ab eis; nos illos similiter: sed designavit hæc Epistola antichristos. Quicumque negat quod Jesus non sit Christus, ipse est antichristus. Jam ergo queramus quis neget; et non attendamus ad linguam, sed ad facta. Si enim omnes interrogentur, omnes uno ore confitentur Jesum esse Christum. Quiescat paululum lingua, vitam interroga. Si invenimus hoc, si ipsa Scriptura nobis dixerit quia ne-

gatto non tantum lingua sit, sed et factis; certe invenimus multos antichristos qui ore profitentur Christum, et moribus dissentiant a Christo. Ubi invenimus hoc in Scriptura? Paulum audi apostolum: de talibus cum loqueretur, ait, *Confitentur enim se nosse Deum, factis autem negant* (Tit. i, 16). Invenimus et ipsos antichristos: quisquis factis negat Christum, antichristus est. Non audio quid sonet, sed video quid vivat. Opera loquuntur, et verba requirunt. Quis enim malus non bene vult loqui? Sed quid dicit talibus Dominus? *Hypocritæ, quomodo potestis bona loqui, cum sitis mali* (Matth. xii, 34)? Voces vestras ad aurea meas profertis; ego cogitationes vestras inspicio: voluntatem malam ibi video, et falsos fructus ostenditis. Novi quid unde colligam; non colligo de tribulis ficus, non colligo de spinis uvas. Unaquæque enim arbor a fructu cognoscitur (Id. vii, 16). Magis mendax est antichristus qui ore profitetur Jesum esse Christum, et factis negat. Ideo mendax, quia aliud loquitur, aliud agit.

9. Jam ergo, fratres, si facta interroganda sunt, non solum multos invenimus antichristos foras exiisse; sed multos nondum manifestos, qui minime foras exierunt. Quotquot enim habet Ecclesia perjuros, fraudatores, maleficos, sortilegorum inquisitores, adulteros, ebriosos, sœneratores, mangones, et omnia quæ numerare non possumus; contraria sunt doctrinæ Christi, contraria sunt verbo Dei: Verbum autem Dei Christus est: quidquid contrarium est Verbo Dei, in Antichristo est. Antichristus enim contrarius est Christo. Et vultis nosse quam aperte resistent isti Christo? Aliquando evenit ut aliquid mali faciant, et incipiant corripri; quia Christum non audent blasphemare, ministros ejus blasphemant, a quibus corripuntur: si autem ostenderis illis quia Christi verba dicis, non verba tua; conantur quantum possunt ut te convincant verba tua te dicere, non verba Christi: si autem manifestum fuerit quia verba Christi dicis, eunt et in Christum, incipiunt reprehendere Christum: Quomodo, inquirunt, et quare tales nos fecit? Nonne dicunt hoc quotidie homines convicti de factis suis? Prava voluntate perversi, artificem accusant. Clamat illis artifex de caelo (quia ipse nos fecit, qui nos refecit): Quid te feci? Ego hominem feci, non avaritiam; ego hominem feci, non latrocinium; ego hominem feci; non adulterium. Audisti quia laudant me opera mea. Ex ore trium puerorum ipse hymnus erat qui ab ignibus defendebat (Dan. iii, 24-30). Laudant opera Domini Dominum; laudat caelum, terra, mare; laudant omnia quæ sunt in caelo; laudant Angeli, laudant stellæ, laudant luminaria; laudat quidquid natat, quidquid volat, quidquid ambulat, quidquid repit, laudant ista omnia Dominum. Numquid audisti quia laudat Dominum avaritia? numquid audisti quia laudat Dominum ebriositas; quia laudat luxuria, laudat nugacitas? Quidquid ibi non audis laudem dare Domino, non fecit Dominus. Corrige quod tu fecisti, ut salvetur quod in te Deus fecit. Si autem non vis, et amas et amplecteris peccata tua; contrarius es Christo. Intus sis, foris sis, antichristus es: intus sis, fo-

ris sis, palea es. Sed quare foris non es? Quia occasionem venti non invenisti.

10. Jam ista manifesta sunt, fratres. Ne quis dicat: Christum non colo, sed Deum colo Patrem ipsius. *Omnis qui negat Filium, nec Filium, nec Patrem habet: et qui conficitur Filium, et Filium et Patrem habet.* Vos grana alloquitur; et qui palea erant, audiant, et grana fiant. Unusquisque considerans conscientiam suam, si mundi amator est, mutetur; fiat amator Christi, ne sit antichristus. Si quis ei dixerit quod antichristus sit, irascitur, injuriam sibi factam putat; fortassis inscriptionem minatur, si audiat a litigante quod antichristus sit. Dicit ei Christus: Patiens esto; si falsum audisti, gaude mecum, quia et ego falsa ab antichristis audio: si autem verum audisti, conveni conscientiam tuam; et si audire times, esse plus time.

11. Ergo vos quod ab initio audistis, in vobis maneat. *Quod si in vobis manserit quod ab initio audistis; et vos in Filio et Patre manebitis. Hæc est pollicitatio quam ipse pollicitus est nobis.* Forte enim mercedem quaereres, et diceres: Ecce in me quod ab initio audivi custodido, obtempero; pericula, labores, tentationes pro ista permansione sustineo: quo fructu? qua mercede? Quid mihi postea dabit, quia in hoc sæculo me video laborare inter tentationes? Non video hic requiem esse aliquam; mortalitas ipsa aggravat animam, et corpus quod corrumpitur premit ad inferiora: sed tolero omnia, ut illud quod ab initio audivi, maneat in me; et dicam Deo meo, *Propter verba labiorum tuorum, ego custodivi vias duras (Psal. xvi, 4).* Ad quam ergo mercedem? Audi, et noli deficere. Si deficiebas in laboribus, promissa mercede fortis esto. Quis est qui operetur in vinea, et recedat illi de corde quod accepturus est? Fac illum oblitum mercedem suam, deficiunt manus. Memoria promissæ mercedis perseverantem facit in opere: et homo promisit qui te potest fallere. Quanto fortior esse debes in agro Dei, quando promisit veritas, cui nec succedi potest, nec mori, nec fallere potest eum cui promissum est? Et quid est promissum? Videamus quid promisit. Aurum est, quod hic multum amant homines, an argentum? An possessiones, ad quas fundunt homines aurum, quamvis multum ament aurum? An amœna prædia, amplæ domus, multa mancipia, animalia numerosa? Non hæc est quædam merces ad quam nos hortatur, ut in labore duæemus. Quid dicitur merces ista? Vita æterna. Audistis, et gavisi exclamastis: amate quod audistis, et liberamini a laboribus vestris in requiem vitæ æternæ. Ecce quid promittit Deus, vitam æternam. Ecce quid minatur Deus, ignem æternum. Quid illis ad dexteram constitutis? *Venite, benedicti Patris mei, percipite regnum quod vobis paratum est ab origine mundi.* Ad sinistram quid? *Ite in ignem æternum, qui preparatus est diabolo, et angelis ejus (Matth. xxv, 34, 41).* Illud nondum amas, vel hoc time.

12. Mementote ergo, fratres mei, quia vitam æternam nobis promisit Christus: *Hæc est, inquit, pollicitio: quam ipse pollicitus est nobis, vitam æternam. Hæc scripsi vobis de his qui vos seducunt. Nemo vos se-*

ducat ad mortem; promissionem vitæ æternæ desiderate. Quid potest mundus promittere? Quidquid libet promittat, fortassis crastina morituro promittit. Et qua fronte ad illum qui manet in æternum, exiturus es? Sed minatur mihi potens homo, ut aliquid mali faciat. Quid minatur? Carceres, catenas, ignes, tormenta, bestias: nunquid ignem æternum? Exhorresce quod minatur Omnipotens, amâ quod pollicetur Omnipotens; et vilescit omnis mundus, sive promittens, sive terrens. *Hæc scripsi vobis de his qui vos seducunt; ut sciatis quia unctionem habetis, et unctio quam accepimus ab eo¹, permanent in vobis.* Unctionis sacramentum est, virtus ipsa invisibilis, unctio invisibilis, Spiritus sanctus; unctio invisibilis, charitas illa est quæ in quocunque fuerit, tanquam radix illi erit, quamvis ardente sole ardescere non potest. Omne quod radicatum est, nutritur calore solis, non arcescit.

13. *Et non habetis necessitatem ut aliquis vos doceat, quia unctio ipsius docet vos de omnibus.* Quid ergo nos facimus, fratres, quia docemus vos? Si unctio ejus docet vos de omnibus, quasi nos sine causa laboramus. Et ut quid tantum clamamus? Dimittamus vos unctioni illius, et doceat vos unctio ipsius. Sed modo mihi facio quæstionem, et illi ipsi apostolo facio: diguetur audire parvulum quaerentem a se; ipsi Joanni dico, Unctionem habebant quibus loquebaris? Tu dixisti, *Quia unctio ipsius docet vos de omnibus.* Ut quid talem Epistolam fecisti? Quid illos tu docebas? quid instruebas? quid ædificabas? Jam hic videte magnam sacramentum, fratres: sonus verborum nostrorum aures percutit, magister intus est. Nolite putare quenquam aliquid discere ab homine. Admonere possumus per strepitum vocis nostræ; si non sit intus qui doceat, inanis sit strepitus noster. Adeo, fratres, vultis nosse? Numquid non sermonem istum omnes audistis? Quam multi hinc indocti exituri sunt? Quantum ad me pertinet, omnibus locutus sum; sed quibus unctio illa intus non loquitur, quos Spiritus sanctus intus non docet, indocti redeunt. Magisteria forinsecus, adjuvantia quædam sunt, et admonitiones. Cathedram in cælo habet qui corda docet. Propterea ait et ipse in Evangelio: *Nolite vobis dicere magistrum in terra; unus est magister vester Christus (Matth. xxiii, 8, 9).* Ipse vobis ergo intus loquatur, quando nemo hominum illic est; quia etsi aliquis est a latere tuo, nullus est in corde tuo. Et non sit nullus in corde tuo: Christus sit in corde tuo; unctio ipsius sit in corde, ne sit in solitudine cor sitiens, et non habens fontes quibus irrigetur. Interior ergo magister est qui docet, Christus docet, inspiratio ipsius docet. Ubi illius inspiratio et unctio illius non est, forinsecus inaniter perstrepunt verba. Sic sunt ista verba, fratres, quæ forinsecus dicimus, quomodo est agricola ad arborem: forinsecus operatur, adhibet aquam et diligentiam culturæ: quælibet forinsecus adhibeat, numquid poma format? numquid nuditatem lignorum vestit umbra

¹ vs. duo, et vos unctionem quam accepistis ab eo: omnia, ut sciatis quia unctio in vobis est.

² tres ass.: Et non sit nullus in corde tuo. Unus: Et nullus in corde tuo. Alius: Et nullus sit in corde tuo.

foliorum? numquid tale aliquid intrinsecus agit? Sed quis agit hoc? audite agricolam Apostolum, et videte quid sumus, et audite magistrum interiorem: *Ego plantavi, Apollo rigavit; sed Deus incrementum dedit: neque qui plantat est aliquid, neque qui rigat; sed qui incrementum dat Deus (1 Cor. III, 6, 7)*. Hoc ergo vobis dicimus: sive plantemus, sive rigemus loquendo, non sumus aliquid; sed ille qui incrementum dat Deus, id est, unctio illius quæ docet vos de omnibus.

TRACTATUS IV.

De eo quod sequitur, Et verax est, et non est mendax; usque ad id, in hoc manifestatus est Filius Dei, qui solvat opera diaboli. Cap. II, §. 27-29, et cap. III, §. 1-8.

1. Meministis, fratres, hesternam lectionem ad hoc terminatam, quia non habetis necessitatem ut quis doceat vos, sed ipsa unctio docet vos de omnibus. Hoc autem, sicut vos recordari certus sum, sic exposuimus vobis, quia nos qui forinsecus loquimur ad aures vestras, ita sumus quasi opprarii, adhibentes culturam forinsecus ad arborem, sed incrementum dare non possumus, nec fructus formare: ille autem qui vos creavit, et redemit, et vocavit, per fidem et Spiritum suum habitans in vobis, nisi loquatur vobis intus, sine causa nos perstrepimus. Unde hoc apparet? Quia cum multi audiant, non omnibus persuadetur quod dicitur; sed illis solis quibus intus loquitur Deus. Illis autem intus loquitur, qui ei locum præbent: illi autem Deo locum præbent, qui diabolo locum non præbent. Habitare enim vult diabolus corda hominum, et loqui ibi omnia quæ valent ad seductionem. Sed quid ait Dominus Jesus? *Princeps hujus mundi missus est foras (Joan. XII, 31)*. Unde missus est? numquid extra cælum et terram? numquid extra fabricam mundi? Sed extra corda credentium. Foras misso invasore, habitet redemptor¹; quia ipse redemit qui creavit. Et diabolus jam forinsecus oppugnat, non vincit illum qui intus possidet. Forinsecus autem oppugnat, immitendo varias tentationes: sed ille non consentit cui Deus intus loquitur, et unctio quam audistis.

2. *Et verax est, inquit, eadem unctio; id est, ipse Spiritus Domini qui docet homines, mentiri non potest, et non est mendax. Sicut docuit vos, permanete in ipsa². Et nunc, filiioli, manete in eo, ut cum manifestatus fuerit, habeamus fiduciam in conspectu ejus, ut non confundamur ab eo in adventu ejus.* Videtis³, fratres; credimus in Jesum quem non vidimus: annuntiaverunt eam qui viderunt, qui contrectaverunt, qui verbum ex ore ipsius audierunt; et ut hæc persuaderent generi humano, ab illo missi sunt, non a seipsis ire ausi sunt. Et quo missi sunt? Audistis cum Evangelium legeretur, *Ita, predicate Evangelium universæ creaturæ quæ sub cælo est (Marc. XVI, 15)*. Ubique ergo discipuli missi sunt,

æstantibus signis et prodigiis ut crederetur illis, quia ea dicebant quæ viderant. Et credimus in eum quem non vidimus, et venturum eum exspectamus. Quicumque illum fide exspectant, cum venerit gaudebunt: qui sine fide sunt, cum venerit quod nunc non vident, erubescunt. Et confusio illa non erit unius diei et transiet, quomodo solent confundi qui inveniuntur in aliqua culpa, et eis insultatur ab hominibus. Confusio illa traducet confusos ad sinistram, ut audiant, *Ita in ignem æternum, qui paratus est diabolo et angelis ejus (Matth. XXV, 31)*. Maneamus ergo in verbis ejus, ne confundamur cum venerit. Ipse enim dicit in Evangelio eis qui in eum crediderant: *Si permanseritis in verbo meo, vere discipuli mei estis. Et quasi dicerent, Quo fructu? Et cognoscetis, inquit, veritatem, et veritas liberavit vos (Joan. VIII, 31 et 32)*. Modo enim salus nostra in spe, nondum in re: non enim tenemus jam quod promissum est, sed venturum speramus. Fidelis autem est qui promisit; non te fallit: tantum tu noli deficere, sed exspecta promissionem. Non enim novit fallere veritas. Tu noli esse mendax, ut aliud profiteris, aliud agas: tu serva fidem, et servat ille pollicitationem. Si autem non tu servaveris fidem, tu te fraudasti, non ille qui promisit.

3. *Si scitis quia justus est, scitote quia omnis qui facit justitiam, ex ipso est natus. Justitia modo nostra ex fide. Justitia perfecta non est nisi in Angelis; et vix in Angelis, si Deo comparentur: tamen si qua perfecta justitia animarum et spirituum est quos Deus creavit, in Angelis est sanctis, justis, bonis, nullo lapsu aversis, nulla superbia cadentibus, sed manentibus semper in contemplatione Verbi Dei, et nihil aliud dulce habentibus, nisi a quo creati sunt; in ipsis perfecta justitia est: in nobis autem ex fide cœpit esse secundum Spiritum. Audistis cum Psalmus legeretur, Incipite Domino in confessione (Psal. CXLVI, 7). Incipite, inquit: initium justitiæ nostræ, confessio est peccatorum. Cœpisti non defendere peccatum tuum, jam inchoasti justitiam: perficietur autem in te, quando nihil aliud facere delectabit, quando absorbebitur mors in victoriam (1 Cor. XV, 54), quando nulla concupiscentia titillabit, quando non erit lucta cum carne et sanguine, quando erit corona victoriæ, triumphus de inimico; tunc erit perfecta justitia. Modo adhuc pugnamus: si pugnamus, in stadio sumus; ferimus, et ferimur: sed qui vincat, exspectatur. Ille autem vincit, qui et quod ferit, non de viribus suis præsumit, sed de hortatore⁴ Deo. Solus diabolus adversum nos pugnat. Nos si cum Deo sumus, diabolum vincimus: nam et si tu solus cum diabolo pugnaveris, vinceris. Exercitatus hostis est: quot palmarum? Considerate quo deiecerit: ut mortales nasceremur, primo ipsam originem nostram de paradiso deiecit. Quid ergo faciendum est, quia ipse exercitatus est? Invoceatur Omnipotens adversus exercitatum diabolum. Habitet in te qui non potest vinci, et securus vinces eum qui vincere solet. Sed quos? In quibus non habitat Deus. Nam, ut noveritis, fratres, contempsit*

¹ Editi hic addunt, *Nam; quæ vox abest a Mas.*

² Er. Lugd. et Ven., *habitat. M.*

³ Mas. duo, *in ipso.*

⁴ Er. Lugd. Lov. Ven., *videtis. M.*

⁵ Mas. septem, *protectores.*

Adam in paradiso positus præceptum Dei, et erexit cervicem, veluti in potestate sua esse capiens, et nolens subdi voluntati Dei, et lapsus est ab illa immortalitate, ab illa beatitudine (*Gen. iii, 6*). Homo autem quidam jam exercitatus, natus mortalis, cum sederet in stercore putris vermibus, diabolus vicit : vicit et ipse Adam, et in Job ipse ; quia de genere ipsius, Job. Ergo Adam victus in paradiso, vicit in stercore. In paradiso cum esset, audivit persuasionem mulieris, quia illi inimiserat diabolus : in stercore autem cum esset, ait Eva, *Tanquam una ex insipientibus mulieribus locuta es (Job. ii, 10)*. Ibi aurem apposuit ; hic responsum dedit : cum esset lætus, audivit ; cum esset flagellatus, vicit. Ideo videte. quid sequitur, fratres, in Epistola ista ; quia hoc nobis commendat, ut diabolus quidem vincamus, sed non ex nobis. *Si scitis quia justus est, ait, scitote quia omnis qui facit justitiam, ex ipso est natus : ex Deo, ex Christo. Et quia dixit, Ex ipso est natus, hortatur nos. Jam ergo quia nati ex illo sumus, perfecti sumus.*

4. Audite : *Ecce qualem dilectionem dedit nobis Pater, ut filii Dei vocemur et simus.* Nam qui vocantur et non sunt, quid illis prodest nomen ubi res non est ? Quam multi vocantur medici, qui curare non norunt ? quam multi vocantur vigiles, qui tota nocte dormiunt ? Sic multi vocantur christiani, et in rebus non inveniuntur ; quia hoc quod vocantur non sunt, id est in vita, in moribus, in fide, in spe, in charitate. Illic autem quid audistis, fratres ? « *Ecce qualem dilectionem dedit nobis Pater, ut filii Dei vocemur et simus. Propter hoc mundus non cognoscit nos, quia non cognovit eum, et nos non cognoscit mundus.* » Totus mundus christianus, et totus mundus impius ; per totum enim mundum impii, et per totum mundum pii : illi illos non cognoscunt. Quomodo putamus quia non cognoscunt ? Insultant bene viventibus. Attendite et videte, quia forte sunt et inter vos. Unusquisque vestrum qui jam pie vivit, qui contemnit secularia, qui non vult ire ad spectacula, qui non vult se inebriare quasi solemniter, et, quod est gravius, accedente patrocinio, sanctorum dierum fieri immundus ; qui ista facere noluerit, quomodo ei insultatur ab his qui faciunt ? Numquid insultaretur ei si agnosceretur ? Quare autem non agnoscitur ? Mundus enim non agnoscit. Quis est mundus ? Illi habitatores mundi, quomodo dicitur domus, habitatores ejus. Jam ista sæpe dicta sunt, et non ea vobis cum odio repetimus ¹. Jam cum auditis mundum in mala significatione, non intelligatis nisi dilectores mundi ; quia per dilectionem inhabitant, et per quod inhabitant, nomen habere meruerunt. Propter hoc mundus non cognovit nos, quia non cognovit eum. Ambulabat et ipse Dominus Jesus Christus, in carne erat Deus, latebat in infirmitate. Et unde non est cognitus ? Quia omnia peccata arguebat in hominibus. Illi amando delectationes peccatorum, non agnoscebant Deum : aman-

do quod febris suadebat, injuriam medico faciebant.

5. Quid ergo nos ? Jam nati sumus ex ipso ; sed quia in spe sumus, *Dilectissimi*, inquit, *nunc filii Dei sumus*. Jam nunc ? Quid est ergo quod exspectamus, si jam filii Dei sumus ? *Et nondum*, inquit, *manifestatum est quid erimus*. Quid autem erimus aliud, quam filii Dei ? Audite quid sequitur : « *Scimus quia cum apparuerit, similes ei erimus ; quoniam videbimus eum sicut est.* » Intelligat Charitas vestra. Magna res : « *Scimus quia cum apparuerit, similes ei erimus ; quoniam videbimus eum sicut est.* » Jam illud attendite quid vocatur *est*. Nostis quid vocatur. *Est* quod vocatur, et non solum vocatur, sed vere est, incommutabile est ; semper manet, mutari nescit, nulla ex parte corrumpitur : nec proficit, quia perfectum est ; nec deficit, quia æternum est. Et quid est hoc ? *In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum (Joan. i, 1)*. Et quid est hoc ? *Qui cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse æqualis Deo (Philip. ii, 6)*. Hoc modo Christum in forma Dei, Verbum Dei, Unicum Patri, æqualem Patri, non possunt videre mali. Secundum id vero quod Verbum caro factum est, poterunt et mali : quia in die judicii videbunt et mali ; quia sic veniet judicaturus quomodo venerat judicandus. In ipsa forma homo, sed Deus : nam maledictus omnis qui spem suam ponit in homine (*Jerem. xvii, 5*). Homo venit ut judicaretur, homo venit ut judicet. Et si non videbitur, quid est quod scriptum est, *Videbunt in quem confixerunt (Joan. xix, 37)* ? De impiis enim dictum est quia videbunt, et confundentur. Quomodo non videbunt impii, quando alios ponet ad dexteram, alios ad sinistram ? Ad dexteram positus dicet, *Venite, benedicti Patris mei, percipite regnum : ad sinistram positus dicet, Ite in ignem æternum (Math. xxv, 34, 41)*. Videbunt, sed formam servi : formam Dei non videbunt. Quare ? Quia impii sunt ; et ipse Dominus dicit, *Beati mundo coræ, quoniam ipsi Deum videbunt (Id. v, 8)*. Ergo visuri sumus quamdam visionem, fratres, quam nec oculus vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit (*I Cor. ii, 9*) : visionem quamdam, visionem præcellentem omnes pulchritudines terrenas, auri, argenti, nemorum atque camporum, pulchritudinem maris et aeris, pulchritudinem solis et lunæ, pulchritudinem stellarum, pulchritudinem Angelorum, omnia superantem ; quia ex ipsa pulchra sunt omnia.

6. Quid ergo nos erimus, quando hoc videbimus ? Quid nobis promissum est ? *Similes ei erimus ; quoniam videbimus eum sicut est*. Quomodo potuit, lingua sonuit ; cætera corde cogitentur. Quid enim vel ipse Joannes dixit ad comparationem ejus qui est, vel quid a nobis potest dici hominibus longe imparibus meritis ipsius ? Redeamus ergo ad illam unctionem ipsius, redeamus ad illam unctionem quæ intus docet quod loqui non possumus, et quia modo videre non potestis, officium vestrum in desiderio sit. Tota vita christiani boni, sanctum desiderium est. Quod autem desideras, nondum vides : sed desiderando capax effice-

¹ Editi : *Et non ea vobis cum odio repetimus*. Melius tres Mss., *vobis cum odio*. Sic enim Iura, tract. 7, n. 1 : « *Nec a timendum est, ait, ne sæpe dicendo in odium veniat.* »

ris, ut cum venerit quod videas, implearis. Sicuti enim a velis implere aliquem sinum, et nosti quam magnum est quod dabitur, extendis sinum vel sacci vel utrius vel alicujus rei: nosti quantum missurus es, et vides quia angustus est sinus; extendendo facis capaciolem: sic Deus differendo extendit desiderium, desiderando extendit animum, extendendo facit capacem. Desideramus ergo, fratres, quia implendi sumus. Videte Paulum extendentem sinum, ut possit capere quod venturum est. Ait enim: *Non quia jam acceperim, aut jam perfectus sim: fratres, ego me non arbitror apprehendisse.* Quid ergo agis in hac vita, si nondum apprehendisti? *Unam autem, quæ retro oblitus, in ea quæ ante sunt extensus, secundum intentionem sequor ad palmam supernæ vocationis (Philipp. III, 13, 14).* Extensus se dixit, et secundum intentionem sequi se dixit. Minorem se sentiebat ad capiendum quod oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit. Hæc est vita nostra, ut desiderando exerceamur. Tantum autem nos exerceat sanctum desiderium, quantum desideria nostra amputaverimus ab amore sæculi. Jam diximus aliquando, Exinani quod implendum est¹. Bono implendus es, funde malum. Pota quia melle te vult implere Deus: si aceto plenus es, ubi mel ponas? Fundendum est quod portabat vas: mundandum est ipsum vas; mundandum est, etsi cum labore, cum tritura, ut fiat aptum cuidam rei. Maledicamus, aurum dicamus, vinum dicamus; quidquid dicimus quod dici non potest, quidquid volumus dicere, Deus vocatur. Et quod dicimus Deus, quid diximus? Dux istæ syllabæ sunt tantum quod exspectamus? Quidquid ergo dicere valuimus, infra est: extendamus nos in eum, ut cum venerit, impleat. *Similes enim ei erimus; quoniam videbimus eum sicuti est.*

7. *Et omnis qui habet spem hanc in ipso.* Videtis quia in spe nos posuit. Videtis quemadmodum congruit apostolus Paulus coapostolo suo, *Spe salvi facti sumus. Spes autem quæ videtur, non est spes: quod enim videt quia, quid sperat? Si enim quod non videmus speramus, per patientiam exspectamus (Rom. VIII, 24, 25).* Ipsa patientia exercet desiderium. Mane tu, nam manet ille: et persevera in ambulando, ut pervenias; quia quo tendis, non migrabit. Videte: *Et omnis qui habet spem hanc in ipso, castificat semetipsum, sicut et ipse castus est.* Videte quemadmodum non abstulit liberum arbitrium, ut diceret, *castificat semetipsum.* Quis nos castificat nisi Deus? Sed Deus te nolentem non castificat. Ergo quod adjungis voluntatem tuam Deo, castificas teipsum. Castificas te, non de te, sed de illo qui venit ut inhabitet te. Tamen quia agis ibi aliquid voluntate, ideo et tibi aliquid tributum est. Ideo autem tibi tributum est, ut dicas sicut in Psalmo, *Adjutor meus esto, ne derelinquas me (Psal. XXVI, 9).* Si dicis, *Adjutor meus esto,* aliquid agis: nam si nihil agis, quomodo ille adjuvat?

8. *Omnis qui facit peccatum, et iniquitatem facit.*

¹ sic legendum, suffragantibus Am. Bad. et octo Mss., nisi quod in omnibus codicibus deterior est vocum inter-junctio [Jam diximus aliquando exinani quod implendum est.]

Nemo dicat, Aliud est peccatum, aliud iniquitas: nemo dicat, Ego peccator homo sum, sed iniquus non sum. *Omnis enim qui facit peccatum, et iniquitatem facit. Peccatum est iniquitas.* Quid ergo facimus de peccatis nostris et iniquitatibus? Audi quid dicat: *Et scitis quia ille manifestatus est, ut peccatum auferat; et peccatum in ipso non est.* In quo non est peccatum, ipse venit auferre peccatum. Nam si esset et in illo peccatum, auferendum esset illi, non ipse auferret. *Omnis qui in ipso manet, non peccat.* In quantum in ipso manet, in tantum non peccat. *Omnis qui peccat, non vidit eum, neque cognovit eum.* Magna ista questio: *Omnis qui peccat, non vidit eum, neque cognovit eum.* Non est mirum. Non eum vidimus, sed visuri sumus; non eum cognovimus, sed cognitari sumus: credimus in eum quem non cognovimus. An forte ex fide cognovimus, et specie nondum cognovimus? Sed in fide et vidimus et cognovimus. Si enim nondum videt fides, quare dicimur illuminati? Est illuminatio per fidem, est illuminatio per speciem. Modo cum peregrinamur, per fidem ambulamus, non per speciem (II Cor. V, 7). Ergo et justitia nostra per fidem est, non per speciem. Erit perfecta nostra justitia, cum videbimus per speciem. Modo non relinquamus eam justitiam quæ est ex fide, quoniam *justus ex fide vivit (Rom. I, 17),* sicut ait Apostolus. *Omnis qui manet in ipso, non peccat.* Nam *omnis qui peccat, non vidit eum, neque cognovit eum.* Non credit iste qui peccat: si autem credit, quantum ad fidem ejus pertinet, non peccat.

9. *Filioli, nemo vos seducat. Qui facit justitiam, justus est, sicut et ille justus est.* Numquid quando audivimus quia justus sumus, sicut et ille, æquales nos debemus putare Deo? Debetis nosse quid est, sicut: jamdudum enim dixit, *Castificat semetipsum, sicut ipse castus est.* Jam ergo par et æqualis est castitas nostra castitati Dei, et justitia nostra justitiæ Dei? Quis hoc dicat? Sed, sicut, non semper ad æqualitatem dici solet. Quomodo, verbi gratia, visa basilica ista ampla, si velit facere aliquis minorem, sed tamen proportionem ad mensuras ejus, ut verbi gratia, si lata est ista simplum, et longa duplum; faciat et ille latam simplum, et longam duplum: videtur sic fecisse sicut est ista. Sed ista habet, verbi gratia, centum cubitos, illa triginta: et sic est, et impar est. Videtis quia non semper, sicut, ad paritatem et æqualitatem refertur. Verbi gratia, videte quantum sit inter faciem hominis, et imaginem de speculo: facies in imagine, facies in corpore; imago in imitatione, corpus in veritate. Et quid dicimus? Nam sicut hic oculi, ita et ibi: sicut hic aures, ita et ibi aures sunt. Dispar est res; sed, sicut, ad similitudinem dicitur. Habemus ergo et nos imaginem Dei; sed non illam quam habet Filius æqualis Patri; tamen et nos pro modulo nostro si non sicut ille essemus, ex nulla parte similes diceremur. Ergo castificat nos sicut et ipse castus est; sed ille castus æternitate, nos casti fide: justus sumus sicut et ipse justus est; sed ipse in ipsa incommutabili perpetuitate, nos justus credendo in quem

non videmus, ut aliquando videamus. Et cum perfecta fuerit justitia nostra, cum facti æquales Angelis fuerimus; nec tunc illi æquabitur. Quanto ergo modo ab illo longe est, quando nec tunc par erit?

10. *Qui facit peccatum, de diabolo est; quia ab initio diabolus peccat. De diabolo est, nostis quid dicat: imitando diabolum. Nam neminem fecit diabolus, neminem genuit, neminem creavit: sed quicumque fuerit imitatus diabolum, quasi de illo natus, sit filius diaboli imitando, non proprie nascendo. Quomodo es filius Abrahæ? numquid Abraham te genuit? Quomodo Judæ, filii Abrahæ non imitantes fidem Abrahæ, facti sunt filii diaboli: de carne Abraham nati sunt, et fidem Abrahæ non sunt imitati. Si ergo qui inde nati sunt, exhæredati sunt, quia non sunt imitati; tu qui non de illo natus es, efficeris filius, et sic eris filius imitando. Et si diabolum fueris imitatus, quia ille superbus exstitit et impius adversus Deum, eris filius diaboli, imitando; non quia creavit te, aut genuit te.*

11. *In hoc manifestatus est Filius Dei. Eia, fratres, omnes peccatores ex diabolo nati sunt, in quantum peccatores. Adam a Deo factus est: sed quando consensit diabolo, ex diabolo natus est; et tales omnes genuit qualis erat. Cum ipsa concupiscentia nati sumus; et antequam nos debita nostra addamus, de illa damnatione nascimur. Nam si cum nullo peccato nascimur, quid est quod cum infantibus ad Baptismum curritur, ut solvantur? Ego duas nativitates attendite, fratres, Adam et Christum¹: duo sunt homines; sed unus ipsorum homo homo, alter ipsorum homo Deus. Per hominem hominem, peccatores sumus: per hominem Deum, justificamur. Nativitas illa deiecit ad mortem; ista nativitas erexit ad vitam: nativitas illa trahit secum peccatum; nativitas ista liberat a peccato, Ideo enim venit Christus homo, ut solveret peccata hominum. In hoc manifestatus est Filius Dei, ut solvat opera diaboli.*

12. Cætera commendo Charitati vestræ, ne vos gravem. Ipsa enim quæstio est, in qua solvenda laboramus, quia peccatores nos dicimus: si enim quis dixerit se esse sine peccato, mendax est. Et in ipsius Epistola Joannis invenimus, *Si dixerimus quia peccatum non habemus, nos ipsos seducimus. Meminisse enim debetis priorum: Si dixerimus quia peccatum non habemus, nos ipsos seducimus, et veritas in nobis non est (1 Joan. 1, 8).* Et rursus in consequentibus audis, *Qui natus est ex Deo, non peccat: Qui facit peccatum, non vidit eum, neque cognovit eum: Omnis qui facit peccatum, de diabolo est.* Ex Deo non est peccatum. Iterum terret nos. Quomodo nati sumus ex Deo, et quomodo nos fatemur peccatores? An dicturi sumus, quia de Deo nati non sumus? Et quid faciunt ista Sacramenta in infantibus? Quid dixit Joannes? *Qui natus est ex Deo, non peccat.* Ipse Joannes iterum dixit, *Si dixerimus quia peccatum non habemus, nosmetipsos seducimus, et veritas in nobis non est.* Magna

¹ Lov., Adam et Christi. At Am. Bad. et Mss. habent, Adam et Christum.

quæstio est et angusta; et ad hanc solvendam intentam fecerim Charitatem vestram. In nomine Domini cras quod inde dederit, disseremus.

TRACTATUS V.

In id quod sequitur, Omnis qui natus est ex Deo, non facit peccatum; usque ad id, Non diligamus verbo tantum et lingua, sed opere et veritate. Cap. m. §. 9-18.

1. Intente audite, obsecro vos, quia res non minima versatur in medio: et non dubito quia hesternodie adfuisistis intente, quod et hodie intentius convenistis. Est enim non parva quæstio, quomodo dicat in ista Epistola, *Qui natus est ex Deo, non peccat*: et quomodo in eadem Epistola superius dixit, *Si dixerimus quia peccatum non habemus, nos ipsos seducimus, et veritas in nobis non est (1 Joan. 1, 8)*. Quid facturus est quem uterque sermo e. eadem Epistola in medio coarctavit? Si se confessus fuerit peccatorem, timet ne dicatur illi, Non ergo ex Deo natus es; quia scriptum est, *Qui natus est ex Deo, non peccat*. Si autem dixerit se justum, et non habere peccatum, accipit ex alia parte plagam ex ipsa Epistola, *Si dixerimus quia peccatum non habemus, nos ipsos seducimus, et veritas in nobis non est*. Positus ergo homo in medio, quid dicat, et quid confiteatur, aut quid profiteatur, non invenit. Profiteri se esse sine peccato, periculosum est; et non solum periculosum, sed etiam mendosum: *Nos ipsos, inquit, seducimus, et veritas in nobis non est, si dixerimus quia peccatum non habemus.* Sed utinam non haberes, et diceres! verum enim diceres, nec in veritate promenda ullum iniquitatis vel vestigium formidares. Sed ideo male facis si dicis quia mendacium dicis: *Veritas, inquit, in nobis non est, si dixerimus quia peccatum non habemus.* Non ait, Non habuimus; ne forte de præterita vita dictum videretur. Habuit enim peccata homo iste; sed ex quo natus est ex Deo, cepit non habere. Si ita esset, nulla nos angustaret quæstio. Diceremus enim: Fuimus peccatores, sed modo justificati sumus habuimus peccatum, sed modo non habemus. Non hoc ait: sed quid ait? *Si dixerimus quia peccatum non habemus, nos ipsos seducimus, et veritas in nobis non est.* Post aliquantum rursus, *Qui natus est ex Deo, inquit, non peccat.* Numquid Joannes ipse non erat natus ex Deo? Si Joannes non erat natus ex Deo, de quo audistis quia supra pectus Domini recumbebat; aliquis sibi audet promittere regenerationem factam in se, quam ille habere non meruit, qui super pectus Domini recumbere meruit? Quem Dominus plus quam ceteros diligebat (Joan. xii, 23), ipsum solum de Spiritu non genuerat?

2. Attendite nunc verba ista: adhuc angustias nostras commendo, ut per intentionem vestram, quæ oratio est et pro nobis et pro vobis, dilatet Deus, et det exitum; ne aliquis in verbo ejus inveniat occasionem perditionis suæ, quod verbum non est predicatum et conscriptum, nisi ad medicinam et salutem. *Omnis, inquit, qui facit peccatum, et iniquitatem facit. Ne forte discernas: Peccatum iniquitas est. Ne*

dicat, Peccator sum, sed iniquus non sum : *Peccatum iniquitas est. Et scitis quia in hoc ille manifestatus est, ut peccata auferat; et peccatum in illo non est. Et quid prodest nobis quia venit sine peccato? Omnis qui non peccat, in ipso manet: et omnis qui peccat, non vidit eum, neque cognovit eum. Filioli, nemo vos seducat. Qui facit justitiam, justus est, sicut et ille justus est.* Jam ista diximus, quia sicut secundum quandam similitudinem, non secundum æqualitatem, dici solet. *Qui facit peccatum, de diabolo est; quia ab initio diabolus peccat.* Et hoc diximus, quia neminem creavit diabolus, neque genuit; sed imitatores ejus tanquam ex illo nascuntur. *In hoc manifestatus est Filius Dei, ut solvat opera diaboli (Joan. III, 4-8).* Ergo ut solvat peccata ¹ ille qui non habet peccatum. Deinde sequitur : *Omnis qui natus est ex Deo, non facit peccatum, quia semen ejus in ipso manet; et non potest peccare, quia ex Deo natus est.* Fortiter instrinxit. Fortassis secundum quoddam peccatum dixit, *non peccat*, non secundum omne peccatum : ut quod ait, *Qui natus est ex Deo, non peccat*, certum quoddam peccatum intelligas, quod non potest admittere homo qui ex Deo natus est : et tale peccatum est illud, ut si quisquam illud admiserit, confrimet cætera; si quis autem hoc non admiserit, solvat cætera. Quod est hoc peccatum? Facere contra mandatum. Quod est mandatum? *Mandatum novum do vobis, ut vos invicem diligatis (Id. XIII, 34).* Intendite. Hoc mandatum Christi dilectio vocatur : per hanc dilectionem peccata solvuntur. Hæc si non teneatur, et grave peccatum est, et radix omnium peccatorum.

3. Intendite, fratres; protulimus aliquid in quo bene intelligentibus soluta est quæstio. Sed numquid cum celerioribus tantum ambulamus viam? Et qui tardius ambulant, non sunt relinquendi. Versemus hoc quibus possumus verbis, ut ad omnes perveniat. Puto enim, fratres, quia omnis homo sollicitus est pro anima sua, qui non sine causa intrat Ecclesiam, qui non temporalia quærit in Ecclesia, qui non propterea intrat ut transigat negotia secularia; sed ideo intrat, ut aliquid sibi æternum promissum teneat, quo perveniat : necesse est cogitet ² quemadmodum ambulet in via, ne remaneat, ne retro eat, ne aberret, ne claudicando non perveniat. Qui ergo sollicitus est, arduus sit, velox sit, non recedat de via. Hoc ergo dixi, quia *qui natus est ex Deo, non peccat*, fortassis secundum quoddam peccatum voluit intelligi : nam erit contrarium illi loco, *Si dixerimus quia peccatum non habemus, nos ipsos seducimus, et veritas in nobis non est.* Sic ergo potest solvi quæstio. Est quoddam peccatum quod non potest admittere ille qui natus est ex Deo; et quo non admissio solvuntur cætera; quo admissio confirmantur cætera. Quod est hoc peccatum? Facere contra mandatum Christi, contra testamentum novum. Quod est mandatum novum? *Mandatum novum do vobis, ut vos invicem diligatis.* Qui facit contra cha-

ritatem et contra dilectionem fraternam, non audeat gloriari, et dicere natum se esse ex Deo : qui autem in dilectione fraterna constitutus est, certa sunt peccata quæ non potest admittere, et hoc maxime non oderit fratrem. Et quid de cæteris peccatis facit, unde dictum est, *Si dixerimus quia peccatum non habemus, nos ipsos seducimus, et veritas in nobis non est?* Audiat securitatem de alio loco Scripturæ : *Charitas cooperit multitudinem peccatorum (I Petr. IV, 8).*

4. Charitatem ergo commendamus; charitatem commendat hæc Epistola. Post resurrectionem Dominus quid aliud interrogavit Petrum, nisi, *Amas me?* Et parum fuit semel interrogare; et iterum nihil aliud, et tertio nihil aliud. Cum jam tertio ille tardio afficeretur, quasi non sibi crederet, quomodo qui nesciret quid in illo ageretur; tamen et primo, et secundo, et tertio hoc interrogavit. Ter negavit timor, ter confessus est amor (*Joan. XXI, 15-17*). Ecce amat Petrus Dominum. Quid præstaturus Domino? Non enim et ipse non turbatus est in illo psalmo, *Quid retribuam Domino pro omnibus quæ retribuit mihi?* Qui enim dicebat hæc in Psalmo, atteudebat quanta sibi essent præstita a Deo; et quærebat quid retribuere Deo, et non inveniebat. Quidquid enim retribuere volueris, ab ipso accepisti ut reddas. Et quid invenit ut retribuatur? Quod, ut diximus, fratres, ab ipso acceperat, hoc invenit quod retribuere. *Calicem salutaris accipiam, et nomen Domini invocabo (Psal. CXV, 12, 13).* Quis enim illi dederat calicem salutarem, nisi ille cui volebat retribuere? Accipere autem calicem salutarem, et invocare nomen Domini, hoc est satiari charitate; et ita satiari, ut non solum non oderis fratrem, sed paratus sis mori pro fratre. Perfecta ista charitas est, ut paratus sis mori pro fratre. Hanc ipse Dominus in se exhibuit, mortuus pro omnibus, orans pro eis a quibus crucifigebatur, et dicens : *Pater, ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt (Luc. XXIII, 34).* Sed si solus hoc fecit, non erat magister, si discipulos non habebat. Secuti discipuli hoc fecerunt. Lapidabatur Stephanus, et genu fixo ait : *Domine, ne statuas illis hoc delictum (Act. VII, 59).* Anabat a quibus occidebatur, quia et pro ipsis moriebatur. Audi et apostolum Paulum : *Et ipse, inquit, impendar pro animabus vestris (II Cor. XI, 15).* Inter illos enim erat pro quibus Stephanus deprecabatur, quando eorum manibus moriebatur. Perfecta ergo charitas hæc est. Si quis tantam habuerit charitatem, ut paratus sit pro fratribus etiam mori, perfecta est in illo charitas. Sed numquid mox ut nascitur, jam prorsus perfecta est? Ut perficiatur, nascitur : cum fuerit nata, nutritur; cum fuerit nutrita roboratur; cum fuerit roborata, perficitur : cum ad perfectionem venerit, quid dicit? *Mihi vivere Christus est, et mori lucrum. Optabam dissolvi et esse cum Christo; multo enim magis optimum : manere in carne necessarium propter vos (Philipp. I, 21-24).* Propter eos volebat vivere, pro quibus paratus erat mori.

5. Et ut noveritis quia ipsa est perfecta charitas, quam non violat, et in quam non peccat qui natus est ex Deo; hoc Dominus dicit Petro : *Petre, amas me?*

¹ Editi addunt hic vocem, *venit*; quæ abest ab omnibus MSS.

² Er. Lugd. Ven. Lov., *necesse est ergo cogitet.* M.

Et ille : *Amo. Non ait, Si amas me, obsequere mihi. Quando enim erat Dominus in carne mortali, esurivit, sitiit : eo tempore quo esuriebat et sitiabat, susceptus est hospitio; ministrarunt illi qui habuerunt, de substantia sua, sicut legimus in Evangelio (Luc. vii, 5). Suscepit eum hospitio Zacchæus : salvus factus est a morbo, suscepto medico. Quo morbo? Avaritiæ. Erat enim ditissimus, et princeps publicanorum. Attendite sanatum a morbo avaritiæ. Dimidium, inquit, bonorum meorum do pauperibus; et si cui aliquid tuli, quadruplum reddam (Id. xix, 6-8). Ideo servavit alterum dimidium, non quo frueretur, sed unde debita solveret. Suscepit ergo tunc medicum hospitio, quia erat infirmitas carnis in Domino, cui hoc obsequium præberent homines : et hoc, quia voluit præstare obsequentibus; obsequentibus enim proderat, non illi. Cui enim Angeli ministrabant, horum obsequium requirebat? Nec Elias servus illius hoc necessarium habebat aliquando, cui panem et carnem per corvum mittebat; et tamen ut vidua religiosa benediceretur, mittitur servus Dei, pascitur a vidua quem Deus in secreto pascebat (III Reg. xvii, 4-9). Verumtamen quanquam de his servis Dei sibi præstent, qui eorum indigentiam considerant, propter illam mercedem a Domino in Evangelio manifestissime positam, *Qui suscipit justum in nomine justii, mercedem justii accipiet; et qui suscipit prophetam in nomine prophetæ, mercedem prophetæ accipiet; et qui dederit calicem aquæ frigidæ uni ex his minimis tantum in nomine discipuli, amen dico vobis, non perdet mercedem suam (Matth. x, 41 et 42)* : quamvis ergo sibi præstent qui hoc faciunt, tamen nec hoc poterat præberi ascensuro in cælum. Quid illi poterat retribuere Petrus, qui amabat illum? Audi quid : *Pasce oves meas*; id est, *Fac pro fratribus quod pro te feci. Omnes sanguine meo redemi : nolite dubitare mori pro veritatis confessione, ut cæteri vos imitentur.**

6. Sed hæc, ut diximus, fratres, perfecta charitas est; qui natus est ex Deo, habet illam. Intendat Charitas vestra, videte quid dicam. Ecce accepit Sacramentum nativitatis homo baptizatus; Sacramentum habet, et magnum Sacramentum, divinum, sanctum, ineffabile. Considera quale : ut novum hominem faciat dimissione omnium peccatorum. Attendat tamen in cor, si perfectum est tibi, quod factum est in corpore : videat si habet charitatem, et tunc dicat, *Natus sum ex Deo. Si autem non habet, characterem quidem impositum habet, sed desertor vagatur. Habeat charitatem; aliter non se dicat natum ex Deo. Sed habeo, inquit, sacramentum. Audi Apostolum : Si sciam omnia sacramenta, et habeam omnem fidem, ita ut montes transferam, charitatem autem non habeam, nihil sum (I Cor. xiii, 2).*

7. Hoc, si meministis, commendavimus, cum istam Epistolam legere inciperemus, nihil in ea nobis sic commendari, quomodo charitatem. Et si videtur alia et alia dicere, illuc facit reditum; et ad ipsam charitatem omnia vult referre quæcumque dixerit. Videamus si et hic hoc facit. Attende : *Omnis qui natus est*

*ex Deo, non facit peccatum. Quærimus quod peccatum: quia si omne intellexeris, contrarius erit illi loco, si dixerimus quia peccatum non habemus, necessestipios adducimus, et veritas in nobis non est. Ergo dicat quod peccatum, doceat nos: ut forte ego temere dixerim peccatum hoc esse violationem charitatis, quia supra dixit, Qui odit fratrem suum, in tenebris est, et in tenebris ambulat, et nescit quo eat, quia tenebras excæcaverunt oculos ejus (I Joan. ii, 11). Sed forte dixit aliquid in posterioribus, et nominavit charitatem¹. Videte quia circuitus ille verborum hunc habet finem, hunc habet exitum. Omnis qui natus est ex Deo, non peccat; quia semen ejus in ipso manet. Semen Dei, id est, verbum Dei : unde dicit Apostolus, *Per Evangelium ego vos genui (I Cor. iv, 15). Et non potest peccare, quia ex Deo natus est. Dicat hoc, videamus in quo non potest peccare. In hoc manifestati sunt filii Dei et filii diaboli. Omnis qui non est justus, non est a Deo, et qui non diligit fratrem suum. Certe jam manifestum est unde dicat, Et qui non diligit, inquit, fratrem suum. Dilectio ergo sola discernit inter filios Dei et filios diaboli. Signent se omnes signo crucis Christi; respondeant omnes, Amen; cantent omnes, Alleluia; baptizentur omnes, intrent Ecclesias, faciant parietes basilicarum : non discernuntur filii Dei a filiis diaboli, nisi charitate. Qui habent charitatem, nati sunt ex Deo : qui non habent, non sunt nati ex Deo. Magnum indicium, magna discretio. Quidquid vis habe; hoc solum non habes, nihil tibi prodest : alia si non habes, hoc habe, et implesti Legem. Qui enim diligit alterum, Legem implevit, ait Apostolus : et, *Plenitudo Legis charitas (Rom. xiii, 8, 10)*. Puto istam margaritam esse illam quam homo negotiator quæsisse describitur in Evangelio, qui invenit unam margaritam, et vendidit omnia quæ habebat, et emit eam (Matth. xiii, 46). Hæc est margarita pretiosa, charitas, sine qua nihil tibi prodest quodcumque habueris : quam si solam habeas, sufficit tibi. Modo cum fide vides, tunc cum specie videbis. Si enim amamus eam non videmus, quomodo amplectemur cum viderimus? Sed ubi nos debemus exercere? In amore fraterno. Potes mihi dicere, Non vidi Deum; numquid potes mihi dicere, Non vidi hominem? Dilige fratrem. Si enim fratrem quem vides dilexeris, simul videbis et Deum; quia videbis ipsam charitatem, et intus inhabitat Deus.**

8. *Qui non est justus, non est ex Deo; et qui non diligit fratrem suum. Quia hæc est annuntiatio : vide quomodo confirmat : Quia hæc est annuntiatio quam audivimus ab initio, ut diligamus invicem. Manifestavit nobis inde se dicere : contra hoc mandatum quisquis facit, in peccato illo est scelerato, in quod incidunt qui non nascuntur ex Deo. Non sicut Cain qui ex maligno erat, et occidit fratrem suum. Et cujus rei gratia occidit? Quia opera ejus maligna fuerant, fratris vero ejus justa. Ergo ubi est invidia, amor fraternus esse non potest. Intendat Charitas vestra. Qui invidet, non*

¹ Quatuor Mes., et non nominavit charitatem.

amat. Peccatum diaboli est in illo; quia et diabolus invidendo dejecit. Cecidit enim, et invidit stanti. Non alio voluit dejicere ut ipse staret, sed ne solus caderet. Temete in animo ex hoc quod subjecit, invidiam non posse esse in charitate. Habes aperte cum laudaretur ipsa charitas, *Charitas non emulatur* (1 Cor. xiii, 4). Non fuit charitas in Cain; et nisi esset charitas in Abel, non acciperet Deus sacrificium ejus. Cum enim ambo obtulissent, ille de fructibus terræ, ille de fetibus ovium; quid putatis, fratres, quia Deus fructus terræ neglexit, et fetus ovium dilexit? Non intendit Deus ad manus¹; sed in corde vidit: et quem vidit cum charitate offerre, ipsius sacrificium respexit; quem vidit cum invidia offerre, ab ipsius sacrificio oculos avertit. Opera ergo bona Abel non dicit nisi charitatem: opera mala Cain non dicit nisi odium fratrum. Parum est quia odit fratrem suum, et invidit operibus bonis; quia imitari nolit, nocere voluit. Et hinc apparuit quia filius erat diaboli, et ille hinc apparuit justus Dei. Hinc ergo discernuntur homines, fratres mei. Nemo attendat linguas, sed facta et cor². Si non bene faciat pro fratribus suis, ostendit quid in se habeat. Tentationibus probantur homines.

9. *Nolite mirari, fratres, si odit nos³ mundus.* Numquid sæpe vobis dicendum est quid est mundus? Non cælum, non terra, nec ista opera quæ Deus fecit; sed dilectores mundi. Ista sæpe dicendo quibusdam onerosus sum: sed usque ad adeo non frustra dico, ut aliqui interrogentur in dixerim, et non respondeant. Ergo vel inculcando hæreat aliquid in cordibus audientium. Quid est mundus? Mundus est, quando in malo ponitur, dilectores mundi: mundus quando in laude ponitur, cælum et terra est, et quæ in his opera Dei; unde dicitur, *Et mundus per eum factus est* (Joan. 1, 10). Item mundus est plenitudo terræ, sicut dixit ipse Joannes, *Non solum autem nostrorum peccatorum propitiator est, sed et totius mundi* (1 Joan. 2, 2). Mundi dicit omnium fidelium per orbem sparsorum. Mundus autem in malo, amatores mundi sunt. Qui amant mundum, fratrem amare non possunt.

10. *Si odit nos mundus: nos scimus.* Quid nos scimus? *Quia transivimus de morte ad vitam.* Unde scimus? *Quia diligimus fratres.* Nemo interroget hominem; redeat unusquisque ad cor suum: si ibi invenit charitatem fraternam, securus sit, quia transit a morte ad vitam. Jam in dextera est: non attendat quia modo gloria ejus occulta est; cum venerit Dominus, tunc apparebit in gloria. Viget enim, sed adhuc in hieme; viget radix, sed quasi aridi sunt rami: intus est medulla quæ viget, intus sunt folia arborum, intus fructus; sed æstatem exspectant. Ergo nos scimus quia transivimus de morte ad vitam, quia diligimus fratres. Qui non diligit, manet in morte. Ne putetis, fratres, love esse, odisse aut non diligere, audite quod sequitur: *Omnis qui odit fratrem suum, homicida*

est. Jam ergo si contemnebat quisquam odium fratrum, numquid et homicidium in corde suo contempturnus est? Non movet manus ad occidendum hominem, homicida jam tenetur a Domino; vivit ille, et iste jam interfector judicatur. *Omnis qui odit fratrem suum, homicida est. Et scitis quia omnis homicida non habet vitam æternam in se manentem.*

11. *In hoc cognoscimus dilectionem.* Perfectionem dilectionis dicit, perfectionem illam quam commendavimus. *In hoc cognoscimus dilectionem, quia ille pro nobis animam suam posuit: et nos debemus animas pro fratribus ponere.* Ecce unde veniebat, *Petre, amas me? pasce oves meas.* Nam ut noveritis quia sic ab eo pasci volebat oves suas, ut animam suam pro ovibus poneret; hoc illi continuo dixit, *Cum juvenis esses, præcingebas te, et ibas quo volebas; cum autem fueris senior, alius te præcinget, et tollet te quo tu non vis.* Hoc autem dixit, ait Evangelista, *significans quia morte clarificaturus erat Deum* (Joan. xxi, 15-19): ut cui dixerat, *Pasce oves meas,* doceret eum ponere animam pro ovibus suis.

12. Unde incipit charitas, fratres? Modicum attendite: quo perficiatur audistis; ipsum finem et modum ipsum et Dominus in Evangelio commendavit: *Majorem charitatem nemo habet, quam ut animam suam ponat pro amicis suis* (Id. xv, 13). Perfectionem ergo ejus ostendit in Evangelio, et hic commendata est ejus perfectio: sed interrogatis vos, et dicitis vobis, Quando possumus habere istam charitatem? Noli cito de te desperare: forte nata est, sed nondum perfecta est; nutri eam, ne effocetur. Sed dicitur es mihi, Et unde novi? Quo enim perficiatur audivimus; unde incipiat audiamus. Sequitur, et dicit: *Qui autem habuerit facultates mundi, et viderit fratrem suum esurientem, et clauerit viscera sua ab eo: quomodo poterit dilectio Dei manere in eo?* Ecce unde incipit charitas. Si nondum es idoneus mori pro fratre, jam idoneus esto dare de tuis facultatibus fratri. Jam percutiat viscera tua charitas, ut non de jactantia facias, sed de intimo adipe misericordiz; ut consideres illum in egestate positum. Si enim superflua non potes dare fratri tuo, animam tuam potes ponere pro fratre? Jacet pecunia in sinu tuo, quam tibi fures possunt auferre; et si illam non auferent fures, moriendo illam deseres, etiam si te illa viventem non deserat: quid inde facturus es? Esurit frater tuus, in necessitate positus est: fortassis suspenditur, a creditore angustatur; non habet ipse, habes tu: frater tuus est, simul empti estis, unum est pretium vestrum, ambo sanguine Christi redempti estis: vide si misereris, si habes facultates mundi. Quid ad me pertinet, forte dicitis? Ego daturus sum pecuniam meam, ne ille molestiam patiat? Si hoc tibi responderit cor tuum, dilectio Patris non in te manet. Si dilectio Patris non in te manet, non es natus ex Deo. Quomodo te gloriaris esse christianum? Nomen habes, et facta non habes. Si autem nomen secutum fuerit opus, dicat te quisquam paganum, tu factis ostende te christianum. Nam si factis non ostendis te christianum, omnes te

¹ Am. Bad. Er. et quinque Mss., *ad manus.*

² Decem Mss., *sed facta. Cor si non bene factus.*

³ Sic Mss. At sacra Biblia, *hominis, vos.*

christianum vocent, quid tibi prodest nomen, ubi res non inveniunt? « Qui autem habuerit facultates mundi, et viderit fratrem suum egentem, et clauserit viscera sua ab eo; quomodo potest dilectio Dei manere in eo? » Et sequitur: « Filioli, non diligamus verbo tantum et lingua, sed opere et veritate. »

13. Puto manifestatum esse vobis magnum et necessarium secretum et sacramentum, fratres mei. Quid valeat charitas, omnis Scriptura commendat; sed nescio si alicubi amplius quam in ista Epistola commendetur. Rogamus vos et obsecramus in Domino, ut et illa quæ audistis memoria teneatis; et ad ea quæ adhuc dicenda sunt, donec finiatur ipsa Epistola, intenti veniatis, intenti audistis. Aperite autem cor ad semina bona: extirpate spinas, ne effocetur in vobis quod seminatur, sed potius crescat seges; et gaudent agricola, et horreum vobis præparet tanquam frumentis, non ignem tanquam paleis.

TRACTATUS VI.

In illud; Et in hoc cognoscimus quia ex veritate sumus; usque ad id. Et hic est Antichristus de quo audistis, etc. Cap. III, §. 19-24, et cap. IV, §. 1-3.

1. Si meministis, fratres, hesterno nos clausisse sermonem ad istam sententiam, quæ sine dubio manere debuit et debet in corde vestro, quia ipsam novissimam audistis: « Filioli, non diligamus verbo tantum et lingua, sed opere et veritate. » Deinde sequitur: « Et in hoc cognoscimus quia ex veritate sumus, et coram ipso persuademus cordi nostro: quia si male senserit cor nostrum, major est Deus corde nostro, et novit omnia. » Dixerat, « Non diligamus verbo tantum et lingua, sed opere et veritate: » quaeritur a nobis, in quo opere et in qua veritate agnoscitur qui diligit Deum, vel qui diligit fratrem suum. Jam superius dixerat quousque charitas perficiatur; quod et Dominus in Evangelio ait, *Majorem hac nemo habet charitatem, quam ut animam suam ponat pro amicis suis* (Joan. xv, 13): et iste hoc dixerat, *Sicut ille animam suam pro nobis posuit, debemus et nos animas pro fratribus ponere.* Hæc est perfectio charitatis; et major omnino non potest inveniri. Sed quia non in omnibus perfecta est, et desperare non debet in quo perfecta non est, si jam nata est quæ perficiatur: et utique si nata est, nutrienda est, et quibusdam suis nutrimentis ad perfectionem propriam perducenda. Quæsitivimus inchoationem charitatis unde incipiat, et ibi continuo invenimus: *Si quis habet facultates mundi, et viderit fratrem suum egentem, et clauserit viscera sua adversus eum; quomodo dilectio Patris manet in illo* (I Joan. III, 16, 17)? Ergo hic incipit ista charitas, fratres, ut de suis superfluis tribuat egenti, in angustiis aliquibus constituto; ex eo quod sibi abundat secundum tempus, a tribulatione temporali liberet fratrem. Hinc exordium est charitatis. Hanc ita cœptam, si verbo Dei et spe futuræ vitæ nutrieris, pervenies ad illam perfectionem, ut paratus sis animam tuam ponere pro fratribus tuis.

2. Sed quia multa talia sunt ab his qui alia quaerunt, et qui fratres non amant; revocemur ad testi-

monium conscientie. Unde probamus quia talia multa sunt ab his qui fratres non amant? Quam multi se in hæresibus et schismatibus martyres dicunt! Videntur sibi animam ponere pro fratribus suis. Si pro fratribus animam ponerent, non se ab universa fraternitate separarent. Item quam multi sunt qui jactantiae causa multa tribuant, multa donant; et non ibi quaerunt nisi laudem humanam et gloriam popularem, plenam ventis, nulla stabilitate solidatam! Quia ergo sunt tales, ubi probanda erit charitas fraterna? quia voluit istam probari, et ait admonens: *Filioli, non diligamus verbo tantum et lingua, sed opere et veritate.* Quaerimus, In quo opere, in qua veritate? Potest esse manifestius opus, quam tribuere pauperibus? Multi hoc jactantia faciunt, non dilectione. Potest esse majus opus, quam mori pro fratribus? Et hoc multi volunt putari se facere, jactantia nominis comparandi, non visceribus dilectionis. Restat ut ille diligit fratrem, qui ante Deum ubi solus videt, cordi suo persuadet, et interrogat cor suum an vere propter fratrum dilectionem hoc faciat; et perhibet illi testimonium oculus qui penetrat cor, quo homo attendere non potest. Ideo Paulus apostolus, quia paratus erat mori pro fratribus, et dicebat, *Ipse impendat pro animabus vestris* (II Cor. xii, 15): tamen quia Deus hoc videbat in corde ipsius, non homines quibus loquebatur, ait illis, *Mihi autem minimum est ut a vobis dijudicem, aut ab humano die* (I Cor. iv, 3). Et ostendit etiam ipse quodam loco quia solent ista fieri inani jactantia, non firmamento charitatis: ait enim cum de ipsius charitatis commendatione loqueretur, *Si distribuero omnia mea pauperibus, et tradidero corpus meum ut ardeam, charitatem autem non habeam, nihil mihi prodest* (Id. xiii, 3). Potest enim quisquam hoc facere sine charitate? Potest. Nam qui non habent charitatem, diviserunt unitatem (a). Quaerite ibi, et videbitis multos multa tribuere pauperibus; videbitis alios paratos ad suscipiendam mortem, ita ut desistente persecutore, scipsum præcipitent: isti sine dubio sine charitate hoc faciunt. Revocemur ergo ad conscientiam, de qua dicit Apostolus: *Nam gloria nostra hæc est, testimonium conscientie nostræ* (II Cor. i, 12). Revocemur ad conscientiam, de qua idem dicit: *Opus autem suum probet unusquisque, et tunc in semetipso gloriam habebit, et non in altero* (Galat. vi, 4). Opus ergo suum probet unusquisque nostrum, utrum de vena charitatis emanet, utrum de radice dilectionis rami honorum operum pullulent. *Opus autem suum probet unusquisque, ait, et tunc in semetipso gloriam habebit, et non in altero:* non quando illi perhibet testimonium lingua aliena, sed quando perhibet conscientia propria.

3. Hoc ergo hic commendat. *In hoc cognoscimus quia ex veritate sumus,* quando opere et veritate, non verbis et lingua tantum diligimus: *et coram ipso persuademus cordi nostro.* Quid est, *coram ipso?* Ubi ipse videt. Unde ipse Dominus in Evangelio: *Cave, inquit, facere justitiam vestram coram hominibus, ut vi-*
(a) Donatistæ.

deamini ab eis : alioquin mercedem non habebitis apud Patrem vestrum qui in cœlis est. Et quid est, *Nesciat sinistra tua quid faciat dextera tua* (Matth. vi, 1, 5) : nisi quia dextera, pura conscientia est ; sinistra mundi cupiditas ? Multi per cupiditatem mundi multa mira faciunt ; sinistra operatur, non dextra. Dextra debet operari, et nesciente sinistra, ut nec misceat se cupiditas sæculi, quando aliquid boni dilectione operamur. Et ubi hoc cognoscimus ? Ante Deum es, interroga cor tuum : vide quid fecisti, et quid ibi appetisti ; salutem tuam, an laudem hominum ventosam. Intus vide : nam homo judicare non potest quem videre non potest. Si persuademus cordi nostro, coram ipso persuadeamus. Quia si male sentiat cor nostrum, id est, accuset nos intus, quia non eo animo facimus quod faciendum sit ; major est Deus corde nostro, et novit omnia. Cor tuum abscondis ab homine ; a Deo absconde si potes. Quomodo abscondes ab eo, cui dictum est a peccatore quodam timente et confitente : *Quo ibo a spiritu tuo ? et a facie tua quo fugiam ?* Quererebat qua fugeret, ut evaderet iudicium Dei, et non inveniret. Ubi enim non est Deus ? Si ascendero, inquit, in cœlum, ibi es : si descendero in infernum, ades (Psal. cxxxviii, 7, 8). Quo iturus es ? quo fugies ? Vis audire consilium ? Si vis ab illo fugere, ad ipsum fuge. Ad ipsum fuge confitendo, non ab ipso latendo : latere enim non potes, sed confiteri potes. Dic illi, *Refugium meum es tu* (Psal. xxxi, 7) ; et nutriatur in te dilectio, quæ sola perducit ad vitam. Perhibeat tibi testimonium conscientia tua, quia ex Deo est. Si ex Deo est, noli illam velle ante homines jactare ; quia nec laudes hominum te levant in cœlum, nec vituperationes inde te deponunt. Ille videat qui coronat ; ille sit testis quo iudice coronaris. *Major est Deus corde nostro, et novit omnia.*

4. *Dilectissimi, si cor non male senserit, fiduciam habemus ad Deum.* Quid est, *cor non male senserit* ? Verum nobis responderit, quia diligimus, et germana dilectio est in nobis : non ficta, sed sincera ; salutem fraternam quærens, nullum emolumentum exspectans a fratre, nisi salutem ipsius. *Fiduciam habemus ad Deum ; et quidquid postulaverimus, accipiemus ab eo, quia mandata ejus servamus.* Ideo non in conspectu hominum, sed ubi ipse Deus videt in corde. *Fiduciam ergo habemus ad Deum ; et quidquid postulaverimus, ab eo accipiemus* : sed, quia mandata ejus servamus. Quæ sunt mandata ejus ? Numquid semper repetendum est ? *Mandatum novum do vobis, ut vos invicem diligatis* (Joan. xiii, 34). Ipsam charitatem loquitur, ipsam commendat. Quisquis ergo habuerit charitatem fraternam, et coram Deo habuerit, ubi Deus videt, corque ejus interrogatam sub justo examine, non et aliud responderit, quam germanam ibi esse radicem charitatis, unde boni fructus existant ; habet fiduciam apud Deum, et quidquid postulaverit, ab eo accipiet, quia mandata ejus servat.

5. Occurrit quæstio quædam, quia non ille aut ille homo, aut tu aut ego, qui si petiero aliquid a Domino

Deo nostro, et non accepero, iacile de me potest dicere unusquisque, Non habet charitatem ; et de quolibet homine hujus temporis facile dici potest ; et sentiat quis quod vult homo de homine : majorem quæstionem non faciunt, nisi illi viri, quos sanctos constat fuisse cum scriberent, et modo esse cum Deo. Quis habet charitatem, si eam Paulus non habebat, qui dicebat, *Os nostrum patet ad vos, o Corinthii, cor nostrum dilatatum est ; non angustamini in nobis* (II Cor. vi, 11, 12) ; qui dicebat, *Impendar pro animabus vestris* (Id. xii, 15) : et tanta gratia in illo erat, ut manifestaretur eum habere charitatem ? Invenimus eum tamen petisse, et non accepisse. Quid dicimus, fratres ? Quæstio est ; intenti estote ad Deum. Magna et ista quæstio est. Quomodo de peccato ubi dictum est, *Qui natus est ex Deo, non peccat* (I Joan. iii, 9) ; invenimus hoc esse peccatum violare charitatem, et hoc proprie designatum esse in hoc loco : sic et nunc quærimus quid dixerit. Si enim verba attendas, planum videtur ; si exempla, obscurum est. Verbis his nihil est planius : « Et quidquid postulaverimus, accipiemus ab eo ; quia mandata ejus servamus, et quæ placent illi, in conspectu ejus facimus. Quidquid postulaverimus, accipiemus ab eo. » Angustavit vehementer. Quia et ibi angustaret, si diceret omne peccatum : sed ideo invenimus locum exponendi, quia de certo peccato dixit, non de omni ; sed de quodam peccato, quod omnis qui ex Deo natus est, non facit : et invenimus ipsum quoddam peccatum violationem esse charitatis. Et habemus exemplum de Evangelio manifestum, quando ait Dominus, *Si non venissem, peccatum non haberent* (Joan. xv, 22). Quid ergo ? ad innocentes Judæos venerat, quia sic loquitur ? Ergo si ipse non veniret, peccatum non haberent ? Præsentia ergo medici fecit ægrotum, febrem non abstulit ? Quis hoc vel demens dicat ? Ille non venit nisi curare et sanare ægrotos. Quare ergo dixit, *Si non venissem, peccatum non haberent*, nisi quia certum quoddam peccatum voluit intelligi ? Quoddam enim peccatum non haberent Judæi. Quod peccatum ? Quo in eum non crediderunt, quo præsentem contempserunt. Sicut ergo ibi peccatum dixit, et non est consequens ut omne peccatum intelligamus, sed certum peccatum : sic et hic non omne peccatum, ne contrarius sit illi loco ubi ait, *Si dixerimus quia peccatum non habemus, nosmetipsos seducimus, et veritas in nobis non est* (I Joan. 1, 8) ; sed certum quoddam peccatum, id est, violationem charitatis. Hic autem plus nos constrinxit : Si petierimus, dixit, si nos non accusaverit cor nostrum, et renuntiaverit in conspectu Dei quia vera dilectio est in nobis ; *quidquid postulaverimus, ab eo accipiemus.*

6. Jam ergo dixi Charitati vestræ, fratres, nemo attendat ad nos. Quid enim sumus nos ? Aut quid estis vos ? Quid, nisi Ecclesia Dei, quæ nota est omnibus ? Et si illi placet, in illa sumus ; et qui dilectione in illa manemus, ibi perseveremus, si volumus ostendere dilectionem quam habemus. Verumtamen de apostolo Paulo quid mali sensuri sumus ? Ipse non diligebat

fratres? Apud ipsum non erat testimonium conscientiae ejus in conspectu Dei? Non erat in Paulo radix illa charitatis, unde omnes boni fructus procedebant? Quis hoc demens dixerit? Ubi ergo invenimus petisse Apostolum et non accepisse? Ait ipse: *In magnitudine revelationum ne extollar, datus est mihi stimulus carnis meae, angelus satanae, qui me colaphizat: propter quod ter Dominum rogavi ut auferret eum a me; et dixit mihi, Sufficit tibi gratia mea; nam virtus in infirmitate perficitur* (II Cor. xii, 7-9). Ecce non est exauditus, ut auferretur ab illo angelus satanae. Sed quare? Quia non ei proderat. Ergo exauditus est ad salutem, qui non est exauditus ad voluntatem. Noverit magnum sacramentum Charitas vestra; quod ideo commendamus vobis, ne excidat vobis in tentationibus vestris. Sancti ad salutem per omnia exaudiuntur, semper exaudiuntur ad salutem aeternam: ipsam desiderant; quia secundum hanc semper exaudiuntur.

7. Sed discernamus exauditiones Dei. Invenimus enim quosdam non exauditos ad voluntatem, exauditos ad salutem: et rursus quosdam invenimus exauditos ad voluntatem, et non exauditos ad salutem. Hoc discernite, hoc tenete exemplum ejus qui non est exauditus ad voluntatem, sed exauditus ad salutem. Audi apostolum Paulum; nam ipsam exauditionem ad salutem ostendit illi Deus: *Sufficit tibi*, inquit, *gratia mea; nam virtus in infirmitate perficitur*. Rogasti, clamasti, ter clamasti: ipsum semel quod clamasti audivi, non averti aures meas a te; novi quid faciam: tu vis auferri medicamentum quo ureris; ego novi infirmitatem qua gravaris. Ergo iste ad salutem exauditus est, ad voluntatem non est exauditus. Quos invenimus exauditos ad voluntatem, non exauditos ad salutem? Invenimus, putamus, aliquem nequam, aliquem impii exaudium a Deo ad voluntatem, non exaudium ad salutem? Si alicujus hominis exemplum posuero, forte dicturus es mihi: Tu illum dicis iniquum, nam justus erat; si justus non esset, a Deo non exaudiretur. Talis propositurus sum, de cujus iniquitate et impietate nemo dubitet. Diabolus ipse petit Job, et accepit (Job i, 11, 12). Nonne et hic de diabolo audistis quia *qui facit peccatum, ex diabolo est* (I Joan. iii, 8)? Non quia ille creavit, sed quia iste imitatur. Nonne de illo dictum est, *In veritate non stetit* (Joan. viii, 44)? Nonne ipse est antiquus ille serpens qui per feminam venenum primo homini propinavit (Gen. iii, 1-6)? Qui et ipsi Job feminam propterea servavit, per quam maritus non consolaretur, sed tentaretur (Job ii, 9). Ipse diabolus petit sanctum virum tentandum, et accepit: petit Apostolum ut auferretur ab eo stimulus carnis, et non accepit. Sed Apostolus magis exauditus est quam diabolus. Apostolus enim est exauditus ad salutem, etsi non ad voluntatem: diabolus exauditus est ad voluntatem, sed ad damnationem. Ideo enim concessus est iste tentandus, ut eo probato esset ille cruciandus. Sed hoc, fratres, non tantum in veteribus Libris invenimus, sed et in Evangelio. Petierunt daemones a Domino, cum eos excluderet ab homine, ut ire permitte-

rentur in porcos. Non¹ eis posset dicere Dominus, ut nec illuc accederent? Non enim, si nullo, rebellari erant contra regem caeli et terrae. Certi tamen mysterii gratia et certa dispensatione dimisit daemones in porcos (Luc. viii, 32), ut ostenderet diabolum in eis dominari, qui vitam porcorum gerunt. Daemones ergo exauditi sunt, Apostolus non est exauditus? An potius quod verius est dicamus, Imo Apostolus exauditus est, daemones non sunt exauditi? Illorum voluntas facta est, hujus sanitas perfecta est.

8. Secundum hoc intelligere debemus quia Deus etsi voluntati nostrae non dat, saluti dat. Quid si enim hoc petieris quod tibi obest, et medicus novit quia obest tibi? Non enim non te exaudit medicus, quando forte tu frigidam aquam petis, et si prodest, statim dat; si non prodest, non dat. Non exaudivit, an potius ad sanitatem exaudivit, quia voluntati contradixit? Sit ergo in vobis charitas, fratres; sit in vobis, et securi estote: et quando non vobis datur quod petitis, exaudimini; sed nescitis. Multi dati sunt in manus suas malo suo: de quibus dicit Apostolus, *Tradidit eos Deus in desideria cordis eorum* (Rom. i, 24). Petit aliquis magnam pecuniam; accipit malo suo. Quando illam non habebat, parum timebat; habere illam coepit, praeda factus est potentiori. Nonne malo suo exauditus est, qui voluit habere unde a latrone quaereretur, quem pauperem nemo quaerebat? Discite rogare Deum, ut medico committatis, quod ipse novit faciat. Tu morbum confitearis, ille medicamentum adhibeat. Tu tantum charitatem tene. Nam ille secare vult, urere vult; tu si clamas, et non exaudiris in sectione, in unctione et tribulatione, novit ille quousque putre est. Tu jam vis revocet manus, et ille vulneris sinum attendit; scit quo usque perveniat. Non te exaudit ad voluntatem, sed exaudit ad sanitatem. Certi ergo estote, fratres mei, quia quod ait Apostolus verum est: *Quid enim oremus, sicut oportet, nescimus; sed ipse Spiritus interpellat gemitibus inenarrabilibus, quia ipse interpellat pro sanctis* (Id. viii, 26, 27). Quid est, *Ipse Spiritus interpellat pro sanctis*, nisi, ipsa Charitas quae in te per Spiritum facta est? Ideo enim dicit idem apostolus: *Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum qui datus est nobis* (Id. v, 5). Charitas ipsa gemit, charitas ipsa orat; contra hanc aures claudere non novit qui illam dedit. Securus esto, charitas roget; et ibi sunt aures Dei. Non sit quod vis, sed sit quod expedit. Ergo *quidquid postulaverimus, inquit, accipiemus ab eo*. Jam dixi, si ad salutem intelligas, nulla quaestio est: si non ad salutem, quaestio est, et magna, quae te calumniatorem facit Paulo apostolo. *Quidquid postulaverimus, accipiemus ab eo; quia mandata ejus servamus, et quae placent illi, in conspectu ejus facimus. In conspectu ejus, intus ubi videt.*

9. Et quae illa mandata sunt? Hoc est, inquit, *mandatum illius, ut credamus nomini Filii ejus Jesu Christi, et diligamus invicem*. Videtis quia hoc est mandatum; videtis quia contra hoc mandatum qui facit, peccatum

¹ Er. Lugl. et Ven., *Novae*. M.

facit, quo caret omnis qui natus est ex Deo. Sicut dedit nobis mandatum : ut diligamus invicem. Et qui servaverit mandatum ejus : videtis quia nihil aliud nobis præcipitur, nisi ut diligamus invicem : Et qui servaverit mandatum ejus, in ipso manebit, et ipse in eo. Et in hoc cognoscimus quia manet in nobis de Spiritu quem dedit nobis. Nonne manifestum est quia hoc agit Spiritus sanctus in homine, ut sit in illo dilectio et charitas? Nonne manifestum est quod ait apostolus Paulus : Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum qui datus est nobis? De charitate enim loquebatur, et dicebat quia in conspectu Dei debemus interrogare cor nostrum. Quod si non male senserit cor nostrum : id est, si confiteatur quia de dilectione fratris fit, quidquid sit in bono opere. Accessit etiam quod de mandato cum diceret, hoc ait : Hoc est mandatum ejus, ut credamus nomini Filii ejus Jesu Christi, et diligamus invicem. Et qui facit mandatum ejus, in ipso manet, et ipse in eo. In hoc cognoscimus quia manet in nobis de Spiritu quem dedit nobis. Si enim inveneris te habere charitatem, habes Spiritum Dei ad intelligendum : valde enim necessaria res est.

10. Primis temporibus cadebat super credentes Spiritus sanctus ; et loquebantur linguis quas non didicerant, quomodo Spiritus dabat eis pronuntiare. Signa erant temporis opportuna. Oportebat enim ita significari in omnibus linguis Spiritum sanctum, quia Evangelium Dei per omnes linguas cursurum erat toto orbe terrarum. Significatum est illud, et transiit. Numquid modo quibus imponitur manus ut accipiant Spiritum sanctum, hoc expectatur, ut linguis loquantur? Aut quando imposuimus manum istis infantibus, attendit unusquisque vestrum utrum linguis loquerentur ; et cum videret eos linguis non loqui, ita perverso corde aliquis vestrum fuit ut diceret : Non acceperunt isti Spiritum sanctum ; nam si acceperunt, linguis loquerentur quemadmodum tunc factum est? Si ergo per hæc miracula non fiat modo testimonium presentie Spiritus sancti ; unde fit, unde cognoscit quisque accepisse se Spiritum sanctum? Interroget cor suum : si diligit fratrem, manet Spiritus Dei in illo. Videat, probet seipsum coram oculis Dei ; videat si est in illo dilectio pacis et unitatis, dilectio Ecclesie toto terrarum orbe diffusæ. Non attendat eum solum diligere fratrem quem attendit ante se : multos enim non videmus fratres nostros, et in unitate Spiritus illis copulamur. Quid mirum quia nobiscum non sunt? In uno corpore sumus, unum caput habemus in cælo. Fratres, oculi nostri non se vident, quasi non se norunt. An in charitate compaginis corporalis non norunt se? Nam, ut noveritis quia in conjunctione charitatis se norunt : quando ambo patent, non licet ut aliquid attendat dexter, quod non attendat sinister. Dirige radium dextrum sine altero, si potes. Simul coeunt, simul diriguntur ; intentio una est, loca diversa sunt. Si ergo omnes qui tecum diligunt Deum, unam intentionem tecum habent, noli attendere quia corpore in loco separatus es ; aciem cordis simul fixistis in lumine veritatis. Ergo si vis nosse quia accepisti Spiritum.

SANCT. AUGUST. III.

interroga cor tuum ; ne forte sacramentum habes, et virtutem sacramenti non habes¹. Interroga cor tuum, si est ibi dilectio fratris, securus esto. Non potest esse dilectio sine Spiritu Dei : quia Paulus clamat, Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum qui datus est nobis.

11. Dilectissimi, nolite omni spiritui credere. Quia dixerat, In hoc cognoscimus quia manet in nobis de Spiritu quem dedit nobis. Unde autem cognoscitur ipse Spiritus attendite : Dilectissimi, nolite omni spiritui credere, sed probate spiritus si ex Deo sunt. Et quis est qui probat spiritus? Difficilem rem nobis proposuit, fratres mei : bonum est nobis ut dicat ipse unde discernamus. Dicturus est ; ne formidetis : sed primo videte, attendite ; videte hinc exprimi illud unde vani hæretici calumniantur. Attendite, videte quid ait, Dilectissimi, nolite omni spiritui credere, sed probate spiritus si ex Deo sunt. Spiritus sanctus nomine aquæ appellatus est in Evangelio, Domino clamante et dicente : Si quis sitit, veniat ad me, et bibat : qui credit in me, flumina aquæ vivæ fluent de ventre ejus. Evangelista autem exposuit unde diceret : secutus enim ait, Hoc autem dicebat de Spiritu quem accepturi erant qui in eum erant credituri. Quare non inultos baptizavit Dominus? Sed quid ait? Spiritus autem nondum erat datus, quia Jesus nondum erat clarificatus (Joan. vii, 37-39). Quia ergo illi Baptismum habebant, et Spiritum sanctum nondum acceperant, quem die Pentecostes misit Dominus de cælo ; ut daretur Spiritus, expectabatur clarificatio Domini. Et antequam clarificaretur, et antequam mitteret eum, invitabat tamen homines ut se præpararent ad accipiendam aquam, de qua dixit, Qui sitit, veniat et bibat ; et, Qui credit in me, flumina aquæ vivæ fluent de ventre ejus. Quid est, flumina aquæ vivæ? quid est illa aqua? Nemo me interroget ; Evangelium interroga. Hoc autem dicebat, ait, de Spiritu quem accepturi erant hi qui in eum erant credituri. Aliud est ergo aqua Sacramenti, aliud aqua quæ significat Spiritum Dei. Aqua Sacramenti visibilis est ; aqua Spiritus invisibilis. Ista abluit corpus, et significat quod fit in anima : per illum Spiritum ipsa anima mundatur et saginatur. Ipse est Spiritus Dei, quem non possunt habere hæretici, et quicumque se ab Ecclesia præcidunt. Et quicumque non aperte præcidant, sed per iniquitatem præcisi sunt, et intus tanquam paleæ volvuntur, et grana non sunt, non habent istum Spiritum. Iste Spiritus nomine aquæ a Domino significatus est : et audivimus ab hac Epistola, Nolite omni spiritui credere ; et testantur verba illa Salomonis, Ab aqua aliena abstine te. Quid est aqua? Spiritus. Numquid semper aqua Spiritum significat? Non semper : sed quibusdam locis Spiritum significat, quibusdam locis Baptismum significat, quibusdam locis populos significat, quibusdam locis consilium significat. Habes quodam loco dictum, Fovite consilium, possidentibus eum (Prov. xvi, 22). Ergo per diversa loca Scripturarum nomen aquæ diversa

¹ Ex. Lugd. et Ven., ne forte cum sacramentum habes virtutem sacramenti non habeas. Lov. bis ferunt, habeas. M.

significat. Nunc tamen nomine aquæ Spiritum sanctum audistis, non ex interpretatione nostra, sed ex Evangelico testimonio, ubi ait: *Hoc autem dicebat de Spiritu quem erant accepturi hi qui in eum erant credituri*. Si ergo aquæ nomine significatur Spiritus sanctus, et dicit nobis Epistola ista, *Nolite omni spiritui credere, sed probate spiritus si ex Deo sunt*; intelligamus inde dictum esse, *Ab aqua aliena abstine te, et de fonte alieno ne biberis* (Prov. ix, 18, sec. LXX). Quid est, *de fonte alieno ne biberis*? Spiritui alieno ne crederis.

12. Restat ergo examen, unde probetur quia Spiritus Dei est. Posuit quidem signum, et hoc fortasse difficile; videamus tamen. Ad illam charitatem redituri sumus; ipsa est quæ nos docet, quia ipsa est unctio. Tamen hic quid ait? *Probate spiritus si ex Deo sunt: quia multi pseudoprophetae exierunt in istum mundum*. Jam ibi sunt omnes hæretici et omnes schismatici. Quomodo ergo proba spiritum? Sequitur, *In hoc cognoscitur Spiritus Dei*. Erigite aures cordis. Laborabamus, et dicebamus, *Quis novit? quis discernit?* Ecce diciturus est signum. « *In hoc cognoscitur Spiritus Dei: omnis spiritus qui confitetur Jesum Christum in carne venisse, ex Deo est*. Et omnis spiritus qui non confitetur Jesum Christum in carne venisse, non est ex Deo: et hic est antichristus, de quo audistis quod venturus sit; et nunc in isto mundo est.» Quasi eriguntur aures ad discernendos spiritus; et tale quiddam audivimus, unde nihilominus non discernamus. Quid enim ait? *Omnis spiritus qui confitetur Jesum Christum in carne venisse, ex Deo est*. Ergo spiritus qui est apud hæreticos, ex Deo est; quia confitentur Jesum Christum in carne venisse? Jam hic erigunt se forte adversus nos, et dicunt: Vos non habetis spiritum ex Deo; sed nos confitemur Jesum Christum in carne venisse: iste autem illos negavit Spiritum Dei habere, qui non confitentur Jesum Christum in carne venisse. Quære ab Arianis; confitentur Jesum Christum in carne venisse: quære ab Eunomiis; confitentur Jesum Christum in carne venisse: quære a Macedonianis; confitentur Jesum Christum in carne venisse: interroga Cataphrygas; confitentur Jesum Christum in carne venisse: interroga Novatianos; confitentur Jesum Christum in carne venisse. Omnes ergo istæ hæreses Spiritum Dei habent? Non ergo pseudoprophetae sunt? nulla est ergo ibi deceptio, nulla est ibi seductio? Certe antichristi sunt, qui ex nobis exierunt, sed non erant ex nobis.

13. Quid ergo facimus? unde discernimus? Intendite; eamus simul corde, et pulsemus. Vigilat ipsa charitas, quia ipsa pulsatura est, ipsa apertura: modo intelligetis in nomine Domini nostri Jesu Christi. Jam superius audistis quia dictum est, *Qui negat Jesum Christum in carne venisse, hic est antichristus* (1 Joan. ii, 19, 22). Et ibi quærivimus, quis neget; quia nec nos negamus, nec illi negant. Et invenimus quosdam factis negare (Supra, Tract. 3, n. 7-9); et adhibuimus testimonium de Apostolo, qui ait, *Confitentur enim se nosse Deum, factis autem negant* (Tit. i, 16).

Sic ergo et modo quæramus in factis, non in lingua. Quis est spiritus qui non est ex Deo? *Qui negat Jesum Christum in carne venisse*. Et quis est spiritus qui est ex Deo? *Qui confitetur Jesum Christum in carne venisse*. Quis est qui confitetur Jesum Christum in carne venisse? Eia, fratres, opera attendamus, non strepitum linguæ. Quæramus quare venerit in carne Christus, et invenimus qui eum negant in carne venisse. Nam si linguas attendas, multas hæreses auditurus es confitentes Christum in carne venisse: sed convincit illos veritas. Quare venit Christus in carne? Nonne Deus erat? Nonne de illo scriptum est, *In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum* (Joan. i, 1)? Nonne ipse pascebat Angelos, et ipse pascebat Angelos? Nonne sic hoc venit, ut inde non recederet? Nonne sic ascendit, ut nos non dimitteret? Quare ergo venit in carne? Quia oportebat nobis ostendi spem resurrectionis. Deus erat, et in carne venit; Deus enim mori non poterat, caro mori poterat; ideo ergo venit in carne, ut moreretur pro nobis. Quemadmodum autem mortuus est pro nobis? *Majorem hac charitatem nemo habet, quam ut animam suam ponat pro amicis suis* (Id. xv, 13). Charitas ergo illum adduxit ad carnem. Quisquis ergo non habet charitatem, negat Christum in carne venisse. Illic nunc jam interroga omnes hæreticos, Christus venit in carne? Venit; hoc credo, hoc confiteor. Imo hoc negas. Unde nego? audis quia hoc dico. Imo ego convinco quia negas. Dicis voce, negas corde; dicis verbis, negas factis. Quomodo, inquis, nego factis? Quia ideo venit in carne Christus, ut moreretur pro nobis. Ideo mortuus est pro nobis, quia charitatem multam docuit: *Majorem hac charitatem nemo habet, quam ut animam suam ponat pro amicis suis*. Tu non habes charitatem; quia pro honore tuo dividis unitatem. Ergo hinc intelligite spiritum ex Deo. Pulsate, tangite vasa fictilia, ne forte crepuerint et male resonent: videte si integre sonant, videte si ibi est charitas. Tollis te ab unitate orbis terrarum, dividis Ecclesiam per schismata, dilanias corpus Christi. Ille venit in carne, ut colligat: tu ideo clamas, ut spargas. Ergo ipse est Spiritus Dei, qui dicit *Jesum in carne venisse*: qui dicit non lingua, sed factis; qui dicit non sonando, sed amando. Ille autem non est spiritus Dei, qui negat *Jesum Christum in carne venisse*: negat et ipse non lingua, sed vita; non verbis, sed factis. Manifestum est ergo unde cognoscamus fratres. Multi intus, quasi intus sunt; nemo autem foris, nisi vere foris.

14. Adeo ut noveritis quia ad facta retulit, *Et omnis spiritus, ait, qui solvit Christum, in carne venisse, non est ex Deo*. Solvere factis intelligitur. Quid tibi ostendit? qui negat; quia dixit, *solvit*. Ille venit colligere, tu venis solvere. Distringere vis membra Christi. Quomodo non negas Christum in carne venisse, qui dirumpis Ecclesiam Dei, quam ille con-

¹ In Er. Lugd. et Ven. desunt verba, *in carne venisse*; licet Lov. ea in Mss. esse contendat. M.

² Er. Lugd. Ven. Lov.: *Quid tibi ostendit qui negat, cum dixit: solvit?* M.

gregavit? Contra Christum ergo venis; antichristus es. Intus sis, foris sis; antichristus es: sed quando intus es, lates, quando foris es, manifestaris. Solvis Jesum, et negas eum in carne venisse; non es ex Deo. Ideo dicit in Evangelio: *Qui solverit unum de mandatis istis minimis, et docuerit sic, minimus vocabitur in regno caelorum.* Quid est, solvitur? quid est, docetur? Solvitur factis, et docetur quasi verbis. *Qui praedicas non furandum, furaris (Rom. II, 21).* Solvit ergo in facto qui furatur, et quasi docet sic; *minimus vocabitur in regno caelorum*, id est, in Ecclesia hujus temporis. De illo dictum est, *Quis dicitur facite; quis autem faciant, facere nolite (Math. XXIII, 3).* *Qui autem fecerit, et sic docuerit, magnus vocabitur in regno caelorum (Id. V, 19).* Ex eo quod dixit hic, *fecerit*, contra hoc ibi dixit, *solverit*, id est, non fecerit, et docuerit sic. Ille ergo solvit qui non facit. Quid nos docet, nisi ut facta interrogemus, non verba credamus? Obscuritas rerum multa nos cogit dicere: maxime ut illud quod Dominus revelare dignatur, etiam ad tardiores fratres perveniat; quia omnes Christi sanguine comparati sunt. Et vereor ne ipsa Epistola istis diebus, sicut promiseram, non finiatur: sed quod Domino placeat, melius est servare reliquias, quam onerare corda nimio cibo.

TRACTATUS VII.

Ab eo quod sequitur, Jam vos ex Deo estis filii; usque ad id, Deum nemo vidit unquam. Cap. IV, §. 4-12.

1. Mundus iste omnibus fidelibus quærentibus patriam sic est, quomodo fuit oreinus populo Israel. Errabant quidem adhuc, et patriam querebant: sed duce Deo errare non poterant. Vix illis fuit jussio Dei¹. Nam ubi per quadraginta annos circumierunt, paucissimis mansionibus conficitur iter ipsum, et notum est omnibus. Tardabantur, quia exercebantur, non quia deserebantur. Quod ergo nobis promittit Deus, ineffabilis dulcedo est, et bonum, sicut Scriptura dicit, et saepe nobis commemorantibus audistis, *quod oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit (Isai. LXIV, 4; I Cor. II, 9).* Laboribus autem temporalibus exercemur, et tentationibus vitæ præsentis erudimur. Sed si non vultis in ista eremo siti mori, bibite charitatem. Fons est quem voluit Dominus hic ponere, ne deficiamus in via: et abundantius eum bibemus, cum ad patriam venerimus. Modo Evangelium lectum est; ut de ipsis verbis, quibus lectio terminata est dicam, quid aliud nisi de charitate audistis? Quandoquidem pactum fecimus cum Deo nostro in oratione, ut si volumus ut dimittat nobis peccata nostra, dimittamus et nos peccata quæ in nos fuerint commissa (*Math. VI, 12*). Non autem dimittit nisi charitas. Tolle charitatem de corde; odium tenet, ignoscere non novit. Sit ibi charitas, secreta ignoscit, quæ non angustatur. Epistola autem ista tota, quam suscepimus tractandam vobis, videte si aliud aliquid commendat quam ipsam unam charitatem. Nec timendum est ne sæpe dicendo in odium

veniat. Quid enim amatur, si charitas in odium veniat? Quia charitate fit¹ ut cætera bene amentur, ipsa quomodo amanda est? Res ergo quæ nunquam debet de corde discedere, nec ab ore discedat.

2. *Jam vos, inquit, ex Deo estis filii, et vicistis eum*: quem, nisi Antichristum? Superius enim dixerat, *Omnis qui solvit Jesum Christum et negat eum in carne venisse, non est ex Deo (Joan. IV, 3)*. Exposuimus autem, si meministis, quia omnes negant Jesum Christum in carne venisse, qui violant charitatem. Jesus enim non opus erat ut veniret, nisi propter charitatem. Charitas enim nobis illa commendatur, quam et ipse in Evangelio commendat: *Majorem hac dilectionem nemo potest habere, quam ut animam suam ponat pro amicis suis (Id. XV, 13)*. Quomodo poterat Filius Dei animam suam ponere pro nobis, nisi carne indueretur, ubi mori posset? Quisquis ergo violat charitatem, quolibet dicat lingua, vita ipsius negat Christum in carne venisse; et iste est antichristus, ubi enim fuerit, quocumque intraverit. Sed quid dicit eis qui cives sunt illius patriæ cui suspiramus? *Vicistis eum*. Et unde vicerunt? *Quia major est qui est in vobis, quam qui in hoc mundo*. Ne victimam suis viribus tribuerent, et arrogantia superbiæ vincerentur (quemcumque enim diabolus superbum fecerit, vincit), volens eos servare humilitatem, quid ait? *Vicistis eum*. Jam omnis homo qui audit, *Vicistis*, erigit caput, erigit cervicem, laudari se vult. Noli te extollere, vide quis in te vicit. Quare vicisti? *Quia major est qui est in vobis, quam qui in hoc mundo*. Esto humilis, porta Dominum tuum; esto jumentum sessoris tui. Bonum tibi est ut ipse regat, et ipse ducat. Nam si ipsum sessorem non habueris, cervicem erigere potes, calces potes mittere: sed vix tibi sine rectore; quia libertas ista in bestias te mittit comedendum.

3. *Hi de mundo sunt*. Qui? Antichristi. Jam audistis qui sint. Et si non estis, cognoscitis eos: quisquis autem hoc est, non cognoscit. *Hi de mundo sunt: ideo de mundo loquuntur, et mundus eos audit*. Qui sunt qui de mundo loquuntur? Attendite qui² contra charitatem. Ecce audistis Dominum dicentem, *Si dimiseritis peccata hominibus, dimittet vobis et Pater vester caelestis peccata vestra: si autem non dimiseritis, nec Pater vester dimittet vobis peccata vestra (Math. VI, 14, 15)*. Sententia est veritatis: aut si non veritas loquitur, contradic. Si christianus es, et credis Christo, ipse dixit, *Ego sum veritas (Joan. XIV, 6)*. Sententia ista vera est, firma est. Jam audi homines de mundo loquentes. Et non te vindicaturus es, et dicturus est ille quia fecit tibi? Imo sentias quia cum viro habet³. Quotidie dicuntur ista. De mundo loquuntur qui ista dicunt; et mundus eos audit. Nec dicunt ista nisi qui diligunt mundum; neque audiuntur ista nisi ab his qui diligunt mundum. Et qui diligit mundum, et negligit charitatem, audistis quia negat Jesum in carne venisse. Aut si fecit illud in carne ipse Dominus? Si

¹ Er. Lugd. Ven. Lov., *Quia charitate fit. M.*

² Sic duo Mss. At alii cum editis omittunt, *quæ*.

³ Er., *rem habet*. Lov. verbum, *rem*, non in Mss. legi affirmat. M.

¹ Sic in Mss. At in editis, *visio Dei*.

... habes in Epistola; et, *Dilectio ex Deo est, et, sicut Deus est*. De solo Patre Scriptura non novit dicere quia ex Deo est. Cum autem audis, *ex Deo*; hoc Filius intelligitur, aut Spiritus sanctus. Quia vero etiam Apostolus, *Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum qui datus est nobis*. (I. Jo. v. 5); intelligamus in dilectione Spiritum sanctum esse. Ipse est enim Spiritus sanctus, quem non debemus accipere mali; ipse est ille fons de quo dicit Scriptura, *Fons aque tue sit tibi propinquus, et unde aqua communicet tibi* (Prov. v. 16, 17). Illi qui non diligunt Deum; alieni sunt, antequam sint. Et quamvis intrent basilicas, non possunt venerari inter filios Dei; non ad illos pertinet esse deus. Habere Baptismum et malus potest; habere prebendam et malus potest. Invenimus Sacerdotes qui habuisse prophetiam: persequatur contra Deum, et impletus est Spiritu prophetiae, et reprobus dicitur (I Reg. xix). Accipere Sacramentum corporis et sanguinis Domini et malus potest: hoc est, dicitur scriptum est, *Qui manducat et bibit inde, manducat et bibit* (I Cor. xi, 29). Id est, manducat Christum et malus potest; id est, christus est et malus potest: de quibus dictum est, *Non est manducatum Dei nisi* (Ezech. xxxvi, 20). Ergo habere sacramenta ista omnia et malus potest; habere autem charitatem, et malus esse, non potest. Hoc est ergo secretum donum; ipse est singularis Spiritus Dei hoc dicens, vos hortatur Spiritus Dei; hoc est dicens, vos hortatur Spiritus Dei.

... *Et sic manifestum est dilectio Dei in nobis*. Ecce, in hoc mundo Deum hortationem habemus. Possemus dicere, *quis prior ille diligeret?* Si pigri eramus et amantissimi, non simus pigri ad redmandum. *Quis prior nos; nec sic nos amamus*. Iniquos amavit, sed non se; quibusque congregavit. Egrotos amavit, sed sanatos voluit. *Aut ergo dilectio est*. In hoc manifestum est dilectio Dei in nobis, quia Filium suum unicogenitum unum se cum nobis, et vivens per ipsum. *Quoniam pro Nobis ait, Majorem dilectionem non novit habere, quam ut animam suam ponat pro quovis uno*, et sic probata est dilectio Christi in nos, quia mortuus est pro nobis. Dilectio Patris unde probata est in nobis? Quia Filium suum unicogenitum unum se cum nobis; sic et Paulus apostolus dicit, *Qui pro nobis omnibus tradidit se*, et cum illo omnia nobis donavit. *Et sic ait, Ecce Christum tradidit Pater, tradidit Judas, accepit autem quasi simile factum videtur. Traditor est Judas: ergo traditor est et Deus Pater? Non dicitur, sed Apostolus dicit: Quia Pater pro nobis non pepernit, sed pro nobis omnibus tradidit se*. Et Pater illum tradidit, et ipse se tradidit. Sed idem apertus: *Qui me dilexit, et tradidit se pro me* (Galat. ii, 20). Si Pater tradidit Filium, et tradidit se ipsum Filius, Judas quid fecit? Facta est traditio a Patre, facta est traditio a Filio, facta est traditio a Juda; una res facta est: sed que

... habes in Epistola; et, *Dilectio ex Deo est, et, sicut Deus est*. De solo Patre Scriptura non novit dicere quia ex Deo est. Cum autem audis, *ex Deo*; hoc Filius intelligitur, aut Spiritus sanctus. Quia vero etiam Apostolus, *Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum qui datus est nobis*. (I. Jo. v. 5); intelligamus in dilectione Spiritum sanctum esse. Ipse est enim Spiritus sanctus, quem non debemus accipere mali; ipse est ille fons de quo dicit Scriptura, *Fons aque tue sit tibi propinquus, et unde aqua communicet tibi* (Prov. v. 16, 17). Illi qui non diligunt Deum; alieni sunt, antequam sint. Et quamvis intrent basilicas, non possunt venerari inter filios Dei; non ad illos pertinet esse deus. Habere Baptismum et malus potest; habere prebendam et malus potest. Invenimus Sacerdotes qui habuisse prophetiam: persequatur contra Deum, et impletus est Spiritu prophetiae, et reprobus dicitur (I Reg. xix). Accipere Sacramentum corporis et sanguinis Domini et malus potest: hoc est, dicitur scriptum est, *Qui manducat et bibit inde, manducat et bibit* (I Cor. xi, 29). Id est, manducat Christum et malus potest; id est, christus est et malus potest: de quibus dictum est, *Non est manducatum Dei nisi* (Ezech. xxxvi, 20). Ergo habere sacramenta ista omnia et malus potest; habere autem charitatem, et malus esse, non potest. Hoc est ergo secretum donum; ipse est singularis Spiritus Dei hoc dicens, vos hortatur Spiritus Dei; hoc est dicens, vos hortatur Spiritus Dei.

... *Et sic manifestum est dilectio Dei in nobis*. Ecce, in hoc mundo Deum hortationem habemus. Possemus dicere, *quis prior ille diligeret?* Si pigri eramus et amantissimi, non simus pigri ad redmandum. *Quis prior nos; nec sic nos amamus*. Iniquos amavit, sed non se; quibusque congregavit. Egrotos amavit, sed sanatos voluit. *Aut ergo dilectio est*. In hoc manifestum est dilectio Dei in nobis, quia Filium suum unicogenitum unum se cum nobis, et vivens per ipsum. *Quoniam pro Nobis ait, Majorem dilectionem non novit habere, quam ut animam suam ponat pro quovis uno*, et sic probata est dilectio Christi in nos, quia mortuus est pro nobis. Dilectio Patris unde probata est in nobis? Quia Filium suum unicogenitum unum se cum nobis; sic et Paulus apostolus dicit, *Qui pro nobis omnibus tradidit se*, et cum illo omnia nobis donavit. *Et sic ait, Ecce Christum tradidit Pater, tradidit Judas, accepit autem quasi simile factum videtur. Traditor est Judas: ergo traditor est et Deus Pater? Non dicitur, sed Apostolus dicit: Quia Pater pro nobis non pepernit, sed pro nobis omnibus tradidit se*. Et Pater illum tradidit, et ipse se tradidit. Sed idem apertus: *Qui me dilexit, et tradidit se pro me* (Galat. ii, 20). Si Pater tradidit Filium, et tradidit se ipsum Filius, Judas quid fecit? Facta est traditio a Patre, facta est traditio a Filio, facta est traditio a Juda; una res facta est: sed que

... Quomodo ergo probatum, si non in hoc mundo, dilectio Dei est? Et quia non Pater et Filius et Spiritus sanctus, Filium, non et non Spiritus sanctus, Deus ex Deo, et non sicut Deus, non ille diligit in quo habitat Spiritus sanctus, ergo dilectio Dei est; sed Deus qui ex Deo (trinitate) ...

res discernit Patrem tradentem Filium, seipsum Filium tradentem, et Judam discipulum tradentem magistrum suum? Quia hoc fecit Pater et Filius in charitate; fecit autem hoc Judas in proditione. Videtis quia non quid faciat homo, considerandum est; sed quo animo et voluntate faciat. In eodem facto invenimus Deum Patrem, in quo invenimus Judam; Patrem benedicimus, Judam detestamur. Quare Patrem benedicimus, Judam detestamur? Benedicimus charitatem, detestamur iniquitatem. Quantum enim præstitum est generi humano de tradito Christo? Numquid hoc cogitavit Judas ut traderet? Deus cogitavit salutem nostram qua redempti sumus; Judas cogitavit pretium quo vendidit Dominum. Filius ipse cogitavit pretium quod dedit pro nobis; Judas cogitavit pretium quod accepit ut venderet. Diversa ergo intentione diversa facta fecit. Cum sit una res, ex diversis eam intentionibus si metiamur, unum amandum, alterum damnandum; unum glorificandum, alterum detestandum invenimus. Tantum valet charitas. Videte quia sola discernit, videte quia facta hominum sola distinguit.

8. Hoc diximus in similibus factis. In diversis factis, invenimus sævientem hominem factum de charitate; et blandum factum de iniquitate. Puerum cædit pater, et mango blanditur. Si duas res proponas, plagas et blandimenta; quis non eligat blandimenta, et fugiat plagas? Si personas attendas, charitas cædit, blanditur iniquitas. Videte quid commendamus, quia non discernuntur facta hominum, nisi de radice charitatis. Nam multa fieri possunt quæ speciem habent bonam, et non procedunt de radice charitatis. Habent enim et spinæ flores: quædam vero videntur aspera, videntur truculenta; sed fiunt ad disciplinam dictante charitate. Semel ergo breve præceptum tibi præcipitur, Dilige, et quod vis fac: sive taceas, dilectione taceas; sive clames, dilectione clames; sive emendes, dilectione emendes; sive parcas, dilectione parcas: radix sit intus dilectionis, non potest de ista radice nisi bonum existere.

9. *In hoc est dilectio. In hoc manifestata est dilectio Dei in nobis, quia Deus Filium suum misit unigenitum in hunc mundum, ut vivamus per ipsum. In hoc est dilectio, non quia nos dileximus, sed quia ipse dilexit nos.* Non illum dileximus prius: nam ad hoc nos dilexit, ut diligamus eum. *Et misit Filium suum litatorem pro peccatis nostris: litatorem, sacrificatorem. Sacrificavit pro peccatis nostris. Ubi invenit hostiam? ubi invenit victimam quam puram volebat offerre? Aliud non invenit, seipsum obtulit. Dillectissimi, si ita Deus dilexit nos, debemus et nos invicem diligere.* *Petre, inquit, amas me? Et ille dixit: Amo. Peace eras meus (Joan. xxi, 15-17).*

10. *Deum nemo vidit unquam: res est invisibilis; non oculo, sed corde querendus est. Sed quemad-*

¹ Plerique ita: *sive taceas, dilectione taceas; sive clamas, dilectione clamas.* Et sic constanter habent, *emendas, parcas.*

² *Lev., sacrificatorem significanti.* II.

modum si solem istum videre vellemus, oculum corporis purgaremus, unde videri lux potest; volentes videre Deum, oculum quo Deus videri potest, purgemus. Ubi est iste oculus? Audi Evangelium: *Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt (Math. v, 8).* Sed nemo sibi pro concupiscentia oculorum cogitet Deum. Facit enim sibi aut ingentem formam, aut magnitudinem aliquam inestimabilem distendit per locos, velut lucem istam quam videt his oculis, auget per campos quantum potest; aut facit sibi aliquem quasi venerabilis formæ senem. Nihil horum cogites. Est quod cogites, si vis videre Deum: *Deus Dilectio est.* Qualem faciem habet dilectio? qualem formam habet? qualem staturam habet? quales pedes habet? quales manus habet? Nemo potest dicere. Habet tamen pedes; nam ipsi decunt ad Ecclesiam: habet manus; nam ipsæ pauperi porrigunt: habet oculos; nam inde intelligitur ille qui eget: *Beatus, inquit, qui intelligit super egenum et pauperem (Psal. xl, 2).* Habet aures, de quibus dicit Dominus, *Qui habet aures audiendi, audiat (Luc. viii, 8).* Non sunt membra distincta per locos, sed intellectu totum simul videt qui habet charitatem. Habita, et inhabitaberis; mane, et manebitur in te. Quid enim, fratres mei, quis amat quod non videt? Quare autem quando laudatur charitas, erigimini, acclamatis, laudatis? Quid vobis ostendi? aliquos colores protuli? aurum et argentum proposui? gemmas de thesauris effodi? Quid tale ostendi oculis vestris? numquid facies mea mutata est cum loquor? Carnem gero, in ipsa forma sum in qua processi, in ipsa forma estis in qua venistis: laudatur charitas, et clamatis. Certo nihil videtis. Sed quomodo vobis placet quando laudatis, sic vobis placeat ut in corde servetis. Intendite enim quid dicam, fratres; exhortor vos, quantum dat Dominus, ad magnum thesaurum. Si vobis ostenderetur aliquod vasculum anaglyphum, inauratum, operose factum, et illiceret oculos vestros, et duceret in se intentionem cordis vestri, et placeret vobis manus artificis, et pondus argenti, et splendor metalli; nonne unusquisque vestrum diceret, O si haberem vasculum istud? Et sine causa diceretis, in potestate enim vestra non erat. Aut si quisquam vellet habere, cogitaret illud de domo aliena furari. Laudatur charitas vobis; si placet, habete, possidete: non opus est ut furtum alicui faciatis, non opus est ut emere cogitetis; gratis constat. Tenete eam, amplectimini eam; dulcius illa nihil est. Si cum commemoratur talis est, cum habetur qualis est?

11. Si qui forte vultis servare charitatem, fratres, ante omnia ne putetis abjectam et desidiosam; nec quadam mansuetudine, imo non mansuetudine, sed remissione et negligentia servari charitatem. Non sic servatur. Non putes tunc te amare servum tuum, quando eum non cædis; aut tunc te amare filium tuum, quando ei non das disciplinam; aut tunc te amare vicinum tuum, quando eum non corripis: non est ista charitas, sed languor. Ferveat charitas ad corrigendum, ad emendandum: sed si sunt homi-

mores, delectent; si sunt mali, emendentur, corrigantur. Noli in homine amare errorem, sed hominem: hominem enim Deus fecit, errorem ipse homo fecit. Ama illud quod Deus fecit, noli amare quod ipse homo fecit. Cum illud amas, illud tollis: cum illud diligis, illud emendas. Sed etsi sævis aliquando, propter correctionis dilectionem. Propterea de columba demonstrata est charitas, quæ venit super Dominum (*Math. iii, 16*). Species illa columbæ¹, in qua specie venit Spiritus sanctus quo nobis charitas infunderetur. Quare hoc? Fel columba non habet: tamen rostro et pennis pro nido pugnat, sine amaritudine sævit. Hoc facit et pater; quando filium castigat, ad disciplinam castigat. Sicut dixi, seductor ut vendat, cum amaritudine blanditur: pater ut corrigat, sine felle castigat. Tales estote ad omnes. Videte, fratres, magnam documentum, magnam regulam: Unusquisque habet filios, aut habere vult; aut si omnino decrevit filios non habere carnaliter, vel spiritualiter cupit habere: quis est qui non corrigit filium suum? quis est cui non det disciplinam pater (*Hebr. xii, 7*)? Et lamen sævire videtur. Amor sævit, charitas sævit: sævit quodam modo sine felle, more columbino, non corvino. Unde venit in mentem, fratres mei, dicere vobis quia illi violatores charitatis schisma fecerunt: quomodo oderunt ipsam charitatem, sic oderunt et columbam. Sed convincit illos columba: procedit de cælo, aperiuntur cæli, et manet super caput Domini. Utquid hoc? Ut audiat, *Hic est qui baptizat* (*Joan. i, 33*). Recedite, prædones; recedite, invasores possessionis Christi. In possessionibus vestris, ubi dominari vultis, titulos potentis ausi estis infligere. Cognoscit ille titulos suos; vindicat sibi possessionem suam: non delet titulos, sed intrat et possidet. Sic ad Catholicam venienti, non deletur Baptismus, ne titulus imperatoris deleatur. Sed quid sit in Catholica? Agnoscitur titulus; intrat possessor sub titulis suis, quo intrabat prædo sub titulis alienis.

TRACTATUS VIII.

De eo quod sequitur, Si diligamus invicem, Deus in nobis manebit; usque ad id, Deus dilectio est; et qui manet in dilectione, in Deo manet, et Deus in eo. Cap. iv, §. 12-16.

1. Dilectio dulces verbum; sed dulcius factum. Semper de illa loqui non possumus. Multa enim agimus, et diversæ actiones distendunt nos, ut non vacet linguæ nostræ semper de dilectione loqui: nam nihil melius ageret lingua nostra. Sed de qua semper loqui non licet, semper eam custodire licet. Sicut nunc quod cantamus, Alleluia, numquid semper hoc facimus? Vix unius horæ non toto spatio, sed parva particula cantamus, Alleluia; et vacamus ad aliud². Est autem Alleluia, sicut jam nostis, Laudate Deum. Qui Deum laudat lingua, non semper potest: qui moribus Deum laudat, semper potest. Opera mise-

ricordiæ, affectus charitatis, sanctitas pietatis, incorruptio castitatis, modestia sobrietatis, semper hæc tenenda sunt: sive cum in publico sumus, sive cum in domo, sive cum ante homines, sive cum in cubiculo, sive loquentes, sive tacentes, sive aliquid agentes, sive vacantes; semper hæc tenenda sunt; quia intus sunt omnes istæ virtutes quas nominavi. Quis autem sufficit omnes nominare? Quasi exercitus est imperatoris, qui sedet intus in mente tua. Quomodo enim imperator per exercitum suum agit quodque placet¹; sic Dominus Jesus Christus incipiens habitare in interiore homine nostro, id est in mente per fidem (*Ephes. iii, 17*), utitur istis virtutibus quasi ministris suis. Et per has virtutes quæ videri oculis non possunt, et tamen quando nominantur, laudantur: non autem laudarentur nisi amarentur, non amarentur nisi viderentur; et si utique non amarentur nisi viderentur, alio oculo videntur, id est, interiori cordis aspectu: per has virtutes invisibiles, moventur membra visibilibus: pedes ad ambulandum; sed quo? Quo moverit bona voluntas, quæ militat bono imperatori: Manus ad operandum; sed quid? Quod jusserit charitas, quæ inspirata est intus a Spiritu sancto. Membra ergo videntur cum moventur; qui jubet intus, non videtur. Et quis intus jubet, prope ipse solus novit qui jubet, et ille intus cui jubetur.

2. Namque, fratres, audistis modo, cum Evangelium legeretur; certe si aurem ibi non tantum corporis, sed et cordis habuistis. Quid ait? *Certe facere justitiam vestram coram hominibus, ut videamini ab eis* (*Math. vi, 1*). Numquid hoc voluit dicere, ut quæcumque bona facimus, abscondamus ab oculis hominum, et timeamus videri? Si times spectatores, non hebebis imitatores: debes ergo videri. Sed non ad hoc debes facere ut videaris. Non ibi debet esse finis gaudii tui, non ibi terminus lætitiæ tuæ, ut putes te totum fructum consecutum esse boni operis tui, cum visus fueris atque laudatus. Nihil est hoc. Contemne te cum laudaris: ille in te laudatur, qui per te operatur. Noli ergo ad laudem tuam operari quod bonum agis, sed ad laudem illius a quo habes ut bonum agas. Abs te habes male agere, a Deo habes bene agere. Contra perversi homines videte quam præposteri sint. Quod faciunt bene, volunt sibi tribuere: si male faciunt, Deum volunt accusare. Convertite hoc distortum nescio quid et præposterum, faciens illud quodammodo capite deorsum: quod susum³, faciens jusum; quod deorsum, faciens sursum. Jusum vis facere Deum, et te susum? Præcipitaris, non elevaris: ille enim semper sursum est. Quid ergo? tu bene, et Deus male? Imo hoc dic, si vis verius dicere, Ego male, ille bene; et quod ego bene, ab illo bene: nam a me quidquid ago male. Ista confessio firmat cor, et facit

¹ Er. Lugd. Ven. Lov. quod ei placet.

² Aliquot Mss. pro, quod susum; habent, quod sursum: et mox, faciens deorsum; pro, faciens jusum. Sic sonare barbaras illas voces constare ex antithesi poterat, necnon eo ex loco Tract. 10, n. 8: «Susum me honoras, jusum me calcas.»

¹ Lov., columbæ est. M.
In uno Ms., et vocatur ad aliud.

dilectionis fundamentum. Nam si opera nostra abscondere debemus bona, ne videantur ab hominibus; ubi est illa sententia Domini in eo sermone quem habuit in monte? Ubi hoc dixit, ibi et illud paulo ante dixit: *Luceant opera vestra bona coram hominibus*. Et non ibi cessavit, non ibi finem fecit; sed addidit, *Et glorificent Patrem vestrum qui in caelis est* (Matth. v, 16). Et Apostolus quid ait? *Eram autem ignotus facie Ecclesie Judae, quae in Christo sunt: tantum autem audientes erant quia qui nos aliquando persequabatur, nunc evangelizat fidem quam aliquando vastabat; et in me magnificabant Deum* (Galat. i, 22-24). Videte quemadmodum et ipse, quia sic innotuit, finem non posuerit in laudem suam, sed in laudem Dei. Et quantum ad ipsum pertinet, vastator Ecclesiae, persecutor invidus, malignus, ipse constietur, non nos conviciamur. Amat Paulus dici a nobis peccata sua, ut glorificetur ille qui talem morbum sanavit. Magnitudinem enim vulneris manus medici secuit, et sanavit. Vox illa de caelo prostravit persecutorem, et erexit praedcatorem; occidit Saulum, et vivificavit Paulum (Act. ix). Saul enim persecutor erat sancti viri (I Reg. xix); inde nomen habebat iste quando persequabatur Christianos: postea de Saulo factus est Paulus (Act. xiii, 9). Quid est Paulus? Modicus. Ergo quando Saulus, superbus, elatus: quando Paulus, humilis, modicus. Ideo sic loquimur, Paulo post videbo te, id est, post modicum. Audi quia modicus factus est: *Ego enim sum minimus Apostolorum* (I Cor. xv, 9); et, *Mihi minimo omnium sanctorum*, dicit alio loco (Ephes. iii, 8). Sic erat inter Apostolos tanquam umbra vestimenti: sed tetigit Ecclesia Gentium tanquam fluxum patiens, et sanata est (Matth. ix, 20-22).

3. Ergo, fratres, hoc dixerim, hoc dico, hoc si possem non tacerem: opera modo illa sint in vobis, modo illa, pro tempore, pro horis, pro diebus. Numquid semper loqui? numquid semper tacere? numquid semper rescicere corpus? numquid semper jejunare? numquid semper panem dare egentibus? numquid semper nudum vestire? numquid semper aegrotos visitare? numquid semper discordantes concordare? numquid semper mortuos sepelire? Modo illud, modo illud. Inchoantur ista, et cessant: ille autem imperator, nec inchoatur, nec cessare debet. Caritas intus non intermittatur: officia charitatis pro tempore exhibeantur. Caritas ergo, sicut scriptum est, *fraterna permanent* (Hebr. xiii, 1).

4. Fortassis autem moverit aliquos vestrum, ex quo istam Epistolam beati Joannis tractamus vobis, quare non commendaverit maxime nisi fraternam charitatem. *Qui diligit fratrem* (I Joan. ii, 10), dicit; et, *Praeceptum vobis est datum, ut diligamus invicem* (Id. iii, 23). Assidue nominavit charitatem fraternam: Dei autem charitatem, id est qua debemus diligere Deum, non tam assidue nominavit; sed tamen non omnino tacuit. De inimici vero dilectione prorsus tacuit prope per totam ipsam Epistolam. Cum vehementer nobis praedicet, commendatque charitatem, non nobis dicit ut diligamus inimicos; sed dicit nobis

ut fratres diligamus. Modo vero cum Evangelium legeretur, audivimus, *Si enim diligitis eos qui vos diligunt, quam mercedem habebitis? nonne et publicani hoc faciunt* (Matth. v, 46)? Quid est igitur quod pro magno nobis ad perfectionem quamdam fraternam dilectionem commendat Joannes apostolus; Dominus autem dicit non nobis sufficere ut fratres diligamus, sed debere nos extendere ipsam dilectionem, ut perveniamus ad inimicos? Qui usque ad inimicos pervenit, non transiit¹ fratres. Necessae est sicut ignis, prius occupet proxima, et sic se in longinquiora distendat. Propinquior est tibi frater quam nescio quis homo. Rursus tibi magis adhaeret ille quem non noveras, qui tibi tamen non adversatur, quam inimicus qui etiam adversatur. Extende dilectionem in proximos, neq voces illam extensionem. Prope enim te diligis, qui eos diligis qui tibi adherent. Extende ad ignotos, qui tibi nihil mali fecerunt. Transcende et ipsos; perveni, ut diligas inimicos. Hoc certe Dominus jubet. Quare iste tacuit de dilectione inimici?

5. Omnis dilectio, sive quae carnalis dicitur, quae non dilectio, sed magis amor dici solet (dilectionis enim nomen magis solet in melioribus rebus dici, in melioribus accipi): tamen omnis dilectio, fratres charissimi, utique benevolentiam quamdam habet erga eos qui diliguntur. Non enim sic debemus diligere homines, aut sic possumus diligere, vel amare; hoc enim verbo etiam usus est Dominus cum diceret, *Petre, amas me* (Joan. xxi, 17)? non sic debemus amare homines, quomodo audimus gulosos dicere, Amo turdos. Quæris quare? Ut occidat, et consumat. Et amare se dicit, et ad hoc illos amat ut non sint, ad hoc amat ut perimat. Et quidquid ad cibandum amamus, ad hoc amamus, ut illud consumatur, et nos resciamur. Numquid sic amandi sunt homines, tanquam consumendi? Sed amicitia quamdam benevolentiae est², ut aliquando praestemus eis quos amamus. Quid, si non sit quod praestemus? Sola benevolentia sufficit amanti. Non enim optare debemus esse miseros, ut possimus exercere opera misericordiae. Das panem esurienti: sed melius nemo esuriret, et nulli dares. Vestis nudum: utinam omnes vestiti essent, et non esset ista necessitas! Sepelis mortuum: utinam veniat aliquando illa vita ubi nemo moriatur! Concordas litigantes: utinam aliquando sit pax illa aeterna Jerusalem, ubi nemo discordet! Haec enim omnia officia necessitatum sunt. Tolle miseros; cessabunt opera misericordiae. Opera misericordiae cessabunt; numquid ardor charitatis extinguetur? Germanius amas felicem hominem, cui non habes quod praestes; purior ille amor erit, multoque sincerior. Nam si praestiteris misero, fortassis extollere te cupis adversus eum, et eum tibi vis esse subjectum, qui auctor est tui beneficii³. Ille indignus, tu imperitus es; quasi major videris quia tu praestitisti, quam

¹ Er., transibit. M.

² Er. Lugd. Ven. Lov., sed amicitia quamdam benevolentiae, M. M.

³ Septem Mss., quia auctor es tui beneficii. Alii tres, quia auctor es tu beneficii.

ille cui præstitum est. Opta æqualem, ut ambo sub uno sitis cui nihil præstari potest.

6. Nam in hoc excessit modum superba anima, et quodammodo, avara fuit; quia *radix omnium malorum avaritia* (Tim. vi, 10). Et item dictum est, *Initium omnis peccati superbia* (Eccli. x, 15). Et quærimus aliquando quomodo sibi concordent istæ duæ sententiæ: *Radix omnium malorum avaritia*; et, *Initium omnis peccati superbia*. Si initium omnis peccati superbia, radix omnium malorum superbia est. Certe radix omnium malorum avaritia est: invenimus et in superbia avaritiam esse; excessit enim modum homo. Quid est avarum esse? Progredi ultra quam sufficit. Adam superbia cecidit: *Initium omnis peccati superbia*, inquit. Numquid avaritia? Quid avarius illo, cui Deus sufficere non potuit? Ergo, fratres, legimus quemadmodum factus sit homo ad imaginem et similitudinem. Dei: et quid de illo dixit Deus? *Et habeat potestatem piscium maris, et volatilium cæli, et omnium pecorum quæ repunt super terram* (Gen. 1, 26). Numquid dixit, Habeat potestatem hominum? *Habeat potestatem*, ait: dedit potestatem naturalem. Quorum habeat potestatem? *Piscium maris, volatilium cæli, et omnium reptantium quæ repunt super terram*. Quare hæc est naturalis potestas hominis in ista? Quia homo ex eo habet potestatem, ex quo factus est ad imaginem Dei. Ubi autem factus est ad imaginem Dei? In intellectu, in mente, in interiore homine; in eo quod intelligit veritatem, dijudicat justitiam et injustitiam, novit a quo factus est, potest intelligere creatorem suum, laudare creatorem suum. Habet hanc intelligentiam, qui habet prudentiam. Ideo multi cum per cupiditates malas detererent in se imaginem Dei, et ipsam quodammodo flammam intelligentiæ perversitate morum extinguerent; clamabat illis Scriptura, *Notite fieri sicut equus et mulus, quibus non est intellectus* (Psal. xxxi, 9). Hoc est dicere, Præposui te equo et mulo; te ad imaginem meam feci, potestatem tibi super ista dedi. Quare? Quia non habent feræ rationalem mentem: tu autem rationali mente capis veritatem, intelligis quod supra te est; subdere ei qui supra te est, et infra te erant illa quibus præpositus es. Quia vero per peccatum homo deseruit eum sub quo esse debuit, subditur eis supra quæ esse debuit.

7. Intendite quid dicam: Deus, homo, pecora: verbi gratia, supra te Deus; infra te pecora: Agnosce eum qui supra te est, ut agnoscant te quæ infra te sunt. Ideoque cum Daniel agnovisset supra se Deum, agnoverunt illum supra se leones (Dan. vi, 22). Si autem non agnoscis illum qui supra te est, superiorem contemnis, subderis inferiori. Propterea superbia Ægyptiorum unde domita est? De ranis et muscis (Exod. viii). Poterat Deus et leones mittere, sed aliquis magnus leone terrendus est. Quanto illi erant superbiores, tanto de rebus contemptibilibus et abjectis fracta est eorum cervix mala. Sed Daniele agnoverunt leones, quia ille subditus Deo erat. Quid? martyres qui ad bestias pugnaverunt, et ferarum morsibus lacerati sunt, non erant sub Deo? Aut erant servi Dei tres viri,

et non erant servi Dei Machabæi? Agnovit ignis servos Dei tres viros, quos non ussit, quorum nec vestimenta corrupit (Dan. iii, 50); et non agnovit Machabæos? Agnovit Machabæos; agnovit, fratres et istos (II Machab. vii). Sed opus erat quodam flagello, permitte Domini, qui dixit in Scriptura, *Flagellat omne n filium quem recipit* (Hebr. xii, 6). Putatis enim, fratres, quia ferrum transverberaret viscera Domini, nisi ipse permitteret; aut hæreret in ligno, nisi ipse voluisset? Non eum agnovit creatura sua? An exemplum patientiæ proposuit fidelibus suis? Ideo Deus quosdam liberavit visibiliter, quosdam non liberavit visibiliter: omnes tamen spiritualiter liberavit, spiritualiter neminem deseruit. Visibiliter quosdam visus est deseruisse, quosdam visus est eripuisse. Ideo quosdam eripuit, ne putes illum non potuisse eripere. Testimonium dedit quia potest, ut ubi non facit, secretiorem intelligas voluntatem, non suspiceris difficultatem. Sed quid, fratres? Cum evaserimus omnes istos mortalitatis laqueos, cum transierint tempora tentationis, cum sæculi hujus fluvius decucurrerit et receperimus illam stolam primam, immortalitatem illam quam peccando perdidimus, cum corruptibile hoc induerit incorruptionem, id est, caro ista induerit incorruptionem, et mortale hoc induerit immortalitatem (I Cor. xv, 53, 54); jam perfectos filios Dei, ubi non opus est tentari, nec flagellari, agnoscet omnis creatura: subdita nobis erunt omnia, si nos hic subditi sumus Deo.

8. Sic ergo debet esse christianus, ut non gloriatur super alios homines. Dedit enim tibi Deus esse super bestias, id est, meliorem esse quam bestias. Hoc naturale habes; semper melior eris quam bestia. Si vis melior esse quam alius homo, invidetis ei quando tibi esse videbis æqualem. Debes velle omnes homines æquales tibi esse; et si viceris aliquem per prudentiam, optare debes ut sit et ipse prudens. Quamdiu tardus est, discit a te; quamdiu indoctus est, indiget tui; et tu videris doctor, ille autem discens: tu ergo superior, quia doctor es; ille inferior, quia discens. Nisi illum optes æqualem, semper vis habere discensentem. Si autem vis semper habere discensentem, invidus eris doctor. Si invidus doctor, quomodo eris doctor? Rogo te, noli docere ipsum invidentiam tuam. Audi Apostolum dicentem de visceribus charitatis: *Vellem omnes homines esse sicut meipsum* (I Cor. vii, 7). Quomodo volebat omnes esse æquales? Ideo erat omnibus superior, quia charitate optabat omnes æquales. Excessit ergo homo modum; avarior voluit esse, ut supra homines easset, qui supra pecora factus est: et ipsa est superbia.

9. Et videte quanta opera faciat superbia; ponite in corde quam similia facit, et quasi paria charitati. Pascit esurientem charitas, pascit et superbia: charitas, ut Deus laudetur; superbia, ut ipsa laudetur. Vestit nudum charitas, vestit et superbia; jejunit charitas, jejunit et superbia; sepelit mortuos charitas, sepelit et superbia. Omnia opera bona quæ vult facere charitas et facit, agit contra superbia, et quasi

ducit equos suos. Sed interior est charitas : tollit locum male agitatae superbiae; non male agitantem, sed male agitatae. Vae homini cuius auriga superbia est, necesse est enim ut preceps eat. Ut autem non sit superbia quae agitet facta bona, quis novit? quis videt? ubi est hoc? Opera videmus : pascit misericordia, pascit et superbia; hospitem suscipit misericordia, hospitem suscipit et superbia; intercedit pro paupere misericordia, intercedit et superbia. Quid est hoc? In operibus non discernimus. Audeo aliquid dicere, sed non ego; Paulus dixit : moritur charitas, id est, homo habens charitatem, constituitur nomen Christi, ducit martyrium; constituitur et superbia, ducit et martyrium. Ille habet charitatem, ille non habet charitatem. Sed audiat ab Apostolo ille qui non habet charitatem : *Si distribuero omnia mea pauperibus, et si tradidero corpus meum ut ardeam, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodest* (1 Cor. xiii, 3). Ergo Scriptura divina intro nos revocat a jactatione hujus faciei forinsecus; et ab ista superficie quae jactatur ante homines, revocat nos intro. Redi ad conscientiam tuam, ipsam interroga. Noli attendere quod floret foris, sed quae radix est in terra. Radicata est cupiditas? species potest esse bonorum factorum, vere opera bona esse non possunt. Radicata est charitas? securus esto, nihil mali procedere potest. Blanditur superbus, saevit amor. Ille vestit, ille cadit. Ille enim vestit¹ ut placeat hominibus : ille cadit ut corrigat disciplina. Accipitur magis plaga charitatis, quam elemosyna superbiae. Redite ergo intro, fratres; et in omnibus quaecumque facitis, intuimini testem Deum. Videte, si ille videt, quo animo faciatis. Si cor vestrum non vos accusat, quia jactantiae causa facitis; bene, securi estote. Nolite autem timere quando facitis bene, ne videat alter. Time ne propterea facias, ut tu lauderis : nam videat alter, ut Deus laudetur. Si enim abscondis ab oculis hominis; abscondis ab imitatione hominis, laudem subtrahis Deo. Duo sunt quibus elemosynam facis : duo esuriunt; unus panem, alter justitiam. Inter duos istos famelicos, quia dictum est, *Beati qui esuriunt et sitiunt justitiam, quoniam ipsi saturabuntur* (Matth. v, 6) : inter duos istos famelicos, bonus operator constitutus es; si charitas de illo operator, ambo miseratur, amobus vult subvenire. Ille enim querit quod manducet, ille querit quod imitetur. Pascis istum, praebe² te isti; amobus dedisti elemosynam : illum fecisti gratulatorem de fame interfecta; hunc fecisti imitorem de exemplo proposito.

10. Miseremini ergo tanquam misericordes; quia in eo etiam quod diligitis inimicos, fratres diligitis. Ne putetis Joannem nihil de dilectione inimici praecepisse; quia de fraterna charitate non tacuit : fratres diligitis. Quomodo, inquis, fratres diligimus? Quare diligas inimicum : quare illum diligitis? Ut sanus sit in hac vita? quid, si non illi expedit? Ut dives sit? quid, si ipsis divitiis excacabitur? Ut uxorem ducat?

¹ Er. Lugd. Ven. Lov. sic exhibent hunc locum : *Blanditur superbia.... illa vestit.... illa enim vestit.* M

² Er. Lugd. Ven. Lov., *praebe.* M.

quid, si amaram vitam inde patietur? Ut filios habeat? quid, si mali erunt? Incerta sunt ergo ista quae videris optare inimico tuo, quia diligis eum; incerta sunt. Opta illi ut habeat tecum vitam aeternam; opta illi ut sit frater tuus. Si ergo hoc optas, diligendo inimicum, ut sit frater tuus; cum eum diligis, fratrem diligis. Non enim amas in illo quod est; sed quod vis ut sit. Dixeram aliquando Charitati vestrae, nisi fallor : Robur est ligni positum ante oculos; faber optimus vidit lignum non dolatum, de silva praecisum, adamavit : nescio quid inde vult facere. Non enim ad hoc amavit, ut semper sic maneat. In arte vidit quod futurum est, non in amore quod est; et amavit quod inde facturus est, non illud quod est. Sic et nos Deus amavit peccatores. Dicimus quia Deus amavit peccatores : ait enim, *Non est opus sanis medicus, sed male habentibus* (Matth. ix, 12). Numquid ad hoc amavit peccatores, ut peccatores remaneremus? Quasi lignum de silva vidit nos faber, et cogitavit aedificium quod inde facturus est, non silvam quod erat. Sic et tu respicis inimicum tuum adversantem, saevientem, mordentem verbis, exasperantem contumeliis, insectantem odiis; attendis ibi quia homo est. Vides ista omnia quae adversa sunt ab homine facta; et vides in illo quod a Deo factus est. Quod autem homo factus est, a Deo factus est. Quod autem te odit, ipse fecit; quod invidet, ipse fecit. Et quid dicis in animo tuo? Domine, propitius illi esto, dimitte illi peccata; incute illi terrorem, muta illum. Non amas in illo quod est, sed quod vis ut sit. Ergo cum inimicum amas, fratrem amas. Quapropter perfecta dilectio, est inimici dilectio : quae perfecta dilectio est in dilectione fraterna. Et nemo dicat quia aliquid minus nos monuit Joannes apostolus, et plus nos monuit Dominus Christus : Joannes nos monuit ut fratres diligamus; Christus nos admonuit ut etiam inimicos diligamus (*Id.* v, 44). Attende quare te monuit Christus ut diligas inimicos. Numquid ut semper remaneant inimici? Si ad hoc te monuit ut inimici remaneant, id est, non diligis. Attende quomodo ipse dilexit, id est, quia volebat ut sic remaneret persecutores; ait, *Pater, ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt* (Luc. xxiii, 34). Quibus voluit ignosci, mutari illos voluit : quos voluit mutari, ex inimicis fratres facere dignatus est, et vere sic fecit. Occisus est, sepultus est, resurrexit, in caelum ascendit, Spiritum sanctum misit discipulis; coeperunt cum fiducia praedicare nomen ipsius, miracula faciebant in nomine crucifixi et occisi : viderunt illi interfectores Domini; et qui sanguinem ejus saeviendo fuderunt, credendo biberunt.

11. Haec dixi, fratres, et longiuscule : tamen quia vehementius commendanda fuit Charitati vestrae ipsa charitas, ideo commendanda sic erat. Si enim charitas nulla est in vobis, nihil diximus. Si autem est in vobis, tanquam oleum in flammis adjecimus; et in quo non erat, forte verbis accensa est. In alio crevit quod erat; in alio coepit esse quod non erat. Ad hoc ergo ista diximus, ne pigri sitis diligere inimicos. Saevit in te homo? ille saevit, tu precare; ille odit, tu miserere. Febbris animae ipsius te odit : sanus erit, et

gratis tibi aget. Quomodo medici diligunt ægros? Numquid ægros diligunt? Si ægros diligunt, volunt ut semper ægrent. Ad hoc diligunt ægros, non ut ægroti remaneant, sed ut ex ægrotis sani fiant. Et quanta plerumque patiuntur a phreneticis? quales contumelias verborum? Plerumque et percutiuntur. Persequitur ille febrem, ignoscit homini: et quid dicam, fratres? amat inimicum suum? Imo odit inimicum suum morbum; ipsum enim odit, et amat hominem a quo percutitur: odit febrem. A quo enim percutitur? A morbo, ab ægrotatione, a febre. Illud tollit quod illi adversatur, ut remaneat illud unde gratuletur. Sic et tu: si odit te inimicus tuus, et injuste te odit; noveris quia cupiditas sæculi in illo regnat, propterea te odit. Si odisti illum et tu, contra reddis malum pro malo. Quid facit reddere malum pro malo? Unum ægrotum flebam, qui te oderat; jam duos plango, si et tu odisti. Sed persequitur rem tuam; tollit tibi nescio quæ, quæ habes in terra: ideo illum odisti, quia angustias tibi facit in terra. Noli pati angustias, migra in cælum sursum: cor ibi habebis ubi latitudo est, ut nullas angustias patiaris in spe vite æternæ. Attende quæ tibi tollit: nec ipsa tibi tolleret, nisi ille permitteret qui *flagellat omnem filium quem recipit* (*Hebr. xii, 6*). Quodammodo ferramentum Dei est quo saneris, ipse inimicus tuus. Si novit Deus utile tibi esse ut exspoliet te, permittit illum; si novit tibi utile esse ut vapules, permittit illum, ut cædaris: de illo te curat, opta ut ille sanetur.

12. *Deum nemo vidit unquam. Videte, dilectissimi: Si diligamus invicem, Deus in nobis manet, et dilectio ejus erit perfecta in nobis. Incipe diligere, perficies. Cœpisti diligere? cœpit in te Deus habitare; ama enim qui in te cœpit habitare, ut perfectius inhabitando faciat te perfectum. In hoc cognoscimus quia in ipso manemus, et ipse in nobis, quia de Spiritu suo dedit nobis. Bene, Deo gratias. Cognoscimus quia habitat in nobis. Et hoc ipsum unde cognoscimus, quia cognovimus quia habitat in nobis? Quia hoc ipse Joannes dixit: *Quia de Spiritu suo dedit nobis*. Unde scimus quia de Spiritu suo dedit tibi, unde cognoscis? Interroga viscera tua: si plena sunt charitate, habes Spiritum Dei. Unde cognoscimus quia inde cognoscis habitare in te Spiritum Dei? Paulum interroga apostolum: *Quoniam charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum qui datus est nobis* (*Rom. v, 5*).*

13. *Et nos vidimus, et testes sumus, quia Pater misit Filium suum Salvatorem mundi*. Securi estote qui ægrotatis: talis medicus venit, et desperatis? Magni erant morbi, insanabilia erant vulnera, desperata erat ægrotudo. Magnitudinem mali tui attendis, omnipotentiam medici non attendis? Tu desperatus es; sed ille omnipotens est: cujus testes isti sunt qui primo sanati, et annuntiantes medicum; et ipsi tamen plus

spe sanati quam re. Nam sic dicit Apostolus: *Spe enim salvi facti sumus* (*Rom. viii, 24*). Cœpimus ergo sanari in fide: perficietur autem salus nostra, cum corruptibile hoc induerit incorruptionem, et mortale hoc induerit immortalitatem (*I Cor. xv, 53, 54*). Hæc spes est, nondum res. Sed qui gaudet in spe, tenebit eam: qui autem spem non habet, ad rem non poterit pervenire.

14. *Quicumque confessus fuerit quod Jesus est Filius Dei, Deus in ipso manet, et ipse in Deo*. Jam non molis dicamus: *Qui confessus fuerit*, non verbo, sed facto; non lingua, sed vita. Nam multi consentunt verbis, sed factis negant. *Et nos cognovimus, et credidimus, quam dilectionem Deus habet in nobis*. Et iterum unde cognovisti? *Deus dilectio est*. Jam dixit illud superius, ecce iterum dicit. Amplius tibi non potuit dilectio commendari, quam ut diceretur Deus. Forte munus Dei contempturus eras. Et Deum contemnis? *Deus dilectio est. Et qui manet in dilectione, in Deo manet, et Deus in eo manet*. Vicissim in se habitant, qui continent et qui continentur. Habitas in Deo, sed ut continearis: habitat in te Deus, sed ut te contineat, ne cadas. Ne forte sic te putes domus Dei fieri, quomodo domus tua portat carnem tuam: si subtrahat se domus in qua es, cadis; si autem tu te subtrahas, non cadit Deus. Integer est, cum eum deseris; integer, cum ad illum redjeris. Tu sanaris, non illi aliquid prestabis; tu mundaris, tu reficeris, tu corrigeris. Ille medicamentum est non sano, regula est pravo, lux est tenebrato, habitatio est deserto. Omnia ergo tibi conferuntur. Vide ne putes Deo aliquid conferri, quando venis ad eum; nec mancipium saltem. Ergo non habebit Deus servos, si tu nolueris, et si omnes noluerint? Deus non indiget servis, sed servi Deo: ideo dicit Psalmus, *Dixi Domino, Deus meus es tu. Ipse est verus Dominus*. Et quid ait? *Quoniam bonorum meorum non eges* (*Psal. xv, 2*). Tu eges bono servi tui. Eget servus bono tunc, ut pascas illum: eges et tu bono servi tui, ut adjuvet te. Non tibi potes aquam implere, non tibi potes coquere, non tibi potes ante equum currere, jumentum tuum non potes curare. Vides quia indiges bono servi tui, obsequio illius indiges. Non es ergo verus dominus, quando indiges inferiore. Ille est verus Dominus qui nihil a nobis querit; et vae nobis, si eum non quaeramus. Nihil a nobis querit; et quaesivit nos, cum eum non quaereremus. Ovis una erraverat; invenit eam, gaudens in humeris suis reportavit (*Luc. xv, 4, 5*). Et numquid ovis erat pastori necessaria, et non ovi potius pastor necessarius erat? Quanto libentius de charitate loquor, tanto minus volo finire Epistolam istam. Nulla est ardentior ad commendandam charitatem. Nihil vobis dulcius predicatur, nihil salubrius bibitur: sed si bene vivendo confirmetis in vobis munus Dei. Ne sitis ingrati tantæ gratiæ illius, qui cum haberet Unicum, noluit illum esse unum; sed ut fratres haberet, adoptavit illi, qui cum illo possiderent vitam æternam

¹ Lov. . *Quid facis reddere malum pro malo?* quæ voces adsumunt ab editione Erasmi Frobeniana, et apud Er. Guill. Lhd. et Ven. uncis includuntur. M.

TRACTATUS IX.

De eo quod sequitur, In hoc perfecta est dilectio in nobis; usque ad id, Et hoc mandatum habemus ab ipso, ut qui diligit Deum, diligat et fratrem suum. Cap. iv, §. 17-21.

1. Meminit Charitas vestra, ex Epistola Joannis apostoli ultimam partem restare nobis tractandam, et exposendam vobis, quantum Dominus donat. Hujus ergo debiti nos memores sumus: exactionis autem vos memores esse debetis. Eadem quippe charitas quæ in ipsa Epistola maxime et prope sola commendatur, et nos facit fidelissimos debitores, et vos dulcissimos exactores. Ideo dixi dulcissimos exactores, quia ubi charitas non est, amarus exactor est: ubi autem charitas est, et qui exigit dulcis est; et a quo exigitur, etiam aliquem laborem suscipit, facit eundem laborem prope nullum et levem ipsa charitas. Nonne videmus etiam in mutis animantibus et irrationalibus ubi non est spiritualis charitas, sed carnalis et naturalis, exigi tamen magno affectu de uberibus matris lac a parvulis? Et quamvis sugens impetum faciat in ubera; melius est tamen matri quam si non sugat, nec exigit quod charitate debetur. Sæpe videmus ubera vaccarum etiam a grandinisculis vitulis capite percuti, et prope ipso impetu levari matrum corpora, nec eos tamen calce repelli; sed et si desit filius qui sugat, mugita vocari ad ubera. Si ergo est in nobis illa charitas spiritualis, de qua Apostolus dicit, *Factus sum parvulus in medio vestrum, tanquam nutrix fovens filios suos (1 Thess. ii, 7)*; tunc vos diligimus quando exigitis. Pigros non amamus; quia languentibus formidamus. Intercesserunt autem, ut intermitteremus textum hujus Epistolæ, quædam pro diebus festis sollemnia lectionum, quæ non potuerunt nisi legi; et ipsa tractari. Nunc ergo ad prætermissum ordinem redeamus; et quæ restant, intente accipiat Sanctitas vestra. Nescio utrum magnificentius nobis charitas commendari posset, quam ut diceretur, *Deus charitas est*. Brevis laus, et magna laus: brevis in sermone, et magna in intellectu. Quam cito dicitur, *Deus dilectio est!* Et hoc breve est: si numeres, unum est; si appendas, quantum est! *Deus dilectio est. Et qui manet, inquit, in dilectione, in Deo manet et Deus in illo manet (1 Joan. iv, 16)*. Sit tibi domus Deus, et esto domus Dei; mane in Deo, et maneat in te Deus. Manet in te Deus, ut te contineat: manes in Deo, ne cadas; quia sic de ipsa charitate dicit Apostolus, *Charitas nunquam cadit (1 Cor. xiii, 8)*. Quomodo cadit quem continet Deus?

2. *In hoc perfecta est dilectio in nobis, ut fiduciam habeamus in die judicii: quia sicut ille est, et nos sumus in hoc mundo*. Dicit quomodo se probet unusquisque, quantum in illo profecerit charitas: vel potius quantum ipse in charitate profecerit. Nam si charitas Deus est, nec proficit nec deficit Deus: sic dicitur proficere in te charitas, quia tu in ea proficis. Interroga ergo quantum in charitate profeceris, et quid tibi respondeat cor tuum, et noveris mensuram profectus tui. Promisit enim ostendere nobis in quo cognosca-

mus eum, et ait, *In hoc perfecta est in nobis dilectio*. Quære, in quo? *Ut fiduciam habeamus in die judicii*. Quisquis fiduciam habet in die judicii, perfecta est in illo charitas. Quid est habere fiduciam in die judicii? Non timere ne veniat dies judicii. Sunt homines qui non credunt diem judicii; isti fiduciam non possunt habere in die quam venturam esse non credunt. Præternitamus istos: excitet illos Deus, ut vivant; de mortuis utquid loquimur? Non credunt futurum diem judicii, nec timent, nec desiderant quod non credunt. Cœpit aliquis credere diem judicii: si cœpit credere, cœpit et timere. Sed quia timet adhuc, nondum habet fiduciam in die judicii, nondum est in illo perfecta charitas. Nunquid tamen desperandum est? In quo vides initium, cur desperas finem? Quod initium vides, inquis? Ipsum timorem. Audi Scripturam: *Initium sapientiæ timor Domini (Eccli. i, 16)*. Cœpit ergo timere diem judicii: timendo corrigat se; vigilet adversus hostes suos, id est, adversus peccata sua; incipiat reviviscere interius, et mortificare membra sua quæ sunt super terram, sicut Apostolus dicit, *Mortificate membra vestra quæ sunt super terram*. Spiritualia nequitie dicit membra super terram: nam sequitur et exponit, *Avaritiam, immunditiam (Colosa. iii, 5)*, et cætera quæ illic exsequitur. Quantum autem mortificat iste, qui timere cœpit diem judicii, membra sua super terram, tantum surgunt et corroborant membra coelestia. Membra autem coelestia, omnia opera bona. Surgentibus coelestibus membris, incipit desiderare quod timebat. Timebat enim ne veniret Christus, et inveniret impium quem damnaret; desiderat ut veniat, quia inventurus est plium quem coronet. Jam cum cœperit desiderare venientem Christum casta anima, quæ desiderat amplexus sponsi; renuntiat adultero; sit virgo interius ipsa fide, spe, et charitate. Habet jam fiduciam in die judicii: non contra se pugnat quando orat, et dicit, *Adveniat regnum tuum (Matth. vi, 10)*. Qui enim timet ne veniat regnum Dei, timet ne exaudiatur. Quomodo orat, qui timet ne exaudiatur? Qui autem orat cum fiducia charitatis, optat jam ut veniat. De ipso desiderio dicebat quidam in Psalmo, *Et tu, Domine, usquequo? Convertere, Domine, et erus animam meam (Psal. vi, 4, 5)*. Gemebat se differri. Sunt enim homines qui cum patientia moriuntur: sunt autem quidam perfecti qui cum patientia vivunt. Quid dixi? Qui adhuc desiderat istam vitam, quando illi venerit dies mortis, patienter tolerat mortem: luctatur adversum se, ut sequatur voluntatem Dei; et hoc potius agit animo, quod eligit Deus, non quod eligit voluntas humana: et ex desiderio vitæ præsentis sit lucta cum morte; et adhibet patientiam et fortitudinem, ut æquo animo moriatur: iste patienter moritur. Qui autem desiderat, sicut dicit Apostolus, *dissolvi et esse cum Christo*, non patienter moritur; sed patienter vivit, delectabiliter moritur. Vide Apostolum patienter viventem, id est, cum patientia hic non amare vitam, sed tolerare. *Dissolvi, inquit, et esse cum Christo multo magis optimum manere autem in carne necessarium propter vos (Philipp. i,*

25, 24). Ergo, fratres, date operam, intus agite vobiscum, ut desideretis diem iudicii. Aliter non probatur perfecta charitas, nisi cum cœperit ille dies desiderari. Ille autem eum desiderat, qui fiduciam habet in illo: ille autem fiduciam habet in illo, cujus conscientia non trepidat in charitate perfecta atque sincera.

3. « In hoc perfecta est dilectio ejus in vobis, ut fiduciam habeamus in die iudicii. » Quare habebimus fiduciam? « Quia sicut ille est, et nos sumus in hoc mundo. » Audisti causam fiduciæ tuæ: « Quia sicut ille est, inquit, et nos sumus in hoc mundo. » Nonne videtur aliquid impossibile dixisse? Numquid enim potest esse homo sicut Deus? Jam vobis exposui quia non semper ad æqualitatem dicitur, *sicut*; sed dicitur ad quamdam similitudinem. Quomodo enim dicitis, Sicut aures habeo, ita habet et imago? Numquid omnino sic? Sed tamen dicitis, *sicut*. Si ergo facti sumus ad imaginem Dei, quare non sicut Deus sumus? Non ad æqualitatem, sed pro modo nostro. Unde ergo nobis datur fiducia in die iudicii? *Quia sicut ille est, et nos sumus in hoc mundo*. Debemus hoc referre ad ipsam charitatem, et intelligere quid dictum sit. Dominus in Evangelio dicit, « Si diligitis eos qui vos diligunt, quam mercedem habebitis? nonne et publicani hoc faciunt? » Quid ergo vult nos? « Ego autem dico vobis, diligite inimicos vestros, et orate pro persecutoribus vos. » Si ergo jubet nos diligere inimicos nostros, unde nobis dat exemplum? De ipso Deo: ait enim, « Ut sitis filii Patris vestri qui in cœlis est. » Quomodo illud facit Deus? Diligit inimicos suos, « qui facit solem suum oriri super bonos et malos, et pluit super justos et injustos » (Matth. v, 44-46). Si ergo ad hanc perfectionem nos invitat Deus, ut diligamus inimicos nostros sicut et ipse dilexit suos; ea nobis fiducia est in die iudicii, *quia sicut ille est, et nos sumus in hoc mundo*: quia sicut ille diligit inimicos suos, faciendo solem suum oriri super bonos et malos, et pliendo super justos et injustos; ita nos quia inimicis nostris non possumus præstare solem et pluviam, præstamus lacrymas, cum pro illis oramus.

4. Jam ergo de ipsa fiducia videte quid dicat. Unde intelligitur perfecta charitas? *Timor non est in charitate*. Quid ergo dicimus de illo qui cœpit timere diem iudicii? Si perfecta in illo esset charitas, non timeret. Perfecta enim charitas faceret perfectam justitiam, et non haberet quare timeret: imo haberet quare desideraret ut transeat iniquitas, et veniat regnum Dei. Ergo *timor non est in charitate*. Sed in qua charitate? Non in inchoata. In qua ergo? *Sed perfecta*, inquit, *charitas foras mittit timorem*. Ergo incipiat timor; *quia initium sapientiæ timor Domini*. Timor quasi locum præparat charitati. Cum autem cœperit charitas habitare, pellitur timor qui ei præparavit locum. Quantum enim illa crescit, ille decrescit; et quantum illa fit interior, timor pellitur foras. Major charitas, minor timor; minor charitas, major timor. Si autem nullus timor, non est qua intret charitas. Sicut videmus per setam introduci linum, quando

¹ Ven. adit, diligere. M.

aliquid soitur; seta prius intrat, sed nisi exeat, non succedit linum: sic timor primo occupat mentem, non autem ibi remanet timor, quia ideo intravit, ut introduceret charitatem. Jam facta securitate in animo, quale gaudium nobis est vel in hoc, vel in futuro sæculo? Et in hoc sæculo quis nobis nocebit plenis charitate? Videte quomodo exsultat Apostolus de ipsa charitate. « Quis nos, » inquit, « separabit a charitate Christi? tribulatio? an angustia? an persecutio? an fames? an nuditas? an periculum? an gladius » (Rom. viii, 35)? Et Petrus dicit: « Et quis vobis nocere potest, si boni æmulatores fueritis? » (1 Petr. iii, 13)? « Timor non est in dilectione: sed perfecta dilectio foras mittit timorem; quia timor tormentum habet. » Torquet cor conscientia peccatorum, nondum facta est justificatio. Est ibi quod titillet, quod pungat. Ideo in Psalmo de ipsa perfectione justitiæ quid dicit? « Convertisti luctum meum in gaudium mihi: concidisti saccum meum, et cinxisti me lætitia; ut cantet tibi gloria mea, et non compungar » (Psal. xxix, 12, 13). Quid est, « non compungar? » Non sit quod stimulet conscientiam meam. Stimulat timor: sed noli timere; intrat charitas quæ sanat quod vulnerat timor. Timor Dei sic vulnerat, quomodo medici ferramentum; patrelinem tollit, et quasi videtur vulnus augere. Ecce patredo quando erat in corpore, minus erat vulnus, sed periculosum: accedit ferramentum medici; minus dolebat illud vulnus, quam dolet modo cum secatur. Plus dolet cum curatur, quam si non curaretur; sed ideo plus dolet accedente medicina, ut nunquam doleat succedente salute. Occupet ergo cor tuum timor, ut inducat charitatem; succedat cicatrix¹ ferramento medici. Talis est medicus, ut nec cicatrices appareant: tu tantum subde te dexteræ ipsius. Nam si sine timore es, non poteris justificari. Sententia dicta est de Scripturis: *Nam qui sine timore est, non poterit justificari* (Eccli. i, 28). Opus est ergo ut intret timor primo, per quem veniat charitas. Timor medicamentum, charitas sanitas. « Qui autem timet, non est perfectus in dilectione. » Quare? « Quia timor tormentum habet, » quomodo sectio medici tormentum habet.

5. Est autem alia sententia, quæ videtur huic esse contraria, si non habeat intellectorem: dicitur enim quodam loco in Psalmo, *Timor Domini castus, permanens in sæculum sæculi* (Psal. xviii, 10). Æternum quemdam timorem nobis ostendit, sed castum. Quod si ille æternum nobis timorem ostendit, numquid contradicit illi forte ista Epistola quæ dicit, *Timor non est in charitate, sed perfecta charitas foras mittit timorem*? Interrogemus ambo eloquia Dei. Spiritus unus est, etsi codices duo, etsi ora duo, etsi linguæ duæ. Hoc enim dictum est per Joannem, illud dictum est per David; sed nolite putare alium esse spiritum. Si unus flatus inflat duas tibias, non potest unus Spiritus implere duo corda, agitare duas lin-

¹ Etili, timor, et inducitur charitate succedat cicatrix. Mares, ut inducatur charitatem; succedat. Alii duo, ut inducatur charitatem, et succedat.

guas? Sed si spiritu uno, id est uno flatu, impletæ duæ tibix consonant; impletæ duæ linguæ Spiritu Dei, dissonare possunt? Est ergo ibi quædam consonantia, est quædam concordia, sed auditorem desiderat. Ecce inspiravit et implevit duo corda, duo ora, movit duas linguas Spiritus Dei: et audivimus ex una lingua, « Timor non est in charitate, sed perfecta charitas foras mittit timorem; » audivimus ex alia, « Timor Domini castus, permanens in sæculum sæculi. » Quid est hoc? quasi dissonant? Non: excute aures, intende melodiam. Non sine causa hic addidit, *castus*, illic non addidit: nisi quia est timor alius qui dicitur castus, est autem alius qui non dicitur castus. Discernamus istos duos timores, et intelligamus consonantiam tibi arum. Quomodo intelligimus, vel quomodo discernimus? Attendat Charitas vestra. Sunt homines qui propterea timeant Deum, ne mittantur in gehennam, ne forte ardeant cum diabolo in igne æterno. Ipse est timor ille qui introducit charitatem: sed sic venit ut exeat. Si enim adhuc propter pœnas times Deum, nondum amas quem sic times. Non bona desideras, sed mala caves. Sed ex eo quod mala caves, corrigis te, et incipis bona desiderare. Cum bona desiderare cœperis, erit in te timor castus. Quis est timor castus? Ne amittas ipsa bona. Intendite. Aliud est timere Deum, ne mittat te in gehennam cum diabolo; aliud est timere Deum, ne recedat a te. Ille timor quo times ne in gehennam mittaris cum diabolo, nondum est castus; non enim venit ex amore Dei, sed ex timore pœnarum: cum autem times Deum, ne deserat te præsentiæ ejus; amplecteris eum, ipso frui desideras.

6. Non potest melius explanari quid intersit inter duos istos timores, unum quem foras mittit charitas, alterum castum qui permanet in sæculum sæculi, nisi ponas duas mulieres maritatas, quarum unam ita constituas volentem facere adulterium, delectari nequitia, sed timere ne damnetur a marito. Timet maritum, sed quia adhuc amat nequitiam, ideo timet maritum: huic non grata, sed onerosa est mariti præsentiæ; et si forte vivit nequiter, timet maritum ne veniat. Tales sunt qui timeant ne veniat dies iudicii. Fac alteram amare virum, debere illi castos amplexus, nulla se adulterii immunditia maculare; optat præsentiæ viri. Et quomodo discernuntur duo isti timores? timet illa, timet et illa. Interroga; quasi unum tibi respondent: interroga illam, Times virum? respondet, Timeo. Interroga et illam si timeat virum; respondet, Timeo. Una vox est, sed diversus animus. Jam ergo interrogentur, Quare? Illa dicit, Timeo virum ne veniat: illa dicit, Timeo virum ne discedat. Illa dicit, Timeo ne damnetur: illa dicit, Timeo ne deserat. Pone hoc in animo Christianorum, et invenis timorem quem foras mittit charitas, et alium timorem castum permanentem in sæculum sæculi.

7. Loquamur ergo his primo qui sic timeant Deum, quomodo illa mulier quam delectat nequitia; timet enim virum ne damnetur illam: talibus primo loquamur.

O anima quæ sic times Deum, ne damnet te Deus, quomodo timet mulier quam delectat nequitia; timet virum, ne damnetur a viro: quomodo tibi displicet illa mulier, displice et tu tibi. Si forte habes uxorem, numquid vis ut sic timeat te uxor tua, ne damnetur abs te; ut delectet illam nequitia, sed pondere timoris tui reprimatur, non damnatione iniquitatis? Castam eam vis, ut te diligat, non ut te timeat. Exhibe te talem Deo, qualem vis habere uxorem. Et si nondum habes, et habere vis; talem vis habere. Et quid dicimus, fratres? Illa mulier quæ ideo timet virum, ne damnetur a viro, forte non facit adulterium, ne aliquo modo perveniat ad virum, et tollat illi lucem istam temporalem. Potest autem vir ille et falli; homo est enim, sicut et illa quæ potest fallere. Timet illa eum, extra cujus oculos potest esse: tu non times semper faciem supra te viri tui? *Vultus autem Domini super facientes mala* (Psal. xxxiii, 17). Caplat illa absentiam viri sui, et incitatur forte delectatione adulterii; et dicit sibi tamen, Non faciam: absens est quidem ille, sed difficile est ut non ad illum quoquo modo perveniat. Temperat se ne perveniat ad hominem, qui potest et nescire, qui potest et falli, qui potest et bonam suspicari etiam malam, qui potest et castam suspicari quæ adultera est: tu non times oculos ejus quem fallere nemo potest? tu non times ejus præsentiæ, qui averti a te non potest? Roga Deum ut intueatur te, et avertat faciem a peccatis tuis: *Averte faciem tuam a peccatis meis*. Sed unde mereris ut ille faciem suam avertat a peccatis tuis? Si tu non avertas faciem tuam a peccatis tuis. Ipsa enim vox dicit in Psalmo: *Quoniam iniquitatem meam ego agnosco, et peccatum meum coram me est semper* (Psal. l, 14, 5). Tu agnosce, et ille ignoscit.

8. Allocuti sumus eam quæ habet adhuc timorem non permanentem in sæculum sæculi, sed quem charitas excludit et foras mittit; alloquamur et illam quæ habet jam timorem castum, permanentem in sæculum sæculi. Putamus, invenimus illam, ut alloquamur illam? putas, est in hoc populo? putas, est in ista exedra? putas, est in hac terra? Non potest nisi esse, sed latet. Hiems est, intus est viriditas in radice. Forte invenimus aures illius. Sed ubicumque est illa anima, utinam illam invenirem, et non aures suas præberet mihi, sed ego meas aures illi! Illa me doceret aliquid potius, quam a me disceret. Anima quædam sancta, ignea, et desiderans regnum Dei: hanc non ego alloquor, sed Deus ipse, et patienter viventem in hac terra ita consolatur: Jam vis veniam, et ego novi quia jam vis ut veniam: novi qualis es, ut securam exspectes adventum meum; novi quia molestia est tibi: sed magis exspecta, tolera; venio, et cito venio. Sed amanti tardum est. Audi eam cantantem tanquam lilium de medio spinarum: audi suspirantem, et dicentem, *Psallam et intelligam in via immaculata; quando venies ad me* (Psal. c.1, 2)? Sed in via immaculata morito non timet; quia *perfecta charitas foras mittit timorem*. Et cum venerit ad ejus amplexum,

timet, sed securiter. Quid timet? Cavebit, et observabit se ab iniquitate sua, ne iterum peccet: non ne mittatur in ignem, sed ne ab illo deseratur. Et erit in illa, quid? *Timor castus, permanens in sæculum sæculi*. Audivimus duas tibias consonantes. Illa de timore dicit, et illa de timore: sed illa de timore quo timet anima ne damnetur, illa de timore quo timet anima ne deseratur. Ille est timor quem charitas excludit: ille est timor permanens in sæculum sæculi.

9. *Nos diligamus, quia ipse prior nos dilexit*. Nam unde diligeremus, nisi ille prior dilexisset nos? Diligendo amici facti sumus; sed inimicos ille dilexit, ut amici efficeremur. Prior dilexit nos, et donavit nobis ut diligeremus eum. Nondum diligebamus eum; diligendo pulchri efficitur. Quid facit homo deformis et distorta facie, si amet pulchram? Aut quid facit femina deformis et distorta et nigra, si amet pulchrum? Numquid amando poterit esse pulchra? Numquid et ille amando poterit esse formosus? Amat pulchram; et quando se in speculo videt, erubescit faciem suam levare ad illam formosam suam quam amat. Quid faciet ut pulcher sit? Exspectat ut veniat pulchritudo? Imo expectando senectus additur, et turpiorem facit. Non est ergo quid agere, non est quomodo illi des consilium, nisi ut compeccat se, et non audeat amare impar imparem: aut si forte amat et ducere uxorem optat, in illa castitatem amet, non carnis faciem. Anima vero nostra, fratres mei, foeda est per iniquitatem: amando Deum pulchra efficitur. Qualis amor est qui reddit pulchram amantem? Deus autem semper pulcher est, nunquam deformis, nunquam commutabilis. Amavit nos prior qui semper est pulcher; et quales amavit, nisi foedos et deformes? Non ideo tamen ut foedos dimitteret; sed ut mutaret, et ex deformibus pulchros faceret. Quomodo erimus pulchri? Amando eum qui semper est pulcher. Quantum in te crescit amor, tantum crescit pulchritudo; quia ipsa charitas est anime pulchritudo. *Nos diligamus, quia ipse prior dilexit nos*. Audi apostolum Paulum: *Ostendit autem Deus dilectionem suam in nobis, quoniam cum adhuc peccatores essemus, Christus pro nobis mortuus est* (Rom. v, 8, 9), justus pro injustis, pulcher pro foedis. Quomodo invenimus pulchrum Jesum? *Speciosus forma præ filiis hominum, diffusa est gratia in labiis tuis* (Psal. xlii, 3). Unde? Item videte unde sit pulcher, *Speciosus forma præ filiis hominum; quia in principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum* (Joan. i, 1). Quia vero carnem suscepit, quasi foeditatem tuam suscepit, id est, mortalitatem tuam, ut aptaret se tibi, et congrueret tibi, et exciteret te ad amandam intus pulchritudinem. Unde ergo invenimus quia foedus et deformis est Jesus, sicut invenimus quia pulcher et speciosus forma præ filiis hominum? Unde invenimus quia et deformis? Isaiam interroga: *Et vidimus eum, et non habebat speciem, neque decorem* (Isai. liii, 2). Illæ sunt duæ tibie quasi diverse sonantes; sed unus Spiritus ambas inlat. Hac dicitur, *Speciosus forma præ filiis hominum*:

hac dicitur in Isai, *Vidimus eum, et non habebat speciem, neque decorem*. Uno Spiritu implentur ambæ tibie, non dissonant. Nosti aures avertere, adhibe intellectum. Interrogemus Paulum apostolum, et exponat nobis consonantiam duarum tibiaram. Sonet nobis, *Speciosus forma præ filiis hominum: Qui cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse æquale Deo. Ecce speciosus forma præ filiis hominum*. Sonet nobis etiam, *Vidimus eum, et non habebat speciem neque decorem: Semetipsum exinanivit formam servi accipiens, in similitudine hominum factus, et habitu inventus ut homo* (Philipp. ii, 6, 7). *Non habebat speciem neque decorem*; ut tibi daret speciem et decorem. Quam speciem? quem decorem? Dilectionem charitatis; ut amans curras, currens ames. Pulcher es jam: sed noli te attendere, ne perdas quod accepisti; illum attende, a quo factus es pulcher. Ideo sis pulcher; ut ille te amet. Tu autem totam intentionem tuam in illum dirige, ad illum curre, ejus amplexus peto, ab illo tunc discedere; ut sit in te timor castus, permanens in sæculum sæculi. *Nos diligamus, quia ipse prior dilexit nos*.

10. *Si quis dixerit, Diligo Deum. Quem Deum?* Quare diligimus? *Quia ipse prior dilexit nos, et donavit nobis diligere*. Dilexit impius, ut faceret pius; dilexit injustus, ut faceret justus; dilexit ægrotus, ut faceret sanus. Ergo et nos diligamus, quia ipse prior dilexit nos. Interroga unumquemque, dicat tibi si diligit Deum. Clamat, constat, *Diligo, ipse scit*. Est aliud unde interrogetur. *Si quis dixerit, impii, Diligo Deum, et fratrem suum odit, mendax est*. Unde probas quia mendax est? Audi: *Qui enim non diligit fratrem suum quem videt, Deum quem non videt, quomodo potest diligere?* Quid ergo? qui diligit fratrem, diligit et Deum? Necessæ est ut diligit Deum, necessæ est ut diligit ipsam dilectionem. Numquid potest diligere fratrem, et non diligere dilectionem? Necessæ est ut diligit dilectionem. Quid ergo, qui diligit dilectionem, ideo diligit Deum? Utique ideo. Diligendo dilectionem, Deum diligit. An oblitus es quod paulo ante dixisti, *Deus dilectio est* (Joan. iv, 8, 16)? Si Deus dilectio, quisquis diligit dilectionem, Deum diligit. Dilige ergo fratrem, et securus esto. Non potes dicere, Diligo fratrem, sed non diligo Deum. Quomodo mentiris si dicas, Diligo Deum, quando non diligis fratrem; sic falleris, quando dicis, Diligo fratrem, si putes quia non diligis Deum. Necessæ est qui diligis fratrem, diligas ipsam dilectionem; *dilectio autem Deus est*: necessæ est ergo ut Deum diligit quisquis diligit fratrem. Si autem non diligis fratrem quem vides, Deum quem non vides quomodo potes diligere? Quare non videt Deum? Quia non habet ipsam dilectionem. Ideo non videt Deum, quia non habet dilectionem; ideo non habet dilectionem, quia non diligit fratrem: propterea ergo non videt Deum, quia non habet dilectionem. Nam si habeat dilectionem, Deum videt; quia *Deus dilectio est*: et purgatur ille oculus magis magisque dilectione, ut videat illam incommu-

¹ Lov.: *Quem? Deum. N.*

tabilem substantiam; cujus presentia semper gaudeat, qua perfruatur in æternum conjunctus Angelis. Sed currat modo, ut aliquando in patria lætetur. Non amet peregrinationem, non amet viam: totum amarum sit, præter illum qui vocat, quosque inhæreamus illi, et dicamus quod dictum est in Psalmo, *Perdidisti omnes quia fornicantur abs te*. Et qui sunt qui fornicantur? Qui discedunt, et amant mundum. Tu autem quid? Sequitur et dicit: *Mihi autem inhærerere Deo bonum est (Psal. LXXII, 27, 28)*. Totum bonum meum est, Deo inhærerere gratis. Nam si interrogas, et dicas, *Quare inhæres Deo?* Et dicat, *Ut donet mihi. Quid tibi donet? Cælum ipse fecit, terram ipse fecit: quid tibi donaturus est? jam inhæres illi: inveni melius, et donat tibi.*

11. *Qui enim non diligit fratrem suum quem videt, Deum quem non videt, quomodo potest diligere? Et hoc mandatum habemus ab ipso, ut qui diligit Deum, diligat et fratrem suum.* Magnifice dicebas, *Diligo Deum; et odis fratrem!* O homicida, quomodo diligis Deum? Non audisti superius in ipsa Epistola, *Qui odit fratrem suum, homicida est?* Sed prorsus diligo Deum, quamvis oderim fratrem meum. Prorsus non diligo Deum, si odis fratrem. Et modo probo alio documento. Ipse dixit, *Dedit nobis præceptum, ut diligamus invicem (I Joan. III, 15, 23)*: quomodo diligis eum, cujus odisti præceptum? Quis est qui dicat, *Diligo imperatorem, sed odi leges ejus?* In hoc intelligit imperator si diligis eum, si observentur leges ejus per provincias. Lex imperatoris quæ est? *Mandatum novum do vobis, ut vos invicem diligatis (Joan. XIII, 34)*. Dicis ergo te diligere Christum; serva mandatum ejus, et fratrem dilige. Si autem fratrem non diligis; quomodo eum diligis, cujus mandatum contemnis? Fratres, ego non satior loquendo de charitate in nomine Christi. Quantum et vos habetis hujus rei avaritiam, tantum speramus quia crescit in vobis ipsa, et foras mittit timorem, ut remaneat ille timor castus permanens in sæculum sæculi. Toleremus mundum, toleremus tribulationes, toleremus scandala tentationum. Non recedamus a via; teneamus unitatem Ecclesiæ, teneamus Christum, teneamus charitatem. Non divellamur a membris sponsæ ipsius, non divellamur a fide, ut gloriemur in presentia ipsius: et securi manebimus in eo, modo per fidem, tunc per speciem, cujus tantas arrhas habemus donum Spiritus sancti.

TRACTATUS X.

De eo quod Joannes scribit, Omnis qui credit quod Jesus sit Christus, ex Deo natus est; usque ad id, Hæc est enim dilectio Dei, ut præcepta ejus servemus. Cap. v, §. 4-13.

1. Meminisse vos credo, qui adfuistis hesternò die, ad quem locum in progressu hujus Epistolæ pervenerit nostra tractatio: id est, *Qui enim non diligit fratrem suum quem videt, Deum quem non videt quomodo potest diligere? Et hoc mandatum habemus ab ipso, ut qui diligit Deum, diligat et fratrem suum.* Hoc usque disputatum erat. Quæ sequuntur ergo ex or-

dine videamus. *Omnis qui credit quod Jesus sit Christus, ex Deo natus est.* Quis est qui non credit quod Jesus sit Christus? Qui non sic vivit quomodo præcepit Christus. Multi enim dicunt, *Credo; sed fines sine operibus non salvat.* Opus autem fidei ipsa dilectio est, dicente Paulo apostolo, *Et fides quæ per dilectionem operatur (Galat. v, 6)*. Opera quidem tua præterita, antequam crederes, vel nulla erant; vel si bona videbantur, inania erant. Si enim nulla erant; sic eras quasi homo sine pedibus, aut vexatis pedibus ambulare non valens: si autem bona videbantur; antequam crederes, currebas quidem, sed præter viam currendo, errabas potius quam perveniebas. Est ergo nobis et currendum, et in via currendum. Qui præter viam currit, inaniter currit: imo ad laborem currit. Tanto plus errat, quanto præter viam currit. Quæ est via per quam currimus? Christus dixit, *Ego sum via.* Quæ patria, quo currimus? Christus dixit, *Ego sum veritas (Joan. XIV, 6)*. Per illum curris, ad illum curris, in ipso requiescis. Sed ut curremus per illum, extendit se usque ad nos: longe enim eramus, et longe peregrinabamur. Parum est quia longe peregrinabamur; et languidi nos movere non poteramus. Medicus venit ad ægrotos, via porrecta est ad peregrinos. Salvemur ab ipso, ambulemus per ipsum. Hoc est credere quia Jesus Christus est, quomodo credunt christiani, qui non solo nomine christiani sunt, sed et factis et vita: non quomodo credunt dæmones. Nam *et dæmones credunt, et contremiscunt*, sicut dicit Scriptura (*Jacobi II, 19*). Quid potuerunt plus credere dæmones, quam ut dicerent, *Scimus qui sis, Filius Dei?* Quod dixerunt dæmones, hoc dixit et Petrus. Cum Dominus quæreret quis esset, et quem illum dicerent homines, responderunt illi discipuli: *Alii dicunt te Joannem Baptistam, alii Eliam, alii Jeremiam, aut unum ex Prophetis.* Et ille: *Vos autem quem me esse dicitis?* Respondit Petrus, et ait: *Tu es Christus Filius Dei vivi.* Et audivit a Domino: *Beatus es, Simon Bar Jona, quia non revelavit tibi caro et sanguis, sed Pater meus qui est in cælis.* Videte quæ laudes prosequantur hanc fidem: *Tu es Petrus, et super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam (Matth. XVI, 13-18)*. Quid est, *super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam?* Super hanc fidem, super illud quod dictum est, *Tu es Christus Filius Dei vivi.* Super hanc petram, inquit, *fundabo Ecclesiam meam.* Magna laus! Ergo dicit Petrus, *Tu es Christus Filius Dei vivi: dicunt et dæmones, Scimus qui sis, Filius Dei, sanctus Dei.* Hoc Petrus, hoc et dæmones: eadem verba, non idem animus. Et unde constat quia hoc Petrus cum dilectione dicebat? Quia fides christiani cum dilectione est; dæmonis autem sine dilectione. Quomodo sine dilectione? Hoc dicebat Petrus, ut Christum amplecteretur: hoc dicebant dæmones, ut Christus ab eis recederet. Nam antequam dicerent, *Scimus qui sis; tu es Filius Dei: Quid nobis et tibi est, dixerunt? Quid venisti ante tempus perdere nos (Matth. VIII, 29, et Marc. I, 24)?* Aliud est ergo confiteri Christum, ut teneas Christum,

non coniteri Christum, ut repellas a te Christum. Ergo videtis quia quomodo hic dicit, *Qui credit, propria quadam fides est*; non quomodo cum multis. Itaque, fratres, nemo hæreticorum dicat vobis, Et nos credimus. Ideo enim de dæmonibus exemplum proposui, ne gaudeatis ad verba credentium, sed exploretis facta viventium.

2. Videamus ergo quid est credere in Christum; quid, credere quia Jesus ipse est Christus. Sequitur, *Omnis qui credit quod Jesus sit Christus, ex Deo natus est*. Sed quid est credere illud? *Et omnis qui diligit qui genuit eum, diligit eum qui genitus est ab ipso*. Statim fidei conjunxit dilectionem; quia sine dilectione fides inanis est. Cum dilectione fides christiani, sine dilectione fides dæmonis: qui autem non credunt, pejores sunt quam dæmones, et tardiores quam dæmones. Nescio quis non vult credere in Christum; adhuc nec dæmones imitatur. Jam credit in Christum, sed odit Christum; habet confessionem fidei in timore pœnæ, non in amore coronæ: nam et illi puniri timebant. Adde huic fidei dilectionem, ut fiat fides qualem dicit Apostolus Paulus, *Fides quæ per dilectionem operatur* (Galat. v, 6): invenisti christianum, invenisti civem Jerusalem, invenisti civem Angelorum, invenisti in via suspirantem peregrinum; adjuuge te illi, comes tuus est, curre cum illo, si tamen et tu hoc es. *Omnis qui diligit qui genuit eum, diligit eum qui genitus est ab ipso*. Quis genuit? Pater. Quis est genitus? Filius. Quid ergo ait? *Omnis qui diligit Patrem, diligit Filium*.

3. *In hoc cognoscimus quia diligimus filios Dei*. Quid est hoc, fratres? Paulo ante de Filio Dei dicebat, non de filiis Dei: ecce unus positus est Christus contemplandus nobis, et dictum est nobis, *Omnis qui credit quod Jesus sit Christus, est ex Deo natus: et omnis qui diligit qui genuit eum, id est, Patrem, diligit eum qui genitus est ex ipso, id est, Filium Dominum nostrum Jesum Christum*. Et sequitur, *In hoc cognoscimus quia diligimus filios Dei*; quasi dicturus esset, *In hoc cognoscimus quia diligimus Filium Dei*: filios Dei dixit, qui Filium Dei paulo ante dicebat; quia filii Dei corpus sunt unici Filii Dei; et cum ille caput, nos membra, unus est Filius Dei. Ergo qui diligit filios Dei, Filium Dei diligit; et qui diligit Filium Dei, Patrem diligit: nec potest quisquam diligere Patrem, nisi diligit Filium; et qui diligit Filium, diligit et filios Dei. Quos filios Dei? Membra Filii Dei. Et diligendo fit et ipse membrum, et fit per dilectionem in compage corporis Christi; et erit unus Christus amans seipsum. Cum enim se invicem amant membra, corpus se amat. *Et si patitur unum membrum, compatiuntur omnia membra; et si gloriatur unum membrum, congaudent omnia membra*. Et quid secutus ait? *Vos autem estis corpus Christi et membra* (1 Cor. xii, 26, 27). Dicebat paulo ante de dilectione fraterna, et ait, *Qui non diligit fratrem quem videt, Deum quem non videt quomodo poterit diligere* (1 Joan. iv, 20)? Si autem diligit fratrem, forte fratrem diligit, et Christum non dili-

git? Quomodo, quando membra Christi diligit? Cum ergo membra Christi diligit, Christum diligit; cum Christum diligit, Filium Dei diligit; cum Filium Dei diligit, et Patrem diligit. Non potest ergo separari dilectio. Elige tibi quid diligas; sequuntur te cetera. Dicis, Deum solum diligo, Deum Patrem. Mentiris: si diligit, non solum diligit¹; sed si diligit Patrem, diligit et Filium. Ecce, inquis, diligo Patrem, et diligo Filium: sed hoc solum, Patrem Deum et Filium Deum et Dominum nostrum Jesum Christum qui ascendit in cælos, et sedet ad dexteram Patris, illud Verbum per quod facta sunt omnia, et Verbum caro factum est, et habitavit in nobis (Joan. i, 3, 14); hoc solum diligo. Mentiris: si enim diligit caput, diligit et membra; si autem membra non diligit, nec caput diligit. Non expavescis vocem capitis de cælo clamantem pro membris, *Saule, Saule, quid me persequeris* (Act. ix, 4)? Persecutorem suum vocavit persecutorem membrorum suorum: dilectorem suam vocavit dilectorem membrorum suorum. Jam que sunt membra ejus, nostis, fratres; ipsa est Ecclesia Dei. *In hoc cognoscimus quia diligimus filios Dei, quia Deum diligimus*. Et quomodo? Non aliud sunt filii Dei, aliud Deus? Sed qui Deum diligit, præcepta ejus diligit. Et quæ sunt præcepta Dei? *Mandatum novum do vobis, ut vos invicem diligatis* (Joan. xiii, 34). Nemo se excuset per aliam dilectionem, ad aliam dilectionem; omnino sic se tenet ista dilectio: quomodo ipsa compaginata est in unum, sic omnes que ex illa pendent, unum facit, et quasi conflant illos ignis. Aurum est, conflatur massa, et fit unum aliud: sed nisi fervor charitatis accendat, ex multis in unum conflare non potest. *Quia Deum diligimus, inde cognoscimus quia diligimus filios Dei*.

4. Et unde cognoscimus quia diligimus filios Dei? *Quia Deum diligimus, et præcepta ejus facimus*. Suspiramus hic ex difficultate faciendi præceptum Dei. Audi quid sequatur. Homo, quid laboras amando? Amando avaritiam². Cum labore amatur quod amas: sine labore amatur Deus. Avaritia jussura est labores, pericula, trituras, tribulationes; et obtemperatus es. Quo fine? Ut habeas unde impleas arcam, perdas securitatem. Securior forte eras antequam haberes, quam cum habere cœpisti. Ecce quid tibi jussit avaritia: implesti domum, timentur latrones; acquisisti aurum, perdidisti somnum. Ecce quid tibi jussit avaritia, Fac, et fecisti. Quid tibi jubet Deus? Dilige me. Aurum diligit, quæsiturus es aurum, et forte non inventurus: quisquis me quærit, cum illo sum. Amaturus es honorem, et forte non perventurus: quis me amavit, et non ad me pervenit? Dicit tibi Deus, Patronum tibi vis facere, aut amicum potentem; ambis per alium inferiorem. Me ama, dicit tibi Deus: non

¹ varie legitur locus ille apud editos. Lugd. et Ven. sic eum exhibent: *Mentiris. Deum si diligit, non solum Deum diligit; sed si diligit Patrem, diligit et Filium*. Duo Man. apud Lov., *mentiris. Si diligit, non solum Patrem diligit, etc.* h.

² Sic Lov.: *homo qui laboras amando avaritiam, cum labore*. Er. Lugd. Ven., *homo qui laborabas, et cetera* ut Lov. M.

ad me ambitur per aliquem; ipse amor præsentem non tibi facit. Quid dulcius dilectione ista, fratres? Non sine causa modo audivistis in Psalmo, fratres, *Narraverunt mihi iniusti delectationes; sed non sicut lex tua, Domine (Psal. cxviii, 85)*. Quæ est lex Dei? Mandatum Dei. Quod est mandatum Dei? Novum illud mandatum, quod ideo novum dicitur, quia innovat: *Mandatum novum do vobis, ut vos invicem diligatis*. Audi quia ipsa est lex Dei: Apostolus dicit, *Invicem opera vestra portate, et sic adimplebitis legem Christi (Galat. vi, 2)*. Ipsa est consummatio omnium operum nostrorum, dilectio. Ibi est finis: propter hoc currimus; ad ipsam currimus; cum venerimus ad eam requiescimus.

5. Audistis in Psalmo, *Omnis consummationis vii finem (Psal. cxviii, 96)*. Dixit, *Omnis consummationis vii finem*: quid viderat iste? Putamus, ascenderat in verticem alicujus altissimi montis et acutissimi, et perspexerat, et viderat ambitum terræ et circulos orbis universi; et ideo dixit, *Omnis consummationis vii finem*? Si hoc laudabile est, oculos carnis quaeramus a Domino tam acutos, ut aliquem excelsissimum montem, qui est in terra, requiramus, de cujus cacumine videamus omnis consummationis finem. Noli ire longe: ecce dico tibi, ascende in montem, et vide finem. Christus mons est; veni ad Christum, vides inde finem omnis consummationis. Quis est iste finis? Paulum interroga: *Finis autem præcepti est charitas de corde puro, et conscientia bona, et fide non ficta (1 Tim. i, 5)*; et alio loco, *Plenitudo autem legis charitas (Rom. xiii, 10)*. Quid tam finitum et terminatum quam plenitudo? Etenim, fratres, finem ponit laudabiliter. Nolite putare episcopum, sed consummationem. Aliter enim dicitur, *Finivi panem*; aliter *Finivi tunicam*. *Finivi panem* manducando; *finivi tunicam* intexendo. Et ibi finis sonat, et illic finis sonat: sed tamen panis finitur ut consumatur, tunica finitur ut consummetur; panis finitur ut non sit, tunica finitur ut perfecta sit. Ergo sic audite finem, et quando legitur Psalmus, et auditis, *In finem Psalmus David*. Assidue auditis hoc in Psalmis, et debetis nosse quod auditis. Quid est, *in finem*? *Finis enim Legis Christus est, ad justitiam omni credenti (Id. x, 4)*. Et quid est, *finis Christus*? Quia Christus Deus, et finis præcepti charitas, et Deus charitas: quia Pater et Filius et Spiritus sanctus unum sunt. Ibi tibi finis est: alibi via est. Noli hærare in via, et non pervenire ad finem. Ad quidquid aliud veneris, transi usquequo pervenias ad finem. Quid est finis? *Mihi autem adherere Deo bonum est (Psal. lxxii, 28)*. Adhæristi Deo, finisti viam; permanebis in patria. Intendite. Pecuniam aliquis quaerit; non sit tibi finis: transi¹ tanquam peregrinus. Quære ubi transeas, non ubi remaneas. Si autem amas, per avaritiam implicatus es: erit tibi avaritia catena pedum; ultra progredi non potes. Transi ergo et hoc; quære finem. Salutem corporis quaeris, adhuc noli ibi remanere. Quæ est enim ista solus corporis, quæ morte perimitur, quæ ægritudine debilitatur, fri-

vola, mortalis, fluxa? Quære illam, ne impediatur forte morbida valetudo opera tua bona. Ergo non est ibi finis; quia propter aliud quaeritur. Quidquid propter aliud quaeritur, non est ibi finis: quidquid propter se et gratis quaeritur, ibi est finis. Quæris honores; forte ad aliquid agendum quaeris, u. peragas aliquid, ut placeas Deo: noli ipsum honorem amare, ne ibi remaneas. Quæris laudem? Si Dei quaeris, bene facis: si tuam quaeris, male facis; remanes in via. Sed ecce amaris tu, laudaris: noli gratulari quando in te laudaris; laudare in Domino, ut cantes, *In Domino laudabitur anima mea (Psal. xxxiii, 3)*. Sermonem alicujus bonum dicis, et laudatur sermo tuus? Non laudetur quasi tuus, non est ibi finis. Si ibi ponis finem, finiris: sed non finiris quasi perficiaris, sed finiris ut consumaris. Ergo non laudetur sermo tuus quasi abs te, quasi tuus. Sed quomodo laudetur? Quomodo dicit Psalmus, *In Deo laudabo sermonem, in Deo laudabo verbum*. Ex hoc lit ut fiat in te quod sequitur, *In Deo sperari, non timebo quid faciat mihi homo (Psal. lv, 5, 11)*. Quando enim omnia tua in Deo laudantur, non timetur ne percat laus tua; quia non deficit Deus. Ergo transi et ipsam.

6. Videte, fratres, quanta transimus, in quibus non est finis. His utimur quasi in via; quasi in mansionibus stabulorum resicimur, et transimus. Ubi ergo finis? *Dilectissimi, filii Dei sumus, et nondum apparuit quid erimus*; hic dictum est¹, in hac Epistola. Adhuc ergo in via sumus; adhuc quocumque venerimus, transire debemus, usquequo perveniamus ad aliquam finem. *Scimus quia cum apparuerit, similes ei erimus, quoniam videbimus eum sicuti est (1 Joan. iii, 2)*. Iste finis; ibi perpetua laudatio, ibi semper Alleluia sine defectu. Ergo ipsum finem dixit in Psalmo, *Omnis consummationis vii finem*. Et quasi diceretur illi, *Quis est finis quem vidisti? Latum mandatum tuum valde (Psal. cxviii, 96)*. Ipse est finis, latitudo mandati. Latitudo mandati charitas est; quia ubi est charitas, non sunt angustiae. In ipsa latitudine erat Apostolus, cum diceret, *Os nostrum patet ad vos, o Corinthii; cor nostrum dilatatum est: non angustamini in vobis (II Cor. vi, 11-12)*. Ideo ergo *latum mandatum tuum valde*. Quod est latum mandatum? *Mandatum novum do vobis, ut vos invicem diligatis*. Charitas ergo non angustatur. Vis non angustari in terra? In lato habita. Quidquid enim tibi fecerit homo, non te angustat; quia illud diligis quod non nocet homo: Deum diligis, fraternitatem diligis, legem Dei diligis, Ecclesiam Dei diligis; sempiterna erit. Laboras in terra, sed pervenies ad fructum promissum. Quis tibi tollit quod diligis? Si nemo tollit tibi quod diligis, securus dormis: imo securus vigilas, ne dormiendo perdas quod diligis. Non enim frustra dictum est, *Illumina oculos meos, ne quando obdormiam in morte (Psal. xii, 4)*. Qui claudunt oculos contra charitatem, obdormiscunt in concupiscentiis delectationum carnalium. Evigila ergo. Delectationes enim sunt, manducare, bibere, luxuriari, ludere, venari: pompas istas vanas omnia mala sequuntur. Numquid nescimus quia dele-

¹ Er. Lugd. et Ven., non sit ibi finis. Transit. Lov., non sit ibi finis Transit. M.

¹ Er. Lugd. Ven. Lov., hoc. M.

ctationes sunt? Quis neget quia delectant? Sed plus diligitur lex Dei¹. Clama contra tales saniores, *Narraverunt mihi injusti delectationes; sed non sicut lex tua, Domine. Ista delectatio manet. Non solum manet quo venias, sed etiam revocat fugientem.*

7. *Hæc est enim dilectio Dei, ut præcepta ejus servemus. Jam audistis, In his duobus præceptis tota Lex pendet et Propheta. Quomodo noluit te dividere per multas paginas? In his duobus præceptis tota Lex pendet et Propheta. In quibus duobus præceptis? Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, et ex tota anima tua, et ex tota mente tua; et, Diliges proximum tuum sicut teipsum. In his duobus præceptis tota Lex pendet et Propheta (Math. xxii, 37-40).* Ecce de quibus præceptis narrat tota ista Epistola. Tenete ergo dilectionem, et securi estote. Quid times ne male facias alicui? Quis male facit ei quem diligit? Dilige, non potest fieri nisi bene facias. Sed forte corripis? Amor hoc facit, non sævitia. Sed forte cædis? Ad disciplinam facis; quia amor ipsius dilectionis non te permittit negligere indisciplinatum. Et fit quodammodo quasi diversus fructus et contrarius, ut aliquando orium blanditur, et charitas sæviat. Nescio quis odit inimicum suum, et fingit illi amicitiam: videt illum facere aliquid mali, laudat: vult eum esse præcipitem, vult cæcum ire per abrupta cupiditatum suarum, unde forte non redeat; laudat, *Quoniam laudatur peccator in desideriis anime suæ (Psal. ix, 5)*; adhibet illi unctionem adulationis suæ: ecce odit, et laudat. Alter videt amicum suum tale aliquid facere, revocat; si illum non audiat, profert verba etiam castigationis, objurgat, litigat: aliquando venit ad hanc necessitatem ut litiget. Ecce odium blanditur, et charitas litigat. Noli attendere verba blandientis, et quasi sævitiam objurgantis; venam inspicere, radicem unde procedant querere. Ille blanditur ut decipiat, iste litigat ut corrigat. Ergo non opus est, fratres, ut per nos distendatur cor vestrum; impetrate a Deo ut diligatis invicem. Omnes homines, etiam inimicos vestros diligatis: non quia sunt fratres, sed ut fratres sint; ut semper fraterno amore flagretis, sive in fratrem factum, sive in inimicum, ut frater fiat diligendo. Ubi cumque fratrem diligitis, amicum diligitis. Jam tecum est, jam in unitate etiam catholica tibi conjunctus est. Si bene vivis, fratrem diligis factum ex inimico. Sed diligis aliquem² qui nondum credidit Christo, aut si credidit Christo, ut demones credit³; reprehendis vanitatem ipsius⁴. Tu dilige, et fraterno amore dilige: nondum est frater, sed ideo diligis ut sit frater. Ergo tota dilectio nostra fraterna est erga Christianos, erga omnia membra ejus. Disciplina charitatis, fratres mei, robur, flores, fructus, pulchritudo. amoenitas, pastus, potus, cibus, amplexus, sine satietate est. Si sic nos delectat peregrinos, in patria quomodo gaudebimus?

¹ Editi, *diligatur*. Novem Mss., *diligitur*. Alii duo, *delectat*.

² Er. Lugd. Ven., si, pro, sed, et paulo infra cum Lov., tu *alligis*. M.

³ Fr. Lugd. Ven. Lov., *credidit*. M.

⁴ Aliquot Mss., *reprehendit unitatem ipsius*.

8. Curramus ergo, fratres mei, curramus, et diligamus Christum. Quem Christum? Jesum Christum. Quis est iste? Verbum Dei. Et quomodo venit ad agrotos? *Verbum caro factum est, et habitavit in nobis (Joan. i, 14)*. Completum est ergo quod Scriptura prædixit, *Operiret Christum pati, et resurgere tertio die a mortuis*. Corpus ipsius ubi jacet? Membra ipsius ubi laborant¹? Ubi esse debes, ut sub capite sis? *Et prædicari in nomine ejus penitentiam et remissionem peccatorum per omnes gentes, incipiens ab Jerusalem (Luc. xxiv, 46, 47)*. Ibi diffundatur charitas tua. Dicit Christus et Paulus, id est, Spiritus Dei, *Latum mandatum tuum vult; et nescio quis ponit in Africa fines charitatis!* Extende charitatem per totum orbem, si vis Christum amare; quia membra Christi per orbem jacent. Si amas partem, divises es: si divises es, in corpore non es: si in corpore non es, sub capite non es. Quid prodest quia credis, et blasphemias? Adoras illum in capite, blasphemias in corpore. Amat ille corpus suum. Si tu te præcidisti a corpore ipsius, caput non se præcidit a corpore suo. Sine causa me honoras, clamat tibi caput desuper; sine causa me honoras. Tanquam si velit tibi aliquis osculari caput, et calcare tibi pedes: forte caligis clavatis contereret pedes tuos², volens tibi tenere caput, et osculari; nonne inter verba honorantis clamares et diceres, Quid facis, homo? calcas me. Non diceres, Calcas caput meum; quia caput honorabat: sed plus clamaret caput pro membris calcatis, quam pro se, quia honorabatur. Nonne clamat ipsum caput, Nolo honorem tuum; calcare me noli? Jam tu dic, si potes, Quare te calcavi? dic illud capiti, Te osculari volui, amplecti volui. Sed non vides, o stulte, quia quod vis amplecti, per quamdam compagem unitatis pervenit ad id quod calcas? Susum me honoras, jusum me calcas. Plus dolet quod calcas, quam gaudet quod honoras; quia quod honoras, dolet pro eis quos calcas. Quomodo clamat lingua? Dolet mihi. Non dicit, Dolet pedi meo; sed, Dolet mihi, dicit. O lingua, quis te tetigit? quis percussit? quis stimulavit? quis popugit? Nemo, sed conjuncta sum eis quæ calcantur. Quomodo vis non doleam, quando non sum separata?

9. Dominus ergo noster Jesus Christus ideo ascendens in cælum die quadragesimo, commendavit corpus suum qua habebat jacere, quia vidit multos honoratos se, quia ascendit in cælum; et vidit quia honor ipsorum inutilis est, si conculcant membra ipsius in terra. Et ne quis erraret, et cum adoraret caput in cælo, calcaret pedes in terra, dixit ubi essent membra ipsius. Ascensurus enim dixit verba novissima; post ipsa verba non est locutus in terra. Ascensurum caput in cælum commendavit membra in terra, et discessit. Jam non invenis loqui Christum in terra: invenis illum loqui, sed de cælo. Et de ipso cælo quare? Quia membra calcabantur in terra. Persecutori enim Saulo dixit desuper, *Saule, Saule, quid me persequeris (Act. ix, 4)*? Ascendi in cælum, sed adhuc in terra jaceo:

¹ Er., *Corpus ipsius ubi jacet, membra ipsius laborant*. M.

² Er. Lugd. Ven. Lov., *contereret pedes tuos*. M.

hic ad dexteram Patris sedeo; ibi adhuc esurio, sitio, et peregrinus sum. Quomodo ergo corpus commendavit in terra ascensurus? Cum interrogarent illum discipuli, *Domine, si hoc in tempore præsentaberis, et quando regnum Israel?* respondit iturus, *Non est vestrum scire tempus quod Pater possit in sua potestate: sed accipietis virtutem Spiritus sancti supervenientem in vos, et eritis mihi testes.* Videte qua diffundat corpus suum, videte ubi se calcari non vult: *Eritis mihi testes in Jerusalem, et in totam Judæam, et Samariam, et usque in totam terram* (Act. 1, 6-8). Ecce qua jaceo qui ascendo. Ascendo enim, quia caput sum: jacet adhuc corpus meum. Qua jacet? Per totam terram. Cave ne percutias, cave ne violes, cave ne calces: non viosissima verba Christi sunt ista, ituri in cælum. Considerate languentem in lecto hominem, in domo jacentem, et maceratum ægritudine, proximum morti, anhelantem, jam animam quodammodo inter dentes habentem, qui forte sollicitus de aliqua re chara sibi, quam multum diligit, veniat illi in mentem, et vocet hæredes suos et dicat, Rogo vos, facite hoc. Tenet quodammodo violenter animam, ne ante exeat quam illa verba firmentur. Cum illa verba novissima dictaverit, efflat animam: tollitur cadaver in sepulcrum. Hæredes ipsius quomodo meminerunt novissima verba morientis? Quomodo, si quis existat qui dicat eis, Nolite facere: quid ergo illi dicant? Ergo non facio quod mihi pater meus efflans animam novissime mandavit, quod ultimum sonuit in aures meas, proficiscente hinc patre meo? Quævis alia verba ipsius aliter possum habere, novissima verba me plus tenent: non eum vidi amplius, non audivi loquentem. Fratres, cogitate visceribus christianis, si hæredibus sunt tam dulcia, tam grata, tam magni ponderis verba ituri in sepulcrum; hæredibus Christi, qualia debent esse verba novissima, non redituri in sepulcrum, sed ascensuri in cælum! Namque ille qui vixit et mortuus est, rapitur ad alia loca anima ipsius, corpus ipsius ponitur in terra: an fiant illa verba, au non fiant, non ad eum pertinet; jam aliud agit, aut aliud patitur: aut in sinu Abrahamæ gaudet, aut in igne æterno aquæ modicum desiderat (Luc. xvi, 22, etc.); in sepulcro autem ipsius

jacet cadaver sine sensu; et custodjuntur verba novissima morientis. Quid sibi sperant illi qui verba novissima sedentis in cælo non custodjunt, videntis desuper an contemnantur, an non contemnantur? illius qui dixit, *Saule, Saule, quid me persequeris?* qui servat ad judicium quidquid videt pati membra sua?

10. Et quid nos fecimus, inquit? nos sumus passi persecutionem, non fecimus. Vos fecistis, o miseri: primo, quia divisistis Ecclesiam. Major est machæra linguæ quam ferri. Superba fuit ancilla Sara Agar; et afflicta est a domina sua propter superbiam. Disciplina erat illa, non pœna. Ideo cum recessisset a domina sua, quid ei dixit angelus? *Revertere ad dominam tuam* (Gen. xvi, 4-9). Sic ergo carnalis anima, tanquam ancilla superba, si forte aliquas molestias passa es propter disciplinam, quid insanis? Redi ad dominam tuam, tene dominicam pacem. Ecce proferruntur Evangelia, legimus qua diffunditur Ecclesia: disputatur contra, et dicitur nobis, Traditores. Cujus rei traditores? Christus commendat Ecclesiam suam, et non credis: ego tibi crediturus sum maledicenti parentibus meis? Vis ut credam tibi de traditoribus? crede tu prius Christo. Quid est dignum? Christus Deus est, tu homo es: cui prius debet credi? Christus Ecclesiam suam toto orbe diffudit: ego dico, contemne; Evangelium loquitur, cave. Quid dicit Evangelium? *Oportebat pati Christum, et resurgere a mortuis die tertia, et prædicari in nomine ejus pœnitentiam, et remissionem peccatorum.* Ubi remissio peccatorum, Ecclesia est. Quomodo Ecclesia? Illi enim dictum est, *Tibi dabo claves regni cælorum: et quæ solveris in terra, soluta erunt et in cælis; et quæ ligaveris in terra, ligata erunt et in cælis* (Matth. xvi, 19). Qua diffunditur ista remissio peccatorum? *Per omnes gentes, incipiens ab Jerusalem* (Luc. xxiv, 47). Ecce crede Christo. Sed quia intelligis, si credideris Christo, non te habere quod dicas de traditoribus; tibi vis ut credam parentibus meis maledicenti, quam tu credas Christo prædicenti (a).

¹ Plures e Mss., ut credam et parentibus. Et prope omnes pro, prædicenti, quod ultimum verbum est, habent, prædicanti.

(a) Hic desinit Tractatus in omnibus codicibus.

DE SUBSEQUENTI OPERE,

Vide librum 1, cap. 23, Retractationum, col. 620, a verbis, Cum presbyter adhuc essem, n. 1, usque ad col. 622, n. 4, verbis, in Epistola Pauli ad Romanos. M

